KRONİK : *Seçim Sonrası, Reform Paketi ve Emekçiler*

MONTHLY REVIEW

BAĞIMSIZ SOSYALİST DERGİ

MAYIS 2019/8

Fiyatı: 20 TL

Tek Kuşak Tek Yol
Yeni Küresel Finansal Düzen için
Çin'in Stratejisi
Erebus Wong, Lau Kin Chi, Sit Tsui ve Wen Tiejun

Tekelci Finans Kapitalin Sultası
Çin'den Bir Bakış
Sit Tsui, Erebus Wong, Lau Kin Chi ve Wen Tiejun

1949 Devriminden
Tek Kuşak Tek Yol'a Çin
Hayri Kozanoğlu

DEVRİMİN 70.YILINDA ÇİN

Yuvarlak Masa : Çin Devrimi'nden Çin'in Geleceğine
Korkut Boratav, Galip Yalman, Hayri Kozanoğlu, Ali Murat Özdemir, Kerem Gökten

- Çin Devrimi'nin 70 Yılı ve "Çin Rüyası"
  Kerem Gökten
- Çin Ekonomisinin Yedek İşgücü Ordusu
  Fusheng Xie, Xiaolu Kuang ve Zhi Li
- Modern Çin'de Kırsal Komüniteler ve Ekonomik Krizler
  Sit Tsui, Qiu Jiansheng, Yan Xiaohui, Erebus Wong ve Wen Tiejun

ISSN 2149-2662

MONTHLY REVIEW

KURUCULAR: LEO HUBERMAN (1903- 1968)- PAUL SWEEZY (1910- 2004)
HARRY MAGDOFF (1913- 2006) EDİTÖR: JOHN BELLAMY FOSTER

122 West 27th Street, New York, NY 10001 USA web: monthlyreview.org
tel: 212-691-2555 u fax:212-727-3676 e-mail: mrmag@monthlyreview.org

MONTHLY REVIEW TÜRKİYE

EDİTÖR: Gamze YÜCESAN-ÖZDEMİR
EDİTÖR YARDIMCILARI: Kansu YILDIRIM, Hakan TANITTIRAN

YAYIN KURULU:
Korkut BORATAV
Tülin ÖNGEN
Hayri KOZANOĞLU
Galip YALMAN
Filiz ZABCI
Mehmet YETİŞ
Ali Murat ÖZDEMİR
Gamze YÜCESAN-ÖZDEMİR

MONTHLY REVIEW TÜRKİYE KOLEKTİFİ:

Aslı AYDIN
Aynur DEMİRLİ
Ayşe CEBECİ
Barış Mutluay
Barkın ASAL
Ebubekir AYKUT
Emre SORAN
Engin SUNE
Ezgi KAYA
Ezgi Nur TÜRKOĞLU KARACAOVA
Funda HÜLAGÜ
Göksu UĞURLU
Haydar KARAMAN
Hüseyin HAYATSEVER
Melek HALİFEOĞLU
Önder KULAK
Şafak ETİKE
Tijen DEMİR

Monthly Review Türkiye
Redaksiyon Derneği Adına
Sahibi: Uğur Çepe
Sorumlu Yazı İşleri Müdürü: Mutlu Erol Kahya
Mithatpaşa Caddesi 45-15 Kızılay/Ankara
mrdergi@gmail.com

Kapak Tasarım: Mutlu Erol Kahya
Dizgi: Eylem Bahadır

Baskı: ANKAMAT
1333. Cadde 1344. Sokak No:60 İvedik Organize Sanayii
Yenimahale/Ankara

Monthly Review Türkiye'de yayımlanan yazıların sorumluluğu yazarlarına aittir. *Monthly Review Türkiye*'de çıkan yazıların telif hakkı dergiye aittir, izin almadan çoğaltılamaz ve kopyalanamaz.

Monthly Review Türkiye yılda dört sayı olarak yayınlanır.

İÇİNDEKİLER

EDİTÖRDEN

Gamze Yücesan-Özdemir 1

KRONİK

Seçim Sonrası, Reform Paketi ve Emekçiler 3
Monthly Review Türkiye Yayın Kurulu

MAKALELER

Yuvarlak Masa: Çin Devrimi'den Çin'in Geleceğine 9
Korkut Boratav, Galip Yalman, Ali Murat Özdemir, Kerem Gökten

Tek Kuşak, Tek Yol
Yeni Küresel Finansal Düzen için Çin'in Stratejisi 33
Erebus Wong, Lau Kin Chi, Sit Tsui ve Wen Tiejun

Tekelci Finans Kapitalin Sultası Çin'den Bir Bakış 47
Sit Tsui, Erebus Wong, Lau Kin Chi ve Wen Tiejun

1949 Devrimi'nden Tek Kuşak Tek Yol'a Çin 65
Hayri Kozanoğlu

Çin Ekonomisinin Yedek İşgücü Ordusu, 1991-2015 77
Fusheng Xie, Xiaolu Kuang ve Zhi Li

Çin Devrimi'nin 70 Yılı ve "Çin Rüyası" 93
Kerem Gökten

Modern Çin'de Kırsal Komüniteler ve Ekonomik Krizler 101
Sit Tsui, Qiu Jiansheng, Yan Xiaohui, Erebus Wong ve Wen Tiejun

EDİTÖRDEN

GAMZE YÜCESAN-ÖZDEMİR

Çin Devrimi olalı tam 70 yıl oldu. Uzun yürüyüşten bu yana 70 yıl geçti. Çin halkının 1883-1949 arası eziyetine sosyalistler Devrim ile son verdi. Çin, başta köylüler olmak üzere emekçi sınıflara yaslanarak ayağa kalktı. Mao'nun ölümü ile emekçi sınıfların kazanımları tehlikeye girdi. 1990'lardan sonra ise yavaş yavaş uçup gitti. Bugün Çin, devrimden gelen kamucu mirasının küçük bir kısmı dışında tümünü kaybetmiştir. Kapitalist dünya ekonomisi ile eklemlenme biçimi, Çin Devrimi'nin geleceği hakkında ümitli konuşmayı zorlaştırmaktadır. Her şeye rağmen, örgütlü emeğin itirazları yükselmektedir. Çin'in ve bu sefer dünyanın geleceğini Çin'in emekçi sınıflarının direnişi belirleyecektir.

Devrimin 70. yılında ÇİN dosyasında Çin'i uluslararası işbölümü içindeki yeri, sınıflar mücadelesinin seyri ve geleceği ile mercek altına alıyoruz. Dosyamızda Monthly Review çevresinden çok değerli isimler var: Erebus Wong, Lau Kin Chi, Sit Tsui , Wen Tiejun Fusheng Xie, Xiaolu Kuang, Zhi LiQiu Jiansheng ve Yan Xiaohui. Dosyamıza Türkiye'den de çok değerli katkılar yapıldı: Hayri Kozanoğlu ve Kerem Gökten. Bu sayıda, Çin Devrimi'nden Çin'in Geleceğine başlığında bir yuvarlak masa tartışması da bulunuyor. Çin'in küresel kapitalizm içerisindeki konumunu, jeopolitik ve jeostratejik dengelerdeki yerini, Çin "Komünizmi"nin bugününü ve geleceğini yayın kurulumuzdan Korkut Boratav, Galip Yalman, Ali Murat Özdemir ve konuyla ilgili çok sayıda çalışması bulunan akademisyen Kerem Gökten ile masaya yatırdık.

Devrimin 70. Yılında ÇİN dosyasına özel Kronik'i seçim sonuçlarına, ayırdık. 31 Mart 2019 yerel seçimleri, başkanlık sistemine geçiş sonrası ilk seçim özelliğini taşıması ve sandığa, ekonomik krizin gündelik yaşamı doğrudan etkilediği bir dönemde gidilmesi anlamında önemlidir. Oy oranlarındaki göreli istikrara rağmen yüksek rantlara odaklanmış birikim stratejisinin merkezi olan büyük şehirlerdeki yenilgi önemlidir. Seçim sonrası açıklanan reform paketi ise emeğin kazanımlarının daha fazla tırpanlanacağının habercisi oldu. Emekçilerin haklarının gaspına karşı sosyalistlerin, solcuların devreye girmesi gerekecektir. Bu da emekçi sınıfların çıkarlarını gören bir siyasal program ve örgütlenme ile mümkündür. "Seçim Sonrası, Reform Paketi ve Emekçiler" başlığını taşıyan Kronik Monthly Review Türkiye Yayın Kurulu tarafından hazırlandı.

Devrimin 70. Yılında ÇİN dosyasında Monthly Review Türkiye Kolektif'in de değerli katkıları var. Dosyada yer alan makalelerin çevirisinde, redaksiyonunda onlar görev aldılar. Yolumuza gençleşerek devam ediyoruz.

Devriminin 70. Yılında ÇİN dosyasını sizlere sunarken, biliyoruz ki, dünden bugüne Çin deneyimi gelecekte emekçi sınıflarla ve onlar için kurulacak toplum için zengin bir birikim sunmaktadır.

Herkese iyi okumalar. Gelecek sayıda buluşmak üzere...

Seçim Sonrası, Reform Paketi ve Emekçiler

MONTHLY REVIEW TÜRKİYE

31 Mart 2019 yerel seçimleri ilk bakışta iki açıdan önem taşıyor. Birincisi, başkanlık sistemine geçiş sonrası ilk seçim özelliğini taşımasıdır. İkincisi ise sandığa, ekonomik krizin gündelik yaşamı doğrudan etkilediği bir dönemde, serbest piyasa ekonomisini geçici de olsa "ihlal eden" tanzim satışları ve banka kredilerinin pompalanması gibi uygulamaların eşliğinde gidilmesidir. Seçim ekonomisiyle ilgili olan söz konusu "ihlallerin" gelecekte tekrarlanabilme ihtimali serbest piyasacı çevreleri tedirgin etmektedir.

Hal böyleyken, 31 Mart yerel seçimlerine, "yakıt fiyatlarındaki önlenemez yükseliş", "dövizde aşırı gerilim", "yoksulluk idaresi için üretilmiş olan mekanizmanın küresel konjonktürle birlikte ciddi zaafa uğraması", "hayat pahalılığının pek güncel, somut ve dahi ezici etkisi" gibi belirleyicilerin baskısı altında giren iktidar (AKP-MHP ittifakı olarak da okunabilir) yüzde 51,6 civarında oy almış; ancak büyük şehirlerde "özlediği" başarıyı yakalayamamıştır. Oy oranlarındaki göreli istikrara rağmen yüksek rantlara odaklanmış birikim stratejisinin merkezi olan büyük şehirlerdeki yenilgi önemlidir. Önümüzdeki dönemde, herhalde, hem iktidar hem muhalefet gruplarında iç çelişkileri-öne çıkacak: bunları aşmak ya da ertelemek becerisi–siyasal mücadelede belirleyici hale gelecek; ya da yeni toplumsal ittifaklar örülecektir.

İçinde bulunduğumuz ortamın neticelerinden birisi de siyasal iktidarla Türkiye'de etkin sermaye fraksiyonları arasındaki ilişkinin karmaşıklaşmasıdır. Hükümetin tutarlı ve bütünsel olarak

tatbik etmediği/edemediği "ranta dayalı birikim stratejisi"nin; girdiği yeni uluslararası ittifakların ve Suriye politikasının, büyük sermaye-devlet ilişkisinde olması beklenen "uyumu" sergilemediği açıktır. Buna rağmen, yarı-çevresel kapitalist bir toplumsal formasyon olarak Türkiye'de sermaye ilişkisinin genişletilmiş yeniden üretimi için gerekli işlevleri siyasi iktidarın yerine getirmemesi beklenemez.

Bu bağlamda seçimin hemen ardından, TÜSİAD'ın yaptığı "yapısal reform" ve "güven ortamı" çağrısı ve Erdoğan'ın Huber Köşkü ve Balkon konuşmalarındaki "yapısal reform", "serbest piyasa", "seçimsiz ortam" vurguları önemlidir. Aynı damardan, "kıdem tazminatı", "işsizlik fonu", "memurlara ilişkin düzenlemeler", "istihdam politikaları" ve benzeri kalemlerde genişletilmiş yeniden üretimin "gereklilikleri" gözetilecek gibidir. Kıdem tazminatının fona devredilmesi için çalışmaların başlatılması, Avusturya modelinin gündeme getirilmesi gibi hususlar söz konusu tespitle uyumludur. Aşağıdaki tablo burada sayılanlar hakkında daha net bir görüntü sunabilecektir.

TÜSİAD	ERDOĞAN (Huber Köşkü ve Balkon Konuşması)
Yerel seçimlerin de geride kalmasıyla, önümüzdeki **seçimsiz dönem** ekonomik, sosyal ve siyasal reform gündemimiz için önemli bir **fırsattır.**	**4,5 yıl seçim yok.** Ne yapacağız? Hem ulusal hem uluslararası bazda çalışmalarımıza odaklanacağız.
Yeni Ekonomik Program doğrultusunda **sıkı para ve bütçe politikaları ekonomik güven ortamı** için öncelik olacaktır.	Yeni yönetim sistemimiz yaklaşık 9 aydır yürürlükte. Bu uygulama döneminden elde ettiğimiz neticelerle **hızlı ve etkin karar alma ve uygulama anlayışı çerçevesinde,** eksikleri tamamlayacak, tıkanıklıkları aşacak, **yeni reformlarla sistemi tahkim etmeyi** sürdüreceğiz.
Serbest piyasa ilkelerinden taviz vermeden, düzenleyici kurulların bağımsızlık ve saydamlığını güçlendiren, dünyada rekabet gücümüzü artırıcı yapısal reformları içeren ve ekonomik kırılganlıkları giderecek bütüncül bir ekonomik yaklaşım son derece etkili olacaktır.	**Türkiye olarak serbest piyasa ekonomisi kurallarından taviz vermeden,** kendi hedeflerimiz doğrultusunda oluşturduğumuz güçlü ekonomi programını dikkatle hayata geçireceğiz.
...bütüncül yaklaşım çerçevesinde, hukuk devletinin, özgürlüklerin ve bağımsız düzenleyici kurulları ile **piyasa ekonomisinin güçlenmesi yönündeki tüm atılımlar** Türkiye'nin demokrasisi, milli birlik ortamı ve küresel rekabet gücü açısından belirleyici önemdedir.	Artık bizim **için ekonomide reformların** hayata geçirileceği, **büyük ve güçlü Türkiye hedefine** tavizsiz şekilde odaklanacağımız uzun bir dönem var

"Yeni Ekonomi Programı Yapısal Dönüşüm Adımları 2019", Hazine ve Maliye Bakanı Berat Albayrak tarafından 10 Nisan 2019'da açıklandı. "Reform paketi" sermaye çevreleri için tatmin edici olmadı. Hazine ve Maliye Bakanı'nın teknik anlamda bu sürece hazırlıksız yakalanması beklenemezdi. Muhtemelen 31 Mart seçimlerinde başta İstanbul büyük metropolleri kazanıp, bir "meşruiyet" tazelemesi yaptıktan sonra, "acı reçetenin" açıklanması planlanmıştı. Seçim şokunun ardından siyasi sürecin gelişimini görmeden, Erdoğan'ın tam onayını almadan, somut planların sermaye çevreleri ve kamuoyu ile paylaşılamayacağı anlaşıldı.

Açıklanan paketin reform talebinde bulunanların bile ruhuna su serpmediği açıktır. Paketin açıklanması Dolar/TL kurundaki eş anlı artış bunu göstermiştir. Diğer taraftan reform değil, istihdam ve üretim öncelikli bir ekonominin inşa edilmesini isteyenler için bu paket, işlerin iyiye gideceğinin değil, emeğin kazanımlarının daha fazla tırpanlanacağının habercisi oldu.

Albayrak'ın 10 Nisan konuşması, Hazine ve Maliye Bakanlığı Portalı'nda yer alıyor ve üç ana öğeden oluşuyor: (1) Acil gündemdeki borç krizinin boyutları ve çözüm yöntemleri, (2) Bunalımın maliyetini emekçilere yansıtacak "yapısal" önlemler, (3) "Mali disiplin" önlemleri.

Borç Krizi

İlk adım, üç kamu bankasının bozulan bilançolarının 27 milyar TL'lik Hazine kredisi ile desteklenmesidir. Hazine, tahvil ihraç ederek kamu bankalarının sermaye yeterliliklerini artırmayı planlıyor. Bu durum, kamu bankalarının nakit yaratma kabiliyetlerini artıracaktır. Dolayısıyla uzun zamandır piyasaları besleyen kamu bankalarının daha güçlü olarak bu rolü sürdüreceği beklenebilir. Hatırlanırsa 2018 Ekim'de 3 kamu bankasına İşsizlik Sigortası Fonu'nun kaynaklarıyla, diğer bir ifadeyle emekçilerin paralarıyla, 10.2 milyar liralık destek sağlanmıştı. 1087 milyar lirayı bulan kamu bankaları kredileri içerisinde 28 milyar lira devede kulaktır. Üstelik bu kaynak, kamu bankalarının sermaye yapılarını güçlendirmek için kullanılacaksa, kredilerin artışına bir destek sağlamayacak, ekonomik durgunluktan çıkışa bir merhem olmayacaktır.

Bir diğer adım ise inşaat ve enerji firmalarına ait batık kredilerin borç-hisse takası üzerinden temizlenmesidir. Bu takas yöntemiyle, bu şirketlere ait batık kredileri ellerinde bulunduran bankaların bilançoları temizlenmiş olacak. Ekonomi paketinde "enerji girişim sermaye fonu ve gayrimenkul fonu gibi fonlar oluşturacağız" ifadesi de yer aldı. Anlaşılan krizdeki enerji ve inşaat sektörüne ait aktiflerin banka bilançolarından ayıklanması planlanıyor. Bu kredilerin iskontolu olarak fonlara satışı yoluyla bir çıkış aranıyor. Gelgelelim teminat mektuplarıyla birlikte inşaat sektörü kredilerinin 400 milyar liraya, enerji sektörünün döviz borçlarının 50 milyar dolara ulaştığı bir durumda, asıl mesele zararın kim tarafından üstlenileceğidir. Bir IMF desteği olmadan bu işini altından kalkılamayacağı akla geliyor. EBRD yani Avrupa İmar ve Kalkınma Bankası fon sağlama değil, deneyimi ile süreci yönetme konusunda devreye girebileceğini açıklamış, bu haber piyasalarda geçici bir mutluluk rüzgarı estirmişti.

Mali Disiplin

IMF programlarında "mali disiplin", öncelikle kamu harcamaları kısılarak gerçekleşir. Vergi artırımları ise ikincildir ve özel teşebbüs gözetilerek gerçekleşmelidir. Albayrak da "aynı telden çalmaya" özen gösteriyor: "Kurumlar vergisinin kademeli olarak düşürüp;... gelire göre artan oranlarda vergilendirmeyi daha etkin hale getireceğiz... Dolaylı vergileri azaltıp, dolaysız vergileri artırarak verginin daha da fazla tabana yayılmasını sağlayacağız."

Hem (kurumlar vergisi indirimleriyle) şirketleri gözeten; hem de "artan oranlı" ve "daha fazla tabana yayılan" vergilemeyi içeren bu "paket" nasıl tutarlı olabilir? Bordroların (ücret-maaş gelirlerinin) yüksek dilimlerine ve (en geniş tabanı oluşturan) tüketim harcamalarına yüklenilerek....

Emekçilere Saldırı

Neoliberal terminolojide "yapısal reform", emek karşıtı reçetelerden oluşur. Emek karşıtı politikanın iki ayağı ise BES'in zorunlu hale getirilmesi ve "kıdem tazminatı reformu"dur.

Hatırlarsak, özel bir emeklilik sigortası anlamına gelen BES, daha önce yarı-zorunlu hale getirilmiş, öncelerde tasarruf ara-

cı olarak sunulan bu düzenleme, bugün alternatif bir emeklilik sistemi olarak tasarlanmaktadır. Bu adım bir yanıyla emekliliğin özelleştirmesi anlamına gelmekte; diğer yanıyla da bu birikimlerin finans sektöründe kullanılmasını öngörmektedir. Emeklilik kesintilerinin menkul kıymet piyasalarını, finans sermayesini besleyen bir kaynağa dönüştürülmesinin ağır sorunlarını, Şili emekçileri geçen yıllarda büyük protestolarla sokaklara taşımıştır.

Bugün 12 milyon BES katılımcısının 5 milyonu Otomatik Katılım Sistemi'nde yer alıyor. 2018 sonu itibarıyla BES'te toplam portföy büyüklüğü 93,1 milyar TL, SGK'nın 2019'daki dış finansman ihtiyacı ise yaklaşık 180 milyar dolardır. Yani sistemin içinden bir eleştiri sunacak olursak, BES'in, bu büyüklükteki bir açığı hafifletmesini beklemek gerçekçi değildir.

Diğer bir taraftan, zaman zaman hortlayan Kıdem Tazminatını fona devretme önerisi de yeniden bu paketle önümüze geldi. İşverenlerin kıdem tazminatına bir "yük" olarak bakan anlayış iktidar da paylaşmaktadır. Esnek ve güvencesiz çalışma rejiminin bir parçası olarak tasarlanan Kıdem Tazminatı Fonu yeniden gündemdedir. Ayrıca bu fonun sermayeye tahsis edilecek yeni bir kaynak olması hedefleniyor. IMF'nin Nisan 2018 Türkiye raporundan türetilmiş olan bu önerilere emek kesiminin çok ciddi tepki göstermesi gerekmektedir. Albayrak'ın bu konuyla ilgili sunumunda, Odalar, TÜŞİAD, MÜSİAD gibi kurumları "paydaş" olarak sayarken sendikaları, meslek kuruluşlarını zikretmemesi de sermayeden yana bakış açısını yansımıştır.

Albayrak, ülkenin içinden geçmekte olduğu ortamı, "Ağustos ayında yaşanan türbülans" olarak tanımlasa da, sunduğu çözümler ağır bir krizin varlığını fiilen kabul etmektedir. "Yeni Ekonomi Programı Yapısal Dönüşüm Adımları" belgesinde ağırlık taşıyan kemer sıkma (mali disiplin), kıdem tazminatı ve bireysel emeklilik fonları önerileri, krizin yükünü emekçilerin sırtına yıkma niyetini teşhir etmektedir.

IMF programları da, finans kapital tarafından yaratılan bir bunalımın maliyetini sert kemer sıkma ve yapısal uyum reçeteleri ile emekçilere yıkar. "IMF'siz IMF" programının her tür biçimi kesin olarak reddedilmelidir; çünkü finans kapitalden kaynaklanan krizlerin yükü, borçlulara (yoksullara) değil, riskleri peşinen

kredi maliyetlerine yüklemiş olan alacaklılara yansıtılmalıdır. Bu tür sağlıklı tepkilerin (sermaye hareketlerini sınırlayarak gerçekleşen) yöntemleri yıllardan beri geliştirilmiş; uygulanmıştır.

Türkiye'nin finans kapitale, IMF'ye teslimiyet eğilimlerine karşı direnmesi için de sosyalistlerin, solcuların devreye girmesi gerekecektir. Bu da emekçi sınıfların çıkarlarını gören bir siyasal program ve örgütlenme ile mümkündür. Sistem-içi çözümlerin sağlayacağı mevzi kazanımlarının başka hamlelerle desteklenmesi gerekmektedir. Aksi takdirde emekçi sınıflar çok ağır bir krizin reçetesini ödemek zorunda kalacaktır.

Yuvarlak Masa: Çin Devirimi'nden Çin'in Geleceğine

KORKUT BORATAV,
GALİP YALMAN,
ALİ MURAT ÖZDEMİR,
KEREM GÖKTEN

Çin, küresel ve bölgesel dengeleri belirleyen, siyasi ve iktisadi gelişmelere yön veren, hegemon konuma gelmiş bir kapitalist devlettir. Ne var ki, tarihinde sosyalist bir devrimi barındırması, Devrim'in izlerini bir şekilde bugüne taşıması itibariyle özgün bir yere de sahiptir. Bu nedenle Çin üzerine çok sayıda farklı yaklaşım ve değerlendirme mevcuttur.

Çin Devrimi'nin 70. yılının kutlandığı bugünlerde Devrim sonrası Çin'in küresel kapitalizm içerisindeki konumunu, jeopolitik ve jeostratejik dengelerdeki yerini, Çin "Komünizmi"nin bugününü ve geleceğini yayın kurulumuzdan Korkut Boratav, Galip Yalman, Ali Murat Özdemir ve konuyla ilgili çok sayıda çalışması bulunan akademisyen Kerem Gökten ile masaya yatırdık. İyi okumalar.

MR Türkiye: Çin Komünist Partisi'nin son yıllardaki kongreleri incelendiğinde adım adım kapitalizme doğru bir gidiş görüyoruz. Ekim 1992'deki 14. Kongre'de piyasa ekonomisinin inşası niteliğinde bir karar alınıyor. Kasım 2013'te yapılan 18. kongrede ekonomik sistemin reformdan geçirilmesi ifadesi yer alıyor ve kaynak dağıtımında piyasa rolünün aktif bir şekilde olduğu düzenlemeden bahsediliyor. 19. Kongrede Xi Jinping "reform" kelimesini kullanıyor. Hatta üretim ilişkilerinden ziyade bölüşüm ilişkileri düzeyinde bir reformdan bahsediyor. Anladığımız kadarıyla kapitalist üretim ilişkileri bir şekilde Çin'de varlığını sürdürmeye ve derinleşmeye devam ediyor. Buradan hareketle Çin'in geleceği dair bir pencereyi buradan açabilir miyiz?

Korkut Boratav: Çin Komünist Partisi'nin 19. Kongresi, Xi Jinping'in Genel Sekreter olduğu 2013 yılındaki Kongrede tanık olunmayan ihtiraslı hedeflere sahne oldu. Bunların bir bölümü "milliyetçi hedefler", bir bölümü de "sistem hedefleri" olarak tanımlanabilir. "Sistem hedefleri"nin özetle birkaç aşaması bulunuyor. Öncelikle Çin'in "orta halli müreffeh bir toplum inşası" hedefinden bahsedilebilir. Müreffeh, güçlü, demokratik kültürel açılardan ilerlemiş ahenkli bir "modern sosyalist toplum" inşa etmekse sonraki hedefe karşılık gelir. Bu hedef 2049 yılına uzanıyor. Bu yıl Çin'in yüzüncü yılı olması açısından da sembolik anlama sahiptir. Bir anayasa değişikliği yapıldı. Xi Jinping'in partideki görevlerini değil, devletteki görevlerini iki dönemli olmadan uzattılar. İlaveten, Xi Jinping'in "yeni bir çağ için Çin'e özgü sosyalizm" düşüncesi partinin eylem rehberi olarak Çin Komünist Partisi Anayasası'na eklendi. Bu da, kendisine imtiyazlı bir mevki verdi ve kendisini neredeyse Mao'yla eşdeğer, Deng'in de üstünde bir pozisyona taşıdı.

Milliyetçi boyutuna ise "Çin Rüyası" adını veriyorlar. Bu bağlamda Çin tarihiyle ilgili şöyle bir perspektiften bahsedilebilir: 19. yüzyıl kaybolmuş bir yüzyıldır çünkü Çin'in sefalet yüzyılı olarak görülür. Bu yüzyılı geride bırakmak için büyük bir adım gereklidir ve bu da Çin Komünist Partisi Devrimi'dir. Şimdi bu yüzyılı geride bırakmanın yollarından biri "yenilenme"dir. Çin yenilenecektir. Yenilenme görevini de Çin Komünist Partisi üstlendi. Bu milliyetçi

tutkunun meramı şöyledir: Çin halkının en büyük rüyası yeniden gençleşme olmuştur. Kuruluşuyla birlikte Çin Komünist Partisi en üst ülkü ve nihai hedef olarak komünizmin gerçekleşmesini belirlemiş ve ulusal yeniden gençleşmeyi tarihsel misyon olarak üstlenmiştir. Xi Jinping'in Çin toplumuna sunduğu şey budur: "Bu ulusal hedef hepimizi birleştirmelidir ve bunun başlangıcını Çin Komünist Partisi yapmıştır ve yine o sürdürecektir."

Boratav: "Çin Komünist Partisi'nin 19. Kongresi, ihtiraslı hedeflere sahne oldu. Bunların bir bölümü "milliyetçi hedefler", bir bölümü de "sistem hedefleri" olarak tanımlanabilir."

Bu kongrede benim tespit ettiğim kadarıyla üretim ilişkileri üzerinde köklü bir dönüşüm öngörülmedi. Xi Jinping'in lehine bir yorum yapmamız gerekirse, bu hedefler, Çin'in teknolojik öncülüğünü ve son tahlilde ulusal güç ve uluslararası etki bakımından küresel liderliğe ulaşmasını içeriyor. Üretim güçlerinin bu kadar ilerlemesiyle ilgili olarak Marx'ın, "Üretim güçlerinin gelişimi belirli bir eşiği aşınca toplumsal bir devrim kaçınılmaz olur" tespitini hatırlayabiliriz. Xi Jinping, Mao ve Lenin'in düşüncesinden soyutlanan bir Marksist yorum yapabiliriz: "Toplumsal devrim kendiliğinden oluverir diye." Bu da hayırhah bir yorum olur. Üretim güçlerinin bu derece gelişmiş olması -açıkça söylemiyor ama- ancak ve ancak sosyalizmle mümkün olur. Nasıl olur? Müdahale öngörmüyor. O müdahaleyi de biliyorsunuz Engels'den başlayarak Lenin ve Mao gibi özellikle üçüncü dünyada sosyalizmi gündeme getiren düşünürler kaçınılmaz gördüler ve teorik olarak da inşa ettiler. Bu hayırhah yorum tabi fazla iyimser bir yorumdur. Milliyetçi bir hedefin arka planında meşruiyeti sağlamanın bir yöntemi sosyalizm hedefini korumaktır. Tabii hemen şunu da söyleyeyim; Marx'ın 200. doğum yılı vesilesiyle Çin Komünist Partisi'nin bünyesinde Marksist düşünceyi yeniden canlandırma ve öğretisini geliştirme kampanyaları birlikte yürümüştür.

2013 yılında liderliğe geldikten kısa bir zaman sonra da şu gündemi ortaya attı. Parti Kongresi Temsilciler Meclisi'nde parti saflarında "Çin Komünist Partisi ve SSCB niçin battı" sorusunu

gündeme getirdi. Tartışmaların sonunda, partinin yozlaşmasına ve çürümesine bağlandı. 19. Kongre'de vurgulanarak Çin Komünist Partisi liderliği teyit ediliyor. Anayasaya da taşınıyor. Otoritesi güçlendiriliyor. Çok kapsamlı bir yolsuzlukla mücadele programı yapılıyor. Parti saflarında yüzbinlere ulaşan görevden almalar ve tasfiyeler yapılıyor. 2013 yılından başlayarak bugüne kadar geliniyor.

Hatta geçen yılın Anayasa değişikliğine yolsuzlukla mücadeleyi devlet görevi olarak da Anayasaya eklediler. Yolsuzlukla mücadeleyi sürdürecek özel bir birim kurdular. Şöyle düşünebiliriz; bu hamleler tek parti rejimi olarak Çin'i modernleşmeye, gençleşmeye, yeniden doğmaya sürükleyecektir. Bu yaklaşım sürdürüldüğü ölçüde sosyalizm idealini korur. Ya gerçekten korur ya da görüntü olarak. Partinin de temiz olması gerekiyor. Bunlar hoş yorumlar ama Marksist öğretinin temel bir sorusu da karşımızda: Kapitalizm bu kadar gelişirse iktidarı hedefler mi hedeflemez mi? İktidarın içine girip yozlaştırır mı yozlaştırmaz mı? Xi Jinping'in yolsuzlukla mücadele kampanyası belki bir miktar bunu önlemeye çalışıyor ama başarı derecesi tartışmalıdır. Son Ulusal Meclis toplantısında, bol miktarda özel sektörü geliştirme ve Amerika'dan gelen baskılara verilen ödünler vs. var.

Kerem Gökten: 1990'lı yıllarda Çin karakteristikleriyle sosyalizm ve Deng'in Tiananmen sarsıntısından sonar Güney Turu ile birlikte gerçekleştirdiği, Çin karakteristikleri ile sosyalizmi yerleştirdiği müdahaleden sonra belki de en güçlü müdahaleyi görüyoruz. Korkut Hocamızın bugün için sözünü ettiği gibi partinin içindeki kitlesel emekliliklerinin bir kısmı -gönüllü emekliliklerin ilk dalgası aslında- 1990'lı yılların ortalarında da Çin Komünist Partisi'nin içinde oldu. Parti yozlaşmaya karşı kendini korumalıdır, yeni kadrolara alan açılmalıdır. Bu yeni kadrolara alan açılma sürecinde de kitlesel bir emeklilik süreci yaşandı. Deng bile 1990'lı yıllarda tüm resmi görevlerinden örnek olmak adına ayrıldı. Başkanlığı hiçbir zaman Mao gibi almadı. Askeri meclis başkanlığı gibi bir görevi vardı. Mao'nun Kültür Devrimi mirasına tepki olarak üzerine hiç başkanlık konumunu almadığı gibi değerlendirmelerde de bulunuluyor.

Son 40 yıllık bir dilime baktığımızda Çin Reformunu üç aşamada değerlendiriyorum. 1990'lı yıllara kadar ekonominin iç örgütlenmesine dayalı bir reform gayreti var. Ekonominin iç örgütlenmesinden de kastımız, işletme yöneticilerinin özerkliğinin arttırılması, karların işletmelerde tutulması, kırden kente göçleri kontrol edebilmek adına köy ve kasaba işletmelerinin güçlendirilmesi vb. İkinci dönemde, 1990'lı yıllarda az önce belirttiğimiz üçüncü kuşak liderlikle birlikte aslında biraz da sürpriz bir şekilde liderliğe gelen Jiang Zemin ile birlikte Çin Komünist Partisi kendi standartlarına göre hızlı ve kontrolsüz bir eklemlenme süreci yaşadı. Yani 1993'ten 2003'e kadar geçen bir süreyi kast ediyorum. Zaten onar yıl görev yapıyorlar biliyorsunuz. 2003 yılına kadar kapitalist ilişkilerin önünü açmada ya da dünya kapitalizmine eklemlenmede nispeten kontrolsüz bir süreç yaşandı. Günümüzde hala gideremedikleri gelir dağılımı bozuklukları 1993-2003 döneminde en yoğun haliyle yaşandı. İsmi konulmadan özelleştirmeler gerçekleştirildi. "Büyüğü tut küçüğü bırak" dediler. Küçük kamu işletmeleri bir şekilde -tam adı böyle ifade edilmemekle birlikte- özelleştirilirken büyük şirketler tutuldu. Bunları zaten ilerleyen yıllarda "ulusal şampiyonlar" olarak andılar.

Korkut Boratav: Devlet işletmelerinin özerkleşmesi ve piyasalaşması, işgücünün metalaşması anlamına gelir. Çünkü her ne kadar geçmişten gelen emeklilik haklarını korumuş olsalar da, karların yöneticilere intikali ve piyasaya göre kaynak tahsisinin hızlanması devlet mülkiyetinin bünyesinde işgücünün metalaşmasının bir tipidir. "Mülkiyet korundu" teşhisi yanıltıcı olabilir.

Kerem Gökten: 1993 yılında rastlantı olmasa gerek İş Kanunu değiştiriliyor. İş Kanunu'ndaki değişiklikten itibaren kademeli şekilde bireysel iş sözleşmeleri egemen kılınmaya başlanıyor. Bireysel iş sözleşmeleri egemen kılınmaya başlandığında -Korkut Hocamızın da işaret ettiği gibi- küçük devlet işletmelerinin tasfiyesiyle de birlikte bunun birleştiğini görüyoruz. Hafızam beni yanıltmıyorsa 50-60 milyonluk bir erken emeklilik furyası yaşanıyor. Sosyal haklarının icabı kendilerine yapılması gereken ödemeleri emekli oldukları işletmelerden tahsil etmekte güçlük çeken bir işçi kuşağı olduğu bilinir. Bunlar sonradan yeniden istihdam programlarına

tabi tutuldular ama bunların önemli bir kısmı tekrar istihdam edilemedi. 1990'lı yılların sonunda bu insanlar da işlerini kaybettiler.

***Gökten:* "Hu Jintao 'orta halli müreffeh toplum' kavramını ilk dile getiren liderdir. Bunu Beşinci Kuşak liderlik çerçevesinde Xi Jinping sürdürüyor."**

Kronolojik açıdan, Aralık ayında Çin Komünist Partisi kongresini yapar, Mart ayında da devlet başkanlığında değişiklik olur. Dolayısıyla Dördüncü Kuşak liderliği 2003-2004 ile başlatmak mümkündür. Dördüncü Kuşak Liderliği de detaylandırayım: **Hu** Jintao. **Hu** Jintao aslında Korkut hocamızın ifade ettiği "orta halli müreffeh toplum" kavramını ilk dile getiren liderdir. Bu dönem Jiang Zemin çizgisinin mahkum edildiği döneme denk geliyor. Çünkü Jiang Zemin üç temsil teorisi ile şunu yapmıştı: Parti sınırları içerisinde "burjuvaziye de yer açalım, sadece işçi sınıfının partisi olmayalım, tüm ulusun partisi olalım". Söz konusu yaklaşım 1993-2003 liderliğinin hakim Zemin'in çizgisiydi. Ancak Hu Jintao da Xi Jinping de artık Zemin'in üç temsil teorisinin parti kayıtlarından partiye rehberlik eden fikirler arasında yer almaktan çıkardılar.

Dördüncü kuşak liderlik, ilk yıllarda olmasa bile 2005- 2006 ile birlikte gelir dağılımı adaletsizliğinin zirve yaptığını gördüler. Biraz daha sosyal harcamaları arttırma gayreti içerisine girdiler -ve bunun tabana yayılmışlığı çok tartışmalı olmakla birlikte- Çin devletinde sosyal güvenlik ve sosyal yardım harcamalarının arttırıldığı bir dönem yaşadık. Ancak şunu söylemek lazım; bu Xi Jinping tarafından da benimsenmiş durumda. Bölüşüm ilişkilerini sürdürmek ve üretim ilişkilerine dair bir değişiklik öngörülmemekle birlikte daha adil bir gelir dağılımı konusunda Xi Jinping de bu mirası sürdürmeye çalışıyor ama bence başarılı olamıyor. Son derece sınırlı bir başarıdan söz edilebilir. 2006 yılından bu yola girmelerine rağmen eğitime daha çok para harcayan, sağlığa daha çok bütçe ayıran sosyal politikalara kırsal güvenlik mekanizmalarının ve emeklilik sistemlerinin oluşturulmasına yönelik tüm girişimlere rağmen son derece sınırlı bir yol aldıklarını görüyoruz.

Şu an yeni dönemde "Çin karakteristikleriyle sosyalizm" Anayasaya girmiş durumda. Gerçekten Mao'ya eşdeğer ve Deng'i geride

bırakan bir lider görüntüsü çiziyor. Gerçi farklı yorumlar da yok değil. "Xi Jinping'i bu mertebeye çıkarmak iddialıdır" türünden. Böyle olmayacak diyenler olmasına karşın şu anki görüntü Xi'yi Mao'ya eşdeğer, Deng'in üzerinde konumlanmış gibi gösteriyor.

Xi'nin ortaya koyduğu vizyon ile 2049 Hedefi devrimin yüzüncü yılı büyük modern sosyalist ülke diyorlar. Hatta şöyle de bir ifade var "bütünüyle kalkınmış güçlü ulus" vurgusu da eşlik ediyor. Burada ticaret savaşlarıyla gündeme gelen başka bir hedef görüyoruz: "*2025 Made in China.*" Yani o zaman şuan liderliğin önündeki hedefleri şöyle özetlemek mümkün.

2020-2021 Orta halli gönenç toplumu: yani yoksul hiç kimse kalmayacak. Zaten mutlak yoksulluğu yenmekte başarılı olduklarını söyleyebiliriz. Bu başarıyı ileri taşımak 2020 hedefi olarak gözüküyor.

2049 büyük modern sosyalist ülke hedefi olarak gözüküyor.

Arada da "*Made in China 2025*" var. Bu *Made in China'yı* arzu ederseniz biraz açayım. 10 önemli sektörde yüksek katma değerli üretim ve hani Mao'nun zamanında çelik üretiminde Çin'i geçme hedefini koyduğu gibi 2025'de 10 temel sektörde bilgi yoğun ve katma değer yüksek sektörlerde Çin şirketlerinin öne çıkması hedefi var. Ancak, içinde bulunduğumuz günlerde yürütülen ticaret savaşları görüşmelerinde Çin sanki bu "*Made in China*" izlencesinden biraz taviz verecek gibi.

Şunu sorarak bitireyim, Çin bu hedeflerde başarılı olur mu olmaz mı?

Galip Yalman: İnceleyebildiğim kadarıyla Çin günümüzde batıdaki entelektüel sol çevrelerinde projektörlerin altına koydukları bir örnek gibi. *Socialist Register* ve *New Left Review*'ın son sayılarında Çin'le ilgili çeşitli makaleler yer aldı. Batı'da "Çin'de neler oluyor?" veya "Çini nasıl değerlendireceğiz?" şeklinde bir ilgiden bahsedilebilir. Kerem'in son 30 yıllık tarihsel seyir açısından kopuşlar üzerinden değil, devamlılıklar üzerinden bir eleştirisi var. Trump sonrası dönemdeki Amerika'nın değişmeye zorlandığı ya da daha "*America First*" mottosuna karşılık bir uluslararası işbölümünü, dünya kapitalist sistemini adeta yeniden "liberal" değerlere bağlı olarak -küreselleşme derseniz ne derseniz deyin- önderliğine soyunan birinin liderliği söz konusu. Acaba bunu da bir kelime oyu-

nuna dönüştürürsek "*China First*" diyebilir miyiz? Dolayısıyla bir Amerika-Çin rekabetinden bahsetmek mümkündür. Bu anlamda da Korkut Hocanın deyişiyle "Çin usulü sosyalizm", yeniden Partinin 90. yılında özellikle vurguladıkları rejimin dolayısıyla partinin konumunun meşruiyetini sağlama çabası mı yoksa 2049 hedefleri doğrultusunda başka bir anlam mı taşıyor?

Yalman: "Trump sonrası dönemdeki "America First" mottosuna karşılık bir kelime oyunu ile "China First" diyebilir miyiz?"

Benim görebildiğim kadarıyla Batıdaki sol yorumcular çok olumlu bir yaklaşım sergilemiyor. Daha eleştirel bir bakış söz konusu. Bu söylediğim insanların arasında Batıda yaşayan ve kendini Marksist olarak tanımlayan Çinliler de bulunuyor. Çinli olmayan ama değişik konularda Çin ile uğraşan yorumcular da var. Korkut Hocamız da değindi; Çin toplumunun bugün için nasıl bir toplum olduğu önem arz ediyor. Üretici güçlerin gelişmesine bağlı olarak toplumun gelişmişlik seviyesine dair neyi hedeflediği net değil. Bazı çalışmalarda içeriden eleştirel yaklaşımları görmek mümkün. Liderliği doğrudan eleştirip eleştirmedikleri ayrı tartışma konusu olmakla birlikte, gerek dünya ekonomisindeki konumu gerekse Çin toplumun içerisindeki dinamiklerinin nasıl anlaşılması üzerine kendilerini Marksist tanımlayan bir başka pozisyon daha var.

Ufacık parantez açalım; *Monthly Review*'de de yazan bu grubu tesadüfen 2011 yılından beri tanıyorum. Çin'i gelişmekte olan ülke (*emerging country*) olarak tanımlıyorlar. Bu grup, dünya ekonomisi içerisinde Çin'in dünyanın farklı coğrafyalarda kendilerine benzer olduklarını iddia ettikleri ekonomilerle birlikte ne yapabileceği üzerinde duruyor. Sadece bölgesel planda değil, uluslararası planda da ne tür iş birlikleri olabileceği gibi bir iddiaları var. Başka bir açıdan, Çin'in hala ağırlıklı olarak bir tarım toplumu olduğunu ileri sürüyorlar. Kendi içerisinde bütünleşmiş bir yapısı da olan bir toplum. Bu neden önemli? Bunu sadece hane halkı üzerinden ve hane halkı ile piyasa ilişkileri bağlamında bireye ağırlık vererek ele almıyorlar. Toplumsal olarak yaratılan değer ve kaynakları paylaşma anlayışının da hakim olduğu yönünde görüşleri bulunuyor. "Bu öz

değişmedi" diyorlar; dolayısıyla öze dayanarak daha farklı bir Çin hülyasını da taşıyorlar benim anladığım kadarıyla.

Benim görüşme göre sanayileşmeyi reddetmeden mevcudu koruma dertleri var. Bir bakıma Narodnik bir tını söz konusu. O toplumsal özü koruyarak geliştirmek. Dolayısıyla bu aynı zamanda da onlara göre kapitalistleşmenin olumsuzluklarına alternatif oluşturacak bir set çekecek, potansiyel taşıyan bir şey. Bu Narodnik anlamlı mıdır değil midir? Dikkatinize sunayım istedim.

"Yenilenme"den bahsettiniz; bunun temel taşlarından bir tanesi de kırsal toplumların yeniden canlandırılıp güçlenmesinde gençleri tutmak ve teşvik etmek. Dolayısıyla kendi tabirleriyle buna yönelik kullandıkları kavram "yeni sosyalist kırsal kesim" (*new socialist countryside*). Bu yaklaşımın söz konusu hedef için uygun olmadığından bahsediyorlar. Dolayısıyla içeriden eleştiri dediğim de bu. Bunlar Çin üniversitelerinde olan bir ekip. Buna karşılık aşağıdan gelen toplumsal değişim taleplerinde yıkıntı ve çöküntüye uğrama tehlikesine karşı da yerel direnç (*local resilience*) terimini kullanıyorlar. Bu yenilenme, halihazırdaki rejim eliyle yukarıdan empoze edilecek bir şey değil, ancak aşağıdan gelirse bir anlam taşır.

Çevrenin tahribatına karşı da bir direnç (*resilience*) yaklaşımları var. Rejimin çevrede yarattığı tahribata karşı da çevresel medeniyet (*ecologigal civilization*) projesini savunuyorlar. Bu açıdan tarımın yeniden canlandırılması hayati bir önem taşıyor. 70 yıllık süre zarfında Çin ne zaman krize girdiyse hep yumuşak iniş yapıldığını, bunun tamamen güçlü bir tarım yapısına sahip olmasının sonucu olduğunu dile getiriyorlar. Dolayısıyla ileriye dönük olarak da tarımsız bu iş olamaz.

Korkut Boratav: *Monthly Review*'ın bir Maoist damarı vardır. Dergi, Çin-Sovyetler Birliği büyük kavgasında Çin'i tutmuştur. Samir Amin'in de katkısı da var tabi. Çin'deki kapitalistleşmeyi eleştiren yazılar da vardır.

Ali Murat Özdemir: Burada konuşulanlarla bağlantılı düşünüyorum. Ben de geriden başlayayım biraz. 1976'da Mao ölüyor biliyorsunuz. Mao'nun ölümü pek çok yorumcuya göre Çin'de emekçi kitlelerin devlet içerisinde temsilini azaltan bir olay. Karşı ekip kazanıyor. 1980'ler bence bugünü anlamak için önemli. Merkezde neoliberal sürecin başlaması -Fordizmin çöküşü- bu anlam-

da 1970'lerden itibaren sermaye kaçışının hızlandığı bir dönem. Bir yorum çizgisine göre, Çin'in yükselişi aslında merkez kapitalist dünyanın krizinden kaynaklanıyor ya da merkez kapitalizmin krizine karşı bir mekansal çözüm olarak 1980'lerin sonuna doğru gündeme geliyor. Mekansal çözüm kar oranlarını arttıracak ucuz emek gücüne sahip yeni bir alan bulmak demek. Yeni alan ancak 1980'lerin ortalarından itibaren Batı'da gündeme geliyor. 80'lerdeki Çin'e baktığımızda ithalatı ihracatından daha fazla bir ülke görüyoruz. Başka ne söyleyebiliriz? 1980'lerde yine bir kıpırdanma görüyoruz liberalleşme konusunda. Özellikle köy komünlerinin çökmesi, 1982'de tarımsal arazide toprağın daha fazla metalaşmasına yönelik dönüşümler olması kayda değer bir şey. 1990'larda bir iş gücünün düzenlenmesinde ciddi dönüşümler oluyor. "Demir pirinç kasesi" dediğimiz şey, yani Çinli işçilerin 1980'lerdeki liberalleşmeye karşı ellerinde tuttukları imkanlar ortadan kaldırılıyor. Yine 1990'larda Arrighi, "Uzun Yirminci Yüzyıl"da, -onlar biliyorsunuz dönüşümün dinamiklerini hegemon devlette ararlar hep- ABD hegemonyası bitiyor diye buyurur. "Sonraki hegemon kim olacak?" diye soruyor. Aklının ucuna Çin gelmiyor. Sürekli Japonya. Ondan sonra 2008'de "Adam Smith Pekin'de" adlı kitabında bunu biraz düzeltecek ama 1990'larda yazarken aklının ucunda Çin yok. Bunu saptamak lazım. Arrighi sağa bakıyor sola bakıyor "ne var, Japonya var, yeni hegemon o olur" diyor. 1990'lar Batılı yatırımların aşırı arttığı bir dönem; onu vurgulamak lazım. 2000'li yıllara baktığımızda Çin'de büyük bir büyüme var fakat bu yatırım esaslı bir büyüme. Körfez petrolüyle ilgileniyor Çin. Aslında "ABD'nin körfez işgali Çin tahlilleriyle desteklendi" diye bir görüş var. Bire bir incelemedim fakat Amerika'nın körfezde yaptığı şey, Çin'in ulusal menfaatine ters düşüyor. Ona en yakın hidrokarbon rezervine yönelik bir operasyon var ama bu operasyon için gerekli şeyler dünya kapitalizminin küresel yapısının cilvesi olarak Çin tarafından finanse ediliyor. 2000'li yıllarda biz 1990'larda olan bir sürecin devamını görüyoruz. Bu süreçte ABD ekonomisi -2008 krizine kadar dünya kapitalizminin nihai pazarı olarak iş görüyor. ABD'li ve diğer Batılı kapitalistlerin Çin ve diğer yeni sanayileşen ülkelerde kontrol ettiği üretimin nihai pazarı, realizasyon yeri yine

ABD oluyor. ABD tüketiyor, karşılığını tahvil ve sair fiktif ödeme araçlarıyla ödüyor. Çin'in elinde geçenlerde 4 trilyon dolarlık bir hazine bonosu olduğu konuşuluyordu.

> ***Özdemir: "2010'lı yılların ortalarına kadar kör topal giden klasik 1990'lar sonrasına hakim olan uluslararası iş bölümünde değişme emareleri var... Bloklaşma süreçlerini ciddiye almak lazım, farkında değiliz ama geleceğimizi bu süreçler belirleyecek gibi."***

Bu adamlar bir şeyler üretiyorlar. Karşılığında dolar bulamayınca kağıt alıyorlar. Bu sistem 2008 krizine kadar iyi kötü sürüyor. 2010'lu yıllara geldiğimizde Çin'de işgücü maliyetinde bir yükselme var. Verimlilik artışında bir azalma var. Kar oranlarında düşme eğilimi harekete geçiyor. Yukarıda belirtilen tahville ve diğer kağıtlarla yapılan ödemeye dayalı büyük ABD piyasası kalıbında bir bozulma var. Trump da bu bozulma neticesinde gelen bir adam. Bugün geldiğimiz noktada, 2000'li yıllarda olduğu gibi mi olacak bilmiyorum ama küresel ölçekli bir "Keynesyenizm" tartışması tekrar gündeme gelebilir. Bilemiyorum. Ama şu kesin; 2010'lı yılların ortalarına kadar kör topal giden klasik 1990'lar sonrasına hakim olan uluslararası iş bölümünde değişme emareleri var. Bir iddia da şu: Çin'de artan kaynak tüketim düzeyiyle ve işgücü maliyetlerinde artışla birlikte Çin kapitalizminin sürdürülmesi zor hale geliyor. Bu durumda mekansal bir kriz çıkacak ve bu mekansal krizi Çin dışında bir yere taşımak isteyecekler; yeni bir aday da yok. Hindistan Çin'in yerini alabilecek gibi değil. Bu bağlamda Minqi Li'nin iddiasına katılıyorum. Bu düzenek bozulduğu zaman, Çin'de de bir kriz ortaya çıktığında bunun neticeleri esaslı bir şekilde küresel olur. Bence başladı. Bloklaşma süreçlerini ciddiye almak lazım, farkında değiliz ama geleceğimizi bu süreçler belirleyecek gibi.

Galip Yalman: Ufacık bir ekleme yapayım. Tarım toplumunun özelliğinin devam etmesinin tanımlayıcı olduğunu ileri sürenler var. Harvey'in mülksüzleştirerek birikim (*accumulation by dispossesion*) olarak andığı şeyin Çin'in kapitalistleşme sürecinde tanımlayıcı bir özellik olmadığı yönünde. Kırsal toplum yapısı ağır basan

özelliklerini korumaya devam ediyor ona göre. Kapitalistleşmenin kendi içerisinde sınırlayıcı bir özelliği olarak bunu söylüyorlar. Geçerli bir argümandır değildir başka ama vurguladıkları o.

Ali Murat Özdemir: Çin'de işgücü hareketliliğinde aşırı bir yoğunlaşma var.

Galip Yalman: Yumuşak iniş olarak tanımladıkları o. Kriz dönemlerinde kentten kıra rahatlıkla geçiş yapabilen. Dolayısıyla buna kırda da istihdam yaratabilmek yönünde değerlendiriyorlar. "Yenilenme" dedikleri şey de o.

MR Türkiye: Çin'i nasıl tanımlamak gerekir? sorusu Batılı, Çinli bir çok Marksistin gündemindedir. Sosyalizmin erken aşaması mı, devlet kapitalizm mi, yoksa bizzat kapitalizmin kendisi mi?

Korkut Boratav: Samir Amin pek çok bakımdan çok taktir ettiğim birisi ama devlet kapitalizmi diyor ve Mao'cu Çin tutkunluğuna yenik düşüyor. Çünkü Sovyet rejimine de devlet kapitalizmi diyordu yıkılacağı ana kadar. 2017 Kongresi'nden sonra *Global Times* yarı resmi mahiyette şöyle bir yazı yazdı: "Bölüşüm sorunları ağırdır hatta dünyadaki en zengin kişilerden üçü Çin'dedir. Buna rağmen milyonlarca insan hala yoksulluk içindedir. Bölüşüm ciddi bir sorunumuzdur. Zaten yoldaş Xi Jinping'in söylediği gibi, 'Çin daha uzun bir süre sosyalizmin erken aşamasında yaşayacaktır.'" Burada sosyalizmin erken aşaması mı, devlet kapitalizm mi, yoksa bizzat kapitalizmin kendisi mi diyeceğiz? Bu noktada bir yorum şöyledir: "Üretim ilişkileri bakımından toplumsal fazlanın özel sermaye tarafından el konulan bölümü o kadar çok ki artık tartışacak bir şey yok." Egemen üretim ilişkisinin kapitalist olduğunu ben düşünmüyorum. Bunu kurtaran iki unsur var: Çıplak mülkiyetin hala devlette olması. Özellikle tarımda, tarımsal toplulukta yani köy topluluğunda. Sermaye sürekli bu köy topluluğuna el koymaya çalışıyor. Satın almaya çalışıyor. Köylüler de bunu paylaşıyorlar ve kazık yiyorlar. Devamlı kavga. "Halk ayaklanmaları" diye bir doküman var; bunu muhalifler yayımlıyor. Halk ayaklanmalarının bir bölümünü fabrikalardaki - pek çoğu da çokuluslu şirketlerin fab-

rikaları- diğer bölümünü de köylerdeki ayaklanmalar oluşturuyor. Yani şeklen savunursanız mülkiyet hala devlette.

Boratav: "Devlet aygıtının özgünlüğü devam ediyor. Yani doğal sızma önlenemiyor. Ama bunu fark ettiği için önlemeye çalışıyor. Bu ne kadar devam eder? Bu kadar anomali mümkün mü değil mi?"

Diğer soru şu: Devlet kimin elinde? İşte Xi Jinping'in özelliği o. Devletin sermayenin eline geçmesini frenlemek istiyor. Zizek bunu yorumlamıştı: "Kapitalizme açılalım ama kendi kapitalizmimize değil, yabancı kapitalizme. Yabancı gelirse hallederiz." Bunu atfetti, böyle bir metin olduğunu sanmıyorum. Şimdiki problem şu: Çin sadece çokuluslu şirketlere değil yerli kapitalistlere de açıldı. Şimdi en zenginler yerliler. Xi Jinping'in öncesi iktidarın yozlaşma dökümünü yapan Batı basını, yöneticilerin hemen hepsinin akrabalık ilişkileri vasıtasıyla iş hayatına ne kadar bulaştıklarını tanımlamıştı. Xi Jinping şimdi bunu da önlemeye çalışıyor.

Bu yıl reformun 40. yılı. Ali Baba'nın gazetesi reformu yücelten bir kampanya açtı. "Özel sermaye ezilmemeli" gibi bir söylemi tutturdu. Yani iktidara alttan bir baskıyı da yapmayı beceriyor. Mümkün mü aksi olması? Belki de adam Çin Komünist Partisi üyesidir.

Devlet aygıtının özgünlüğü devam ediyor. Doğal sızma önlenemiyor ama bunu fark ettiği için önlemeye çalışıyor. Bu ne kadar devam eder? Bu kadar anomali mümkün mü değil mi?

Galip Yalman: Sovyet tipi devlete ilişkin tartışma, Batı toplumlarında ve bizim gibi toplumlarda -Sovyetler Birliği varlığını sürdürdüğü sürece- Marksistlerce enigmatik bir şeydi. Kapitalist devlete ilişkin düşünen farklı Marksistler açısından da "Sovyet türü bir yapıyı nasıl değerlendireceğiz, post kapitalist mi diyeceğiz ne diyeceğiz?" soruları gündeme geldi. Aynı şey farklı bir biçimde Çin için de gündemde. Çin, giderek kapitalistleşen özellikler sergilese de parti yönetiminin ve devletin kaynak dağılımı üzerindeki belli ölçüde kontrolünü koruma çabasında. Şöyle bir soru akla geliyor: "Kapitalist devletin göreli özerk olup olmamasına ilişkin kavramsal araçlarla bugünkü Çin'i, devletini ve sınıfsal ilişkileri nasıl bir çerçeveye oturtabiliriz?"

Yalman: "Çin, giderek kapitalistleşen özellikler sergilese de parti yönetiminin ve devletin kaynak dağılımı üzerindeki belli ölçüde kontrolünü koruma çabasında."

Küreselleşme, kapitalist finansallaşmanın bütün özelliklerini taşırken ve giderek borçlu bir ekonomi haline alırken, Çin alternatif bir küreselleşme modeli peşinde. Tek Kuşak Tek Yol projesi ile bir kapitalist ekonominin -orada da Arrighi'ye geliyoruz- Amerika sonrası yeni bir hegemonik güç olarak ortaya çıkma potansiyelini ne kadar gerçekleştirip gerçekleştiremeyeceğine bağlı. Dünya ekonomisi içerisinde alternatif bir hegemonya projesi mi söz konusu yoksa kendi iddiaları Çin usulü sosyalizm mi? İşte "yenilenme" dediğiniz tarihsel misyon aslında alternatif bir kapitalist dünya liderliğinden farklı bir şey gelir mi gelmez mi bilemeyiz.

Ali Murat Özdemir: Çin'de üretilen değerin önemsiz bir kısmı Çin'de kalıyor. Çin eşitsiz değişimin mağdurlarından birisi. Kendi sınırları dışına sürekli değer aktaran bir ekonominin neresinde sosyalizm bulunur bilemiyorum. Çin'e kamucu diyebiliriz şu diyebiliriz bu diyebiliriz ama kolay kolay sosyalist diyemeyiz. Diğer yandan burada özgün bir devlet tipi olduğunu görmemiz gerekir. Diğer kapitalist devletlerle Çin'i eşitleyemeyiz. Örneğin çok-uluslu şirketlerin menfaati -kapitalist devletlerde olduğunun aksine-, Çin devleti içerisinde doğrudan temsil edilmez. Bu temsil ancak dolaylı yoldan olur. Olay esasında gerçekleşir. Bu anlamda kamucu Çin'in -uluslararası kapitalistlerin taleplerini doğrudan kendi içerisinde temsil ettiren- kapitalist devletlerle karşılaştırıldığında, daha düzgün bir şey olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü ben küreselleşmeye karşı her türlü itirazın aynı anda küresel ölçekte gelir dağılımı eşitsizliğine (ve emperyalizme) karşı bir itiraz olarak düşünülebileceğini öne sürüyorum. Küreselleşmeye kafa tutmalıyız, her durumda karşısında yer almalıyız; küreselleşme kendisini hangi gerekçeyle hangi şekilde sunarsa sunsun. Uluslararası sermayenin taleplerini yönlendirebileceği ihtisaslaşmış kanallar ve uzmanlaşmış aygıtlar sunmayan bir devlet tipi, uluslararası sermayenin taleplerini kendiliğinden siyasal iktidara tahvil eden bir devlet tipinden her durumda iyidir. Çin, sosyalist olmayan mevcut haliyle bile, ulus-

lararası sermayenin "insan hakları" "kimlik" "biçimsel demokrasi", "iyi yönetişim" vb. ilke ve pratikler üzerinden kendi düzenini tesis ettiği yerlere göre daha anlamlı bir yerdir. Öyleyse bulaştığı ülkede doğrudan temsil kanalları bulamamasının uluslararası sermaye açısından hayırlı olmayan tarafları vardır denebilir.

Korkut Boratav: Tamamen katılıyorum. Hegemonya kavgasının tepedeki aktörünün gaddar, insafsız ve tahripkar olduğu konusunda birleşirsek, eğer Rusya Suriye'de Amerikan emperyalizmini önleyebildiyse artık Rusya'nın niteliğini tartışmayız. Güvenlik Konseyi'nde Amerika'nın getireceği önerilere Çin ve Rusya veto veriyorsa; bu noktada biz Çin'in de uluslararası hegemonya savaşında Amerika'ya karşı çıkmasına destek verebiliriz. Bu sübjektif bir görüş tabii.

Kerem Gökten: Uluslararası sermayenin doğrudan etkisi yok Çin devleti üzerinde. Ancak bu ÇKP üst düzey yöneticileri ve devlet şirketlerinin ileri gelenlerinin Uluslararası sermaye ile yakınlık kurmaya başladığı gerçeğini değiştirmiyor. Küresel krize kadar şöyle bir değerlendirme vardı: Çin Amerika'ya meydan okuyacak mı? Yeni bir hegemon olma arayışına girecek mi? Bir revizyonist devlet olarak ortaya çıkabilir mi? Bununla ilgili özellikle muhafazakar realist dediğimiz akım Amerika'da çok mesai harcıyordu ve tezleri şuydu. Çin'in ABD hegemonyasına meydan okuyacağı tezlerine karşı süregelen söylemini şöyle özetleriz: "Biz karşımızdakinin bağımsızlığına, egemenlik haklarına saygılıyız. Bizim kültürümüzde emperyalist bir yön yok klasik uluslararası ekonomi politik de kullanılan "*win win*" yaklaşımı üzerinden uluslararası ilişkileri tanımlarız. Dolayısıyla bizden kaygılanmanıza gerek yok ve buna biz barışçıl yükseliş deriz." 2000'lerin başından beri bu barışçıl yükseliş ifadesini kullanıyorlardı. Ama tabii bu Amerikan muhafazakar realist çevrelerinde hep şüpheyle karşılanan bir söylemdi.

Diğer taraftan Amerika ile Çin arasında bir simbiyoz ilişki olduğuna dair bir görüş vardı. Dolayısıyla Çin üretiyor, Amerika satın alıyor. Ve bunun üzerine Çin'in elinde hatırı sayılır bir rezerv birikimi gerçekleşiyor ve bu rezerv birikimi de tekrar Amerikan hazine kağıdında değerlendiriliyor. Ve şu söyleniyordu: "Çin'in Amerika'yı karşısına alması ya da kendini revizyonist bir güç ola-

rak Amerika karşısında göstermesi mümkün değil. Çünkü Çin de birikim modelini ihracat bağımlılığı üzerine oturtmuş durumda. Dolayısıyla buradan bir çatışma çıkmaz."

Bu da liberal ekonomi politik yaklaşımının "savaşma ticaret yap" tezi üzerinden gelişiyordu. Yalnız miktar kolaylaştırması politikalarıyla birlikte 2009-2010'lu yıllarda faizler ciddi ölçüde düştü. Çin, elindeki bu rezerv fazlasını değerlendirme konusunda hazine kağıtlarını eskisi kadar yüksek getirili bulmadı. Aynı zamanda ihracata dayalı büyüme modelinin sınırlıklıkları ile karşılaştı. Çin, 90lı yıllardan beri doğrudan yabancı yatırımı çekmeye yönelmişti. Böylece vergi geliri yaratılacak, ihracat geliri ve istihdam yaratılacaktı. Dolayısıyla 2000'lerin başına kadar ihracata ve doğrudan yabancı sermaye yatırıma bağlı bir yol izlendi.

> ***Gökten: 2010-2011 yılları ile birlikte Çin liderliği şunu gördü: Dış piyasalara bu kadar bağımlı olmak olumlu sonuçlara yol açmıyor. Peki, ne yapmak gerekiyor? İktisadi yapıyı iç talep doğrultusunda yeniden güncellemek. Bir orta sınıf yaratmak.***

2010-2011 yılları ile birlikte Çin liderliği şunu gördü: Dış talebe bu kadar bağımlı olmak olumlu sonuçlara yol açmıyor. Peki, ne yapmak gerekiyor? İktisadi yapıyı iç talep doğrultusunda yeniden yapılandırmak. Bir orta sınıf yaratmak. Zaten bir orta sınıf oluşmaktaydı. Ama bu orta sınıfı biraz daha güçlendirip ekonomiyi iç talep doğrultusunda yeniden yapılandırma arayışına girdiler. Takdir edersiniz ki bu akşamdan sabaha olacak bir iş değil. 25-30 yıllık bir reform patikasını değiştirmeye çalışıyorsunuz. Bu da Xi Jinping'in ilk yıllarına denk geldi. Bu durumda ekonomiyi iç talep doğrultusunda yeniden yapılandırırken vakte olan ihtiyaç ortaya çıktı.

Ellerinde değerleme alanı arayan bir sermaye vardı ve bunun bir kısmını hayalet kentlere harcadılar. 50-100 bin kişinin yaşamasının öngörüldüğü ama yapay, sıfırdan inşa edilen kentlere harcadılar. İnşaat sektörü; küresel bir trend. Brezilya'da da, Hindistan'da da, Türkiye'de de görüyoruz. Çin'de de devletin, özensiz krediler yoluyla ciddi bir altyapıya ve inşaat sektörüne yapılan yatırımla-

rı var. İç talep doğrultusunda ekonomiyi örgütlerken buralara bir kamu harcaması gerçekleştirildi.

Bu süreçte dışarıya yönelik dolaysız sermaye yatırımları arayışı başladı. Buna da *Going Out* diyoruz. 2002-2003 yılında başlamakla birlikte ikinci faza geçti *Going Out* projesi. Tek Kuşak Tek Yol da bu *Going Out* projesinin merkezindeydi. Böylelikle Çin sermayesi kendine Bangladeş'te, Pakistan'da yeni değerleme alanları yaratmaya çalışıyor. 1 trilyon dolarlık bir yatırım bütçesi vaadi var. Ama bunun şu ana kadar gerçekleşme 100-120 milyar dolar civarında. Özellikle Pakistan'a inmeye çalışıyorlar. Bunu yaptıkça jeostratejik tartışmalar ortaya çıkıyor.

Korkut Boratav: Dışa taşmanın, sermaye ihracının üç boyutu var. İlki Pakistan yatırımı. "Çin- Pakistan ekonomik koridoru" diye geçiyor. Özel sermayeden çok devlet sermayesi ya da özel şirketlerin katıldığı yatırım projeleri. İkinci boyut; Çin zenginleri Amerika'da, Londra'da emlak piyasasında bol miktarda gayrimenkul alıyorlar. Üçüncü olarak ise, dünyanın çeşitli yerlerinde Afrika da dahil olmak üzere Çin yatırım fonu var. Hammadde akımlarını güvenceye almanın yatırımlarını yapıyorlar.

Galip Yalman: Bir de örneğin otomotiv sanayii çevresinde İngiliz Lübnan vs. var. O da mı bunun parçası? Volvo'yu satın aldılar mesela.

Kerem Gökten: Çin 2015 yılında ilk kez net sermaye ihracatçısı oldu. Bu iki-üç yıl kadar sürdü. Son rakamlara baktığımda yine dışarıdan çektiği sermaye dışarıya yaptığı dolaysız sermaye yatırımlarını geride bırakmış. Tabi şunu söyleyelim; Çin'e dolaysız sermaye yatırımları devam ediyor ama buna eskisi kadar bel bağlamıyorlar ve bu yatırımların ekonomik ağırlığı azalmış durumda. 1990'lardaki kadar kuvvetli değil. Tabii ki birileri Çin'de fabrikaya açmaya devam ediyor, Çin'de üretim yapmaya devam ediyor ama Çin'in dışarıya yönlendirdiği sermaye bunu geçmeye başladı ve bu 10 yıl gibi kısa bir sürede gerçekleşti. Bunun bir kısmı dediğiniz gibi Fransa'da, Avrupa'da. Avrupalıların Çinlilerin iş modelleri pek uymuyor Çin'in satın alım ve birleşme girişimleri. Amerika'da özellikle Senato'da tartışmalar yaratacak kadar ciddi boyutta. Bir diğer tartışma ise Çin'in bu dolaysız sermaye yatırımı hamlesinin ikinci arayışı üzerine. Burada jeostratejik öğeler giriyor işin içine.

Şunlar tartışılıyor: bu Çin-Pakistan ekonomik koridoru Mallakka ikilemini çözmek için mi? Çünkü Çin, enerji rotası ve enerji ithalatında Mallakka boğazına çok bağımlı. Pakistan ve Bangladeş üzerinden Hint Okyanusu'na açılacak koridorlar üzerinde çalışılıyor. Pakistan'ın batısında, Hürmüz Boğazına yakın bir bölgede yer alan Gwadar adlı balıkçı kasabası 40 bin Çinlinin yaşadığı bir liman kentine dönüştürüldü.

MR Türkiye: Çin'in "Made in China 2025" hedefleri, "Tek Kuşak Tek Yol"daki agresif yatırım arayışları, Kazakistan'dan tutun Pakistan'a kadar etkili olmaya çabaları, periferisine yönelik tüm atakları karşısında Amerikan sermaye kesimi düğmeye mi bastı. Ticaret savaşları konusuna buradan geçebilir miyiz?

Korkut Boratav: Çin'in karaya hakimiyetin her şeyi belirleyeceği çok ciddi bir projesi var. Çin bu kıta hakimiyetini yaşatmaya kalktı ve yaşatıyor. Bunun nedenleri var. Birincisi, "*Made in China 2025*" ihtiraslı bir ekonomik hedef. İşin ilginç yanı, bunun resmi bir belge olmaması, bir uzman komitesi tarafından hazırlanarak Devlet Konseyi tarafından Mayıs 2015'te kabul edilmesi. 2016-2020 tarihlerini kapsayan 5 yıllık plan ile bütünleştirildi. Dolayısıyla, resmi dokümanlara sessiz ve gizlice girdi. Xi Jinping'in kongre konuşmasında buna açık referans görmedim. Oysa, açık meydan okuyucu bir özellik taşıyor. Sırayla teknolojik bakımdan ileri 10 sektörü belirliyor ve 2 yılda bir de gözden geçirileceğini belirtiyor. Dünya ekonomisinin teknolojik üstünlüğünü devralma projesi.

Amerikalılar bunu geç fark etti. Avrupalılar onlardan önce fark etti. Bu projeye ilk saldırı aşamasında Çinliler karşı çıktılar: "Ne var bunda? Almanların da sanayi planı var. Sen bana karışamazsın" gibi bir söylemle cevap verdiler. Fakat Avrupalılar, Amerika'nın dünya hegemonya projesinden çok siyasi hegemonyayı veya askeri hegemonyayı daha fazla önemsiyor. Çünkü devleti öncelikli görüyorlar. Önemli olan devlete yüklenmesiyle meydan okuyan bir proje olmasıdır. Ortada bir çelişki var. Ticaret yoluyla bütünleşme bu kadar sorun değildi. Fakat ne zamanki Çin dış yatırımlarıyla Avrupa'nın ve Almanya'nın en ileri teknoloji firmalarını satın almaya

kalktı, birden bire ulusal güvenlik endişesiyle kırmızı bayrağı kaldıranlar önce Avrupalılar oldu. Amerikalılar sonradan katıldı ve *Made in China 2025* söylemi hemen aşağı çekildi.

Ben iki tane tepki tespit ettim. *Global Times* ilk önce, Nisan 2018'de şöyle dedi: "Ticaret savaşını nereden çıkardın? Beni şantajla ezemezsin. Bize koyduğun tarifelere karşı Çin teslim olmayacak tam aksine kaybeden Amerika olacak. Çünkü Çin hükümeti vatandaşlarıyla birlikte Washington'la dişe diş bir mücadeleye hazırdır. Çok sayıda vatandaşımız efsanevi bir ticaret savaşının kaçınılmaz olduğunu ve ABD'yi Çin'e karşı sağduyuya yönelteceğini düşünmektedir. Bu ticaret savaşı gerçekleşirse Çin en azından Amerika kadar elinde yedek planı olduğunu gösterecektir. Çin dünya ticaretinin bir numaralı ekonomisidir. Petrol ürünlerinin ham maddelerinin en büyük alıcısıdır. Ve küresel piyasalarda kendi parasını kullanarak Amerikan parasının egemenliğini azaltma gücüne sahiptir. Bu, Washington için ağır bir darbe olacaktır. Amerika'nın bu ticaret savaşından galip çıkma beklentisi boşunadır." Burada meydan okuyor; adeta Maocu. Ama emperyalist sistemin bünyesinde meydan okuyor. Fakat Trump yüklenince Deng'in bir söylemi, Deng'in oğlu tarafından bir oturumdaki konuşmasında tekrar edildi: "Profilinizi düşük tutun, işinizi yürütün."

> ***Boratav: "Halk Meclisi, Ulusal Halk Kongresi ve Danışmalar Kongresi henüz yeni topladı. Oradaki yorumlar ve metinlerde şöyle bir vurgu hissediliyor: İstediğimizi yapacağız sessiz sedasız. Bir şeyi değiştirmiyoruz ama yapacağız."***

Amerika yüklenince, *Global Times* Aralık 2018'de şöyle dedi: "*Made in China 2025* planına göre Çin şirketlerinin ürettiği yüksek teknolojili ürünler, Amerika'nın Çin'e karşı kışkırttığı ticaret savaşının hedefi oldu. Her büyük sanayici ülkenin böyle bir gelişmeyi öngören sanayi programları vardır. Bu da haklı bir endişeyle yapılmıştır. Ama devlet işletmeleri ve yüksek yatırım düzeylerini vurgulamaktadır. Çin özel sektörü bir süreden beri güçlüklerle karşı karşıyadır. Devlet ilerlerken özel sektör geriliyor söylemi yaygınlaşmıştır. Bu nedenle devlete ve özel sektöre ait işletmeler arasında

hakkaniyetli bir rekabet ortamı yaratmak gerekmiştir. Plan hazırlamak, Çin'in hükümranlık alanı, Çin'i zorlayacak bir şey görünmüyor, Çin artık dünyayla derinden bütünleşmiştir. Çin'in kendi çıkarlarıyla Amerika'nın ve Batının çıkarları arasında karşılıklı eşgüdüm sağlanması pratik nedenlerle gerekmektedir."

Halk Meclisi, Ulusal Halk Kongresi ve Danışmalar Kongresi henüz yeni topladı. Oradaki yorumlar ve metinlerde şöyle bir vurgu hissediliyor: "İstediğimizi yapacağız sessiz sedasız. Bir şeyi değiştirmiyoruz ama yapacağız." *Made in China 2025* değinisi yok ama uygulaması var. Bütün yorumlar o yönde.

Samir Amin, ölümünden bir yıl önce dünyaya çeşitli yerlerine uyarı içeren belgeler yolladı. Birini de Çin'e yolladı. "Özellikle finansallaşmaya dikkat edin. Finansal serbestleşme büyük bir tuzaktır. Serbestleşme yoktur büyük sermayelerin hegemonyası sizin de canınızı okur" diye yazdı. Tabi oradakiler hiç dinlemediler, şu anda bildiklerini yapıyorlar.

Bir sohbetimizde "Çin ile muhabbetin var mı?" diye sormuştum. "Var, var" demişti. "Senin söylediğin o finans kapitalin hegemonyasına tabi olma söyleminin dışında ayrı bir hegemonya modeli var" demişti. Bu ikisinin uzlaşmadığını da söyleyebiliriz. Bir yandan ticarette serbestlik peşinde olduğunu söylüyor çünkü kendine güveniyor. "Senden güçlüyüm" diyor iki bakımdan. Birincisi "ücret düzeyim daha düşük", ikinci olarak da "teknolojide geri kalmıyorum. Yavaş yavaş sana yetişiyorum. Dolayısıyla bana açık vermeye mahkumsun." Bu, piyasa mekanizmasında güçlünün söylemini üstlenen bir meydan okumadır. Fakat Amerika oyunbozanlık yapınca, ihracatın düşmesi ile karşı karşıya kalıyor. Öyle bir denge tutturmak zorunda ki, hem dış fazla versin, hem ihracat yapabilsin, hem sermaye ihracı yapabilsin ve hegemonik güç olabilsin.

Galip Yalman: Sizi dinlerken şu geldi aklıma. Samir Amin, Güneyin önemli bir düşünürü. 1960'lı 1970'li yılların terminolojisiyle düşünülürse çevre ülkeler. Çin, bir çevre ekonomi olarak dünya kapitalist sistemine sürekli bağımlı konumundan lider ülkesiyle bambaşka tür bir mücadele içine girebilecek bir konuma gelmiş durumda. Bu durum, üzerine yeniden düşünmeyi de gerektiriyor. Dünya ekonomik sisteminin işleyiş mantığı, finansallaşma gibi unsurlara da bir bakıma entegre olmuş gözüküyor. Ama öbür yanıyla da *güney-güney ilişkisi* denilen 1960-1970'li yıllarda "Tek Kuşak

Tek Yol" projeleriyle de hep özlenen bir profili var. Fakat Çin, sadece Hindistan ve Pakistan ile sınırlı kalmaz, başka coğrafyalara da uzanır. Çünkü Afrika'ya, Güney Amerika'ya yaptığı yatırımlar da gözler önünde.

> ***Yalman: "Çin, bir çevre ekonomi olarak dünya kapitalist sistemine sürekli bağımlı konumundan lider ülkesiyle bambaşka tür bir mücadele içine girebilecek bir konuma gelmiş durumda. Bu durum, üzerine yeniden düşünmeyi de gerektiriyor."***

Gittiği yere başka bir üretim ilişkileri modeli de götürmüyor. Dolayısıyla öyle bir güney-güney ilişkisi ki bu, Samir Amin'in tasavvur ettiği türden bir şey de getirmiyor akla. Bu tür bağımlılık ilişkilerini kıran, dünya ekonomisini farklı yapılandıracak şeyin ne olduğunu da düşünmek gerekiyor. Ama eski usulle hala bir *çevre ekonomisi* konumunda olmadığı da bir gerçek. Çin'deki üretim ilişkilerinin ne olduğu başka bir şey. Çin'in gittiği yerdeki dönüştürücü etkisi ne kadar var? Tanzanya'ya da giderdi. O gününün koşullarında Çin'in gelmesi bir alternatifken şimdi gelmesi ne kadar alternatif?

Geçen sene bir başka bir uluslararası toplantıda Kuzey Denizi petrolünün giderek eski önemini yitirmesi çerçevesinde bir İskoç'u dinledim. Kuzey Denizi'ndeki bir takım sondaj kulelerinin artık kullanılmasının ekonomik anlamını nasıl yitirdiği üzerine konuşuyordu. İşsizlik artmış ve onların sökülmesi için yapılan ihaleleri Çinliler almış. Sökülmesi için de yerel işçiyi değil kendi getirdikleri işçileri kullanmışlar. Ve böylece Çin şirketleri, Kuzey Denizi'nde ıskartaya çıkmış petrol kulelerinin sökülme işini de alıyor. İşçisiyle de *Going Out* bir yanı var işin.

Pakistan muhalefeti buna çok vurgu yapıyor. İktidarı eleştirirken, en çok Çin karşısında pazarlık kozunun kullanılmadığı, güçlü durulmadığı söyleniyor. Eleştirilerini şöyle yöneltiyorlar: "En temel vaat olan istihdam yaratma sözü bile Çinliler tarafından yerine getirilmiyor. Bunlar kendi işçilerini getiriyor. Yerel halkın kalkınmasına hiçbir katkıda bulunmuyor." Anladığım kadarıyla Pakistan gibi ülkelerde Çin'e karşı kültürel bir tepki yükselmeye başladı.

Korkut Boratav: Bandung Üçüncü Dünya geleneğini yaşatan Chavez'di. Chavez kendi coğrafyasında işbirliği yaptığı ülkelere ücretsiz petrol dayanışması yaptı. Küba'da yaptı. Tabii Çin'deki durum farklı. Fakat hegemonya biçiminin Amerikan hegemonyası ile mukayese edilmesinin anlamı da yok. IMF tutturuyor: "Bu yatırımlar önlenmeli, borç tuzağı içine girersiniz." IMF klasik yöntemleriyle "Bunu önlemek lazım" diye karşı çıkıyor. Avrupa Birliği'nin, Avrupa Komisyonu'nun direnmesine Doğu Avrupalılar katılmadılar. Tek Kuşak Tek Yol projesinin bir bölümü, Yunanistan başta olmak üzere bazı Doğu Avrupa ülkelerini içine aldı. Avrupa Birliği'nin itirazı şu: "Çin şirketleri, "Tek Kuşak Tek Yol" projesi ile bizim şirketleri devre dışı bırakıyor."

Kerem Gökten: "Standart ihracat edelim artık" diyorlar. Mesela "Güney Asya ülkelerindeki yeni tren yolları Batı standartlarında olmasın, bizim Çin içerisinde kullandığımız standartlar ile ile olsun. Endonezya'daki yeni limanlar da Çin standartlarında olsun." Artık en kıymet verdikleri şey standart ihraç etmek.

Konfüçyus konusuna da değinilebilir. Kültürel hegemonya diyecek durumları yok ama Tek Kuşak Tek Yol projesinin vizyon belgelerinde, çok çok sınırlı bir tutar harcanmak kaydıyla belli kültürel unsurlara vurgu yapılıyor. Bu yayınlarda kültürel yakınlaşma, barış, Çin kültürünün ve Çin toplumunun daha iyi tanınması, diğer ülkelerle iletişimin güçlenmesi konuları ele alınıyor. Konfüçyüs Enstitüleri daha önce kurulmaya başlanmış fakat bu Tek Kuşak Tek Yol projesi kapsamında daha çok vurgu yapılıyor ve anlam yükleniyor. " Tamamen karşılıklı saygı, kültürel çoğulculuk kapsamında ele alın, bizim başka bir ajandamız yok" ifadesiyle birlikte söylüyorlar bunu. Tabi bu tartışılır. Kimilerinde şüphe yaratıyor.

MR Türkiye: Çin Devrimi'nin 70. yılında, Çin'in geleceğine dair neler söylebiliriz?

Ali Murat Özdemir: Gelecek Çin ekonomisinin çelişkilerinin nasıl ertelendiğine ve Çin toplumunu merkezinde ortaya çıkan sınıf mücadelelerinin nasıl şekillendiğine göre belirlenecek. Uluslararası kapitalist menfaat Çin'de galip gelebilir ve Tek Kuşak Tek Yol projesi gibi "ulusal" hedeflerden vazgeçilir; olası rotalardan birisi budur. Bu olasılığın gerçekleşmesini hedefleyen ciddi bir

emperyalist faaliyet bulunmaktadır. Tek Kuşak Tek Yol projesinin sürdürülmeyeceğine dair ciddi şüpheler var. Şu anda Çin'in uluslararası iş bölümüne eklemlenme tarzı Çin'in bağımsız stratejiler yürütmesini, kendi üretim ve tüketim normlarını biçimlendirerek uluslararasılaştırmasını çok zorlaştırıyor. Ne Amerika küresel üretimin ve tüketimin yeri olmayı eskisi kadar güçlü şekilde sürdürebilecek durumda ne de Çin kendi üretim ve tüketim normlarını diretebilecek durumda. Diğer yandan, Çin, ürettiği değerin önemli bir kısmını yurt dışına çıkararak, artan emek maliyetleri, düşen kar oranları, yatırım esaslı ekonomi modeliyle devam edecek gibi durmuyor. O zaman bir şey değişecek. Şu durumda çekişmenin merkezini saptayalım: Ya uluslararası sermaye galip gelir ya da Tek Kuşak Tek Yol projesi devam eder.

Uluslararası sermaye galebe çalarsa Çin'in geleceğinde demokrasi, insan hakları, güçler ayrılığı başlıklarıyla birlikte bir liberal devrim ihtimali ufukta belirir. Çin, ülkesinde ayrılıkçı hareketler ve ciddi anlamda emek kaynaklı huzursuzluklarla yüzleşmek zorunda kalır.

> ***Özdemir: "Küreselleşme hem orta hem kısa hem uzun dönemlerde çalışan insanların aleyhindedir. Ne şekilde gelirse gelsin bloklaşma ya da küreselleşmenin karşısındaki dönüşümler, çalışan insanlar için diğer alternatife göre, kapitalist bir alternatif olsa bile, daha hayırlı olacaktır."***

Diğer taraftan Çinli emekçilerin talepleri doğrultusunda bir hareketlenme yaşanırsa, bu sefer küreselleşme karşıtı bloklaşmaya yönelik işaretler daha da güçlenir. Küresel ölçekli güç dağılımında değişikler yaşanır. "*Made in China 2025*"in gerçekleşmesine yönelik bir şeyler olacak demektir. Bu durumda Çin, sadece standart değil, üretim ve tüketim normları ihraç eder hale gelinir. Ve dünyanın geri kalanına Amerikan tipi olmayan başka bir hayatın olasılığı varsa o sunulmaya başlanır. Şu an ortada bir yerde duruyoruz.

Kişisel kanaatim şudur: Küreselleşme hem orta hem kısa hem uzun dönemlerde çalışan insanların aleyhindedir. Ne şekilde gelirse gelsin bloklaşma ya da küreselleşmenin karşısındaki dönüşümler, çalışan insanlar için diğer alternatife göre, kapitalist bir alternatif olsa bile, daha hayırlı olacaktır.

Galip Yalman: Gelecek dediğiniz zaman da Trump dönemi bir ara dönem midir? Yoksa kimilerinin özlediği gibi yeniden bir liberal prensiplerin yeniden temel alınarak hayata geçirildiği başka türlü bir kapitalist bir sistem midir? Trump dönemini liberal prensiplerin altını oyan, onları baltalayan olarak görenler, Amerikan ya da batı kapitalizmi içerisinde bunun çıkar yolu olmadığını ve dünya kapitalist sisteminin geleceği açısından da bir sürü tehlikeyi içerdiğini vurguluyorlar. Enteresan olan şey ise Çin'in Beşinci Kuşak yönetiminin bu anlamda liberal diye ifade edilen uluslararası ekonomik düzenin taşıyıcılığını kendince savunan bir yönetim olarak görülmesi.

Korkut Boratav: Çin yönetimi, Davos'ta konuştu, arkasından Cenevre'de konuştu ve özetle "Küreselleşmeyi ben sahipleniyorum" dedi. Ondan sonra Avrupa Birliği'nde jeton düştü ve Çin'in bütün teknolojik yatırımlarını engellemeye yönelik girişimlere başladı. Çin artık "Stratejik bir rakip" dedi. Dolayısıyla, Xi Jinping uzlaşmacı görünüş altında Çin'i teknolojik ve başka bakımlardan dünyanın üst seviyesine getirecek bir proje yaptı. Bu projesini de öne çıkarmadan "Küreselleşmeyi ben sahipleniyorum" diye Avrupalılara pazarlamaya kalktı. Birkaç ay içinde kesin veto ettiler.

Şimdi Çin hizaya gelecek mi? Hizaya getirmek mümkün değil. Trump tersten gidiyor. Avrupa Birliği liderliği kaybetmiş. Kapitalist sistemin lideri olsa Trump'a meydan okur. Macron, "Ben yapacağım" diyor. Halbuki kendi ülkesinde kendi çoğunluğunu kaybetmek üzere. Liderliği yamuk ve sol ayağı felçli ama uzun koşuculuğa kalkışıyor. Merkel mealen "Ben iddialı değilim, çekiliyorum" dedi. Liderlik makamı için kimse ortada yok. Dolayısıyla Ali Murat'a katılıyorum. Temenni edelim Çin, Amerikan hegemonyasını mümkün mertebe eritsin ve önlesin. Onun yerine getireceği alternatif model kendi halkının ve girdiği ülkelerin lehine olur ya da olmaz, onu öngöremeyiz.

Tek Kuşak, Tek Yol

Yeni Küresel Finansal Düzen için Çin'in Stratejisi

REBUS WONG, LAU KIN CHI, IT TSUI, WEN TIEJUN

2013 sonlarında Çin Devlet Başkanı Şi Cinping, Çin ve bölgesi için bir dizi yeni kalkınma ve ticaret açılımları duyurdu: Bir Kuşak, Bir Yol olarak da bilinen "İpek Yolu Ekonomik Kuşağı" ve "Yirmi birinci Yüzyıl Deniz İpek Yolu." [1] Asya Altyapı Yatırım Bankası (AAYB/AIIB) ile birlikte Bir Kuşak, Bir Yol (TKTY) politikası, aşırı endüstriyel üretim kapasitesi ile yükselen finansal sermaye çıkarlarının etkilediği Çin devlet kapitalizminin iddialı uzamsal genişlemesini temsil ediyor. Çin hükümeti, 1930'larda Batı'da yaşanan ve İkinci Dünya Savaşı'na zemin hazırlayan aşırı kapasite krizini de açıkça vurgulayarak bu yeni açılımları "barışçıl kalkınma" adı altında tanıttı.

Bununla birlikte TKTY'ye yöneliş, Avrupa'da güçlü devletlerin endüstriyel ve askeri tahakküm için birbirleriyle sürtüştükleri on dokuzuncu yüzyılın sonu ile Birinci Dünya Savaşı öncesi döneme benzer bir bölgesel durum öngörüyor. TKTY stratejisi, kara gücü ve deniz gücünü birleştirerek Çin'in Doğu Asya'daki okyanus hegemonyasını pekiştiriyor.

Tarihsel olarak, Tang Hanedanı zamanında (618-907) Çin'in Batı ile büyüyen ticareti, İslam dünyasını Orta ve Batı Asya ticaret yolları üzerinde denetim kurmak için harekete geçirmiş, bu da -devam eden ticaret açığının neden olduğu gümüş krizinin baskısı altında olan- Avrupa'yı İslam bölgelerine uğramayan doğu ticaret yollarını aramaya itmiştir. Önce İspanya, daha son-

ra Hollanda, ardından İngiltere ve son olarak da Amerika Birleşik Devletleri egemen deniz gücü olmuş ve Doğu Asya'daki ticari çıkarlarını korumuş ve büyütmüşlerdir.

TKTY sadece "bir yol" olsaydı, geleneksel bir kara-gücü stratejisinden fazlası olmayacaktı, fakat TKTY, arkasında uçsuz bucaksız toprakların olduğu Çin kıyıları boyunca ikincil deniz gücünün oluşturulmasının önünü açtı.

Yirminci yüzyılın başında İngiliz coğrafya uzmanı Halford John Mackinder, Avrupa, Asya ve Afrika'nın ulaşım ve ticaret kanallarını tek bir "Dünya-Adası"nda bütünleştiren kuvvetli bir gücün, bütün dünyaya egemen olmaya hazır olacağını söylemişti. [2] Mackinder, 1919'da "Doğu Avrupa'yı yöneten, anakaraya (heartland) hükmeder; anakarayı yöneten, Dünya-Adası'na hükmeder; Dünya-Adası'nı yöneten, dünyaya hükmeder" diye yazmıştır. [3] Fakat uygulamada, halen kara yollarının denetimi ile Dünya-Adası'nın kıyıları boyunca deniz taşımacılığını uyumlu çalıştırmak gerekiyor.

TKTY, bir dizi ince jeopolitik hesaplamalara bağlıdır. Günümüzde sadece üç ülke kıtasal güç olarak değerlendirilebilir: Çin, Rusya ve ABD. Çin, kıta içinde kolay kolay yeni bir İpek Yolu açamaz, çünkü bu yol kaçınılmaz olarak Rusya'dan geçmek durumundadır. On sekizince yüzyılın sonunda emperyal bir güç olarak ortaya çıkışından beri Rusya'nın jeopolitik stratejisi, Avrupa'ya yönelmiş, Doğu Asya'ya ikincil bir önem atfetmiştir. Bu durum, ekonomisi birkaç yıl önceki petrol fiyatlarındaki artıştan fayda sağlayan Rusya'nın, Çin'in İpek Yolu teklifini neden dikkate almadığını kısmen açıklıyor. Keza Rusya da Avrupa'yı Orta Asya'daki eski Sovyet ülkeleriyle bağlamayı ve bütünleştirmeyi hedefleyen yeni Avrasya Ekonomik Birliği müzakerelerinin başlatmıştır. Açıkça söylemek gerekirse, Orta Asya'yı bütünleştirmek Çin'e kalmadı. Buna karşın Ukrayna krizinin ardından Rusya, Avrupa ve ABD'nin düşmanca tutumuyla karşılaştı; petrol fiyatlarındaki küresel düşüşle de birlikte Rusya'nın doğuya dönmekten ve Çin'in kıtalararası stratejik ortaklık teklifini ciddiyetle değerlendirmekten başka şansı kalmadı. Fakat Avrupa'yla ilişkileri düzelirse Rusya hemen Avrupa'ya yönelecektir. Bölgesel

çıkarları ne kadar uyuşsa da Rusya da Çin de tüm yumurtalarını tek sepete koymayacaktır. Bu yüzden TKTY olarak sunulan Çin'in kara-gücü stratejisi, tümüyle bir Çin projesidir.

Bununla birlikte, Çin, TKTY girişimine ABD'nin karşı koyacağının, bunu da Çin içindeki -iktidar zümresinin hem içinde hem de dışında bulunan- sermaye çıkar bloklarıyla ittifakını güçlendirerek yapmaya çalışacağının farkındadır. ABD, bu yolla Çin'in gelecekteki kalkınma politikası üzerindeki nüfuzunu yeniden arttırmayı amaçlıyor. Esasen ABD bu hususta başarılı da olmuştur: Çin'in finansal bürokrasisi, dünyanın merkez bankası rolünü üstlenen ABD'nin sarsılmaz üstünlüğünü kabul etmiş durumda. Bu tutum, ABD'nin küresel düzendeki önderliğine zarar vermek şöyle dursun bu durumun sorgulanmasını bile olanaksız hale getiriyor. Yine de ABD'nin kendi diplomatik stratejisini TKTY'ye göre ayarlayacağına şüphe yok. Örneğin İran, TKTY tasarısının önemli bir parçası ve diğer saikleri ne olursa olsun ABD'nin İran'la vardığı nükleer anlaşma, Çin'in bölgedeki nüfuzunu dengelemek için stratejik bir ince ayardı.

Deniz İktidarı ve ASEAN Bölgesi

Singapur'un stratejik önemi ve nüfuzu, uzun zamandan beri coğrafi büyüklüğünü aşmış durumda. Singapur, Malakka Boğazı sayesinde Avrupa, Afrika ve Asya'yı birbirine bağlayan deniz ticaret yollarının hayati önemdeki erişim noktasını denetim altında tutuyor. Singapur, bekasının Batı ile Çin arasındaki dengeyi sağlamaya dayandığını da biliyor. Batı da bölgede komünizmin yayılmasını engellemek için çalışan Soğuk Savaşın ateşli savaşçısı Singapur'un ilk başbakanı Lee Kuan Yew'e kıymet verdi. Bu nedenle Lee'nin Çinli yetkililerle olan yakın bağlarına, Çinli yetkililerin Lee'nin otoriter verimlilik ve "Asya değerleri" ideolojisi korporatizmi karşısında gösterdikleri duygudaşlığa karşın Singapur hiçbir zaman Çin'in müttefiki olmayacaktı. Lee, sonuna kadar ABD çıkarlarına sadık kaldı: Obama'nın göreve gelmesinin hemen ardından ABD'ye diplomatik "eksen"in Asya ve Pasifik olması öğüdünde bulundu ve ABD'nin Güneydoğu Asya Uluslar Birliği (ASEAN) bölgesinde yeni askeri konuşlanma-

lar yapabilmesi için askeri üslerini açtı. Tüm bu yapılanlar göz önünde tutulduğunda Çin, Singapur'un bağlılığı konusunda hiçbir şekilde yanılsama içinde bulunmuyor.

Bu ve diğer nedenlerden dolayı Çin, güneydoğu Çin ile Hint Okyanusu arasına Malakka Boğazı'nı baypas edecek yeni bir nakliye kanalı açmak istiyor. Bir diğer olası güney yönlü güzergah ise Pakistan ve Bangladeş üzerinden geçerek Hint Okyanusu'na ulaşabilir. Her iki durumda da hedef; açılacak yeni, dünya standardında bir limanın Hint Okyanusu'nda yeni bir antrepo sağlayabileceği Sri Lanka'ya bağlanmak olacaktır. ASEAN, hem Çin'in önerdiği deniz İpek Yolu'nun başlangıç noktası hem de ABD nüfuzunun derinlere kök saldığı, birçok karmaşayla yüklü olan bir bölge olma özelliği taşıyor.

Çin'in Kalkınması ve ABD Doları Sistemi

Son yıllarda Çin, Yeni Kalkınma Bankası, BRICS Koşullu İhtiyat Fonu Düzenlemesi, Asya Altyapı Yatırım Bankası (AAYB) ve İpek Yolu Fonu ile Şangay İşbirliği Örgütü'nün de aralarında bulunduğu bir dizi uluslararası ekonomik kurumun kuruluşunda öncü rol oynadı. Tüm bunlar da İkinci Dünya Savaşı'nın ardından Bretton Woods sistemine geçilmesiyle birlikte küresel finansal düzene egemen olan Uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası ve daha yakın tarihli olarak Avrupa Merkez Bankası gibi Batı'nın yönettiği kurumlara karşı bölgesel dengeyi simgeliyorlar. Çin; İngiltere ve ABD'nin ardından küresel finans ve ticaret sistemini şekillendirme ve bu sisteme öncülük etme yeterliğine sahip tarihteki üçüncü ülkedir denebilir. Kuşkusuz öngörülebilir gelecekte Çin, Amerikan Doları sisteminin yerini almayacak, en iyi olasılıkla onunla eşit seviyeye gelebilecektir. ABD, on dokuzuncu yüzyılın sonunda İngiltere'yi geçerek endüstriyel üretim kapasitesinde dünyaya öncülük etmeye başladı; ancak ABD'nin küresel finansa egemen olabilmesi için bir elli yıl ve iki dünya savaşı daha yaşandı. Çin, bu gerçekliği kabul ediyor ve sürekli olarak AAYB ve diğer örgütleri, Dünya Bankası ve Asya Kalkınma Bankası'nın (AKB) rakipleri değil tamamlayıcıları olarak tanımlıyor.

Önümüzdeki on yılda ciddi bir istikrarsızlık Çin ekonomisini sarsmadığı sürece Yuan'ın en önemli uluslararası para birimlerinden biri haline gelmesi kaçınılmaz görünüyor. Bununla birlikte, Yuan'ın Amerikan Doları hegemonyasını yirmi yıl içinde bile kırıp kıramayacağı belli değil. Kapitalist bir ekonomi sanayileştiğinde, para biriminin gücü ülkenin devlet ve sivil toplum tarafından desteklenen üretken kapasitesinin devamına bağlıdır. Fakat bunun ardından gelen finansal kapitalizm aşamasında para biriminin güvenilirliğinin ana kaynağı, o ülkenin siyasi ve askeri gücüdür. Buradan bakıldığında Amerikan Doları'nın dünyanın temel para birimi olarak sarsılmaz konumu, ABD'nin muazzam askeri gücünden kaynaklanıyor. ABD, küresel askeri harcamaların yüzde 40'ını tek başına yapıyor. Bu miktar da kendisinden sonra gelen on ülkenin toplam askeri harcamasından daha fazla bir tutar oluşturuyor.

ABD'nin finansal egemenliğinin tek kaynağı elbette ABD'nin genişleyen askeri hegemonyası değil. İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana ABD'deki özel şirketler ve devlet kurumları sadece silah üretiminin değil kimya, yarı iletkenler, film ve televizyon, havacılık, bilgisayar, finans, iletişim ve bilgi teknolojilerini de içeren teknolojik yeniliklerin öncülüğünü yaptı. Tüm bu yenilikler, sermayenin yüksek katma değerinin küresel ölçekte yayılmasını kolaylaştırdı. Amerikan Doları'nın değerinin temeli, ABD'nin askeri ve siyasi gücünün yanında, sermayenin katma değerini üretmede ülkenin tekelci yenilikçi kapasitesinde yatıyor.

Bugün Çin'de, devletin sahipliğindeki şirketler çözülüp bunların yerini özel şirketler aldıkça Çin'in yüksek katma değer üretecek yenilikçi kapasiteye erişerek mucizevî bir pazar gücüyle kutsanacağına dair inancın beslediği ütopyacı kapitalizm ruhu ekonominin tüm kademelerini sarmış durumda. Fakat sistemli araştırma ve geliştirmeye muazzam ölçüde yatırım olmadan Çin'deki dağınık özel sermaye yoğunlaşmalarının yakın gelecekte bu ilerlemeleri nasıl sağlayabileceği belirsizliğini koruyor. Sonuç olarak Çin para biriminin Amerikan Doları'na hatta Avro'ya rakip olabilmesi olası görünmüyor. Kaderin cilvesine bakın ki Amerikan Doları'nı çökertecek tek kuvvet de gittikçe sanallaşan ABD finansal düzeninin kendisi gibi görünüyor.

Çin son on yıllık dönemde gerçekleştirdiği sermaye ihracında, yabancı yatırım ve kalkınma için genel bir planlamadan yoksundu. Bu da bazen Libya ve Sudan'da olduğu gibi jeopolitik krizlere bulaşmasına, bazen de Meksika'daki yüksek hızlı tren ya da Sri Lanka'da liman projelerindeki yaşandığı gibi bürokratik engellere takılmasına neden oldu. Bunun nedeni de AAYB gibi finansal örgütlerin güçlü desteğinin ve eşgüdümünün olmayışıydı. Çin, sermaye ihraç eden önemli bir ülke haline gelirken geniş kapsamlı yabancı yatırımları koruyabilecek aleni siyasi ya da finansal ittifaklara girmekten kaçındı. Buna karşın Yeni Kalkınma Bankası ve AAYB'nin kurulmasıyla birlikte Çin'in komşu ülkelerle olan finansal bağları daha resmi ve uzak erimli hale geldi. Buradan bakıldığında bu bankalar, Çin'in sermaye ihraçlarını odağa alan ve bunlara stratejik kaldıraç sağlamak için ihtiyaç duyulan ulus aşırı kurumsal yapıları temsil ediyorlar.

Obama yönetiminin Asya-Pasifik'e "yönelişi"nin hedeflerinden biri; Çin, Japonya ve Güney Kore arasında her üç ülkenin de karşılıklı fayda sağlayacağı para birimi ortaklığını önlemekti. Böyle bir ortaklık Amerikan Doları'nın bölgedeki üstünlüğünü tehdit edebilirdi. Bu amaçla ABD, Şinzo Abe yönetiminde Japonya'nın sağ-muhafazakar yeniden yapılandırılmasını teşvik etti ve Çin'in çevrelenmesini sağlayacak Pasifik savunma halkasının oluşturulmasının önünü açtı. Bunun yanında ABD, Asya-Pasifik bölgesinin bir dolar bölgesi olarak kalmasını güvence altına almak için Trans Pasifik Ortaklığı'na (TPP) da destek sağladı. AAYB, Çin'in buna yanıtını yansıtıyor. ABD, Avrupalı ve Asyalı müttefiklerine bu bankaya katılmamaları için yoğun baskı uygulasa da 2015'te kuruluşundan bu yana AAYB'ye sadece Brezilya, Hindistan ve Rusya gibi gelişmekte olan ekonomiler değil aynı zamanda Fransa ve İngiltere gibi ülkeler de katıldı. TPP müzakerelerindeki yavaş ilerlemenin sebeplerinden biri, bu anlaşmanın ABD çıkarlarını odağa alması ve gümrük vergilerindeki indirimlerden elde edilen marjinal getirilerin finansal sonuçlara kıyasla asgari seviyede kalmasıydı. Fakat AAYB'nin kurulması, ABD'yi hem bu müzakereleri hızlandırmaya hem de kayda değer tavizler vererek Ekim 2015'te anlaşmaya varmaya mecbur bıraktı. (Fakat tüm bu çabalara karşın Donald Trump'ın başkanlığa

seçilmesi TPP'nın geleceğini sonucu öngörülemeyen bir tehlike altına soktu.)

ABD, TPP'yi Çin'i engelleme amacıyla hayata geçirmişti; buna karşın AAYB, Bretton Woods'tan bu yana ilk kez ABD'nin içinde yer almadığı bir uluslararası finansal yapı olma özelliği taşıyor. İngiltere, Almanya, Fransa, İtalya ve İsviçre gibi ABD'nin güvenilir Avrupalı müttefikleri AAYB'ye katılacaklarını duyurduğunda Obama olağanüstü ulusal güvenlik toplantısı yaptı. Sebebi çok açıktı: AAYB, kurumsal bir çerçeve içinde de olsa, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan bu yana süren finansal hegemonyasına kafa tutuyor.

Elbette bu müttefikler Amerikan Doları'nın egemen olduğu sistemi terk etmiyor, sadece bu hegemonya açık bir şekilde tükenmişlik işaretleri verdiği için seçeneklerini çeşitlendiriyorlar. Çin, ilgisi bulunan müttefikleri cezbetmek için AAYB'yi kurarken ortak çıkarlara ve üye ülkeler arasındaki işbirliğine vurgu yaptı.

AAYB'ye ilk katılan Avrupa ülkesi aslında İsviçre'ydi. Fakat İsviçreli yetkililer Çin'le müzakerelerin gizli kalmasını istedikleri ve kararın duyurusunu erteledikleri için İngiltere, AAYB'ye katılımını resmen duyuran ilk Avrupa ülkesi oldu. Daha önce birçok uluslararası örgüte katılmaktan kaçınan finansal sermayenin kaleleri İsviçre ve Lüksemburg, AAYB'ye katıldı. Bu da Bretton Woods ittifakının derin içsel çatlaklarının olduğunu ortaya çıkardı. Bunu Bretton Woods düzeninin Triffin Açmazı olarak adlandırabiliriz: ABD'nin ve onun ezeli müttefiklerinin çıkarlarında aşılmaz çelişkiler görülmeye başladı.

Bu ittifakın kurumsal bütünlüğünde de bir süredir kayma yaşanıyor. Bretton Woods düzeninin birincil amacı, ABD'deki endüstriyel kapasite fazlası ve sermaye ihracının kolaylaştırılmasıydı. ABD'deki savaş sonrası büyüme ile Avrupa'daki toparlanmanın menfaatleri aynı çizgideydi. 1971'de Nixon yönetimi doların altına çevrilebilirliğine son verdiğinde ve ABD geniş kapsamlı likidite ihracına başladığında bu adımlar Avrupalı finansal kurumların çıkarlarına hizmet ediyor zannedildi. Fakat son yirmi yılda ABD ile Avrupa'nın temel ihtiyaçları çatışır hale geldi. IMF içindeki reformlar durdu, çünkü ABD buradaki veto gücünden

vazgeçmek istemedi. Diğer yandan ABD'nin egemen olduğu diğer uluslararası finansal örgütler Doğu Asya ekonomilerinin hızlı yükselişine ayak uyduramadılar. Çin öncülüğündeki AAYB, bu gidişatın bir sonucudur.

Kanada, İngiltere, Japonya, ABD ve İsviçre Merkez Bankaları ile Avrupa Merkez Bankası'nın aralarında bulunduğu altı merkez bankasının Ekim 2013'te oluşturduğu likidite takas ittifakı, Avrupa ve Kuzey Amerika'da 2008-2009'da finansal krize zemin hazırlayan geniş kapsamlı likidite krizine benzer bir krizin önlenmesini amaçlıyor. Fakat bu birlik sadece önleyici bir özellik taşıyor. Yeni küresel paradigma, yeni kurumlara ve proaktif önermelere ihtiyaç duyuyor. Amerikan çıkarlarının kısıtladığı IMF ile Dünya Bankası, (ve onun alt kurumu AKB) bunu beceremiyor. Çin, bu fırsatı kullanarak yeni küresel finansal ittifakın geliştirilmesini gözetebilir mi? Giderek artan bir şekilde iç sıkıntılarla boğuşan ve finansal kapitalizm aşamasına yeni giren büyük bir sanayi ülkesi için bu, emsalsiz ve muazzam bir mesele.

Zayıflayan İttifaklar

AAYB'nin kurulmasıyla, İkinci Dünya Savaşı'nın ardından ABD'nin yakın müttefiklerinin oluşturduğu Batılı kapitalist ülkelerin birleşmiş cephesinde ilk kez bir gedik açıldı ve ABD'nin bazı yakın müttefikleri karşı cepheye geçti. Bu da ABD'yi sıkıntılı bir duruma soktu. ABD, başta İngiltere olmak üzere Avrupalı ortaklarını sert bir şekilde eleştirdi, İngiltere'nin yanıtı da aynı sertlikte oldu. Güney Kore ve Avustralya, tüm vazgeçirme çabalarına karşın son dakikada da olsa AAYB'ye katıldılar. ABD'nin başlıca müttefiklerinden sadece kendi bölgesel askeri konumunu yeniden kazanmaya çalışan Japonya ve başından beri projeye ilgisiz olan Kanada AAYB'nin dışında kaldı.

ABD öncülüğündeki finansal düzendeki bu gerginliğe ilaveten ABD'nin hem Avrupa hem de Asya'daki siyasi ittifaklarında da benzer gerilimlerin olduğuna dair işaretler bulunuyor. Örneğin, başta Almanya olmak üzere Avrupalı müttefikleri, derin ekonomik çıkar bağları nedeniyle ABD'nin Rusya'ya karşı izlediği sert yeni Soğuk Savaş politikasına uymakta zorlanıyorlar.

Gövde gösterisi bir yana ABD elbette Rusya'yla bir savaşa girmek istemiyor. ABD'nin geniş ölçekli jeopolitik hedefi, Avrupa ve Rusya arasında çatışma yaratmak; güçlü bir Avrupa-Rusya-Orta Asya bütünleşmesine engel olmaktır. Ukrayna kriziyle birlikte ABD, Rusya'yı Avrupa'nın geri kalanından yalıtmak istiyor ancak bu konuda Batı Avrupalı devletlerden yalnızca gönülsüz bir yardım bulabiliyor.

Asya'da da benzer çelişkiler ortaya çıktı. Güney Kore ve Avustralya, hem ABD'nin Çin'i çevreleme çabalarında kilit rol oynayan ortakları, hem de Trans Pasifik Ortaklığı'nın üyeleridir. Buna karşın her iki ülke de ABD baskısına karşı koyarak AAYB'ye katıldı. Sadece Japonya, hem TPP hem de AAYB'ye katılmayı reddederek büyük ölçüde askeri gücünü arttırmasına verdiği destek dolayısıyla ABD'nin sadık bir müttefiki olarak kalmaya devam etti. Uzun ve dar Japon adalarında doğal kaynaklar kıttır, dolayısıyla güçlü bir ülke olmak için de deniz gücü oluşturmak ve genişlemek gerekiyor. On dokuzuncu yüzyılın sonunda Japonya, Çin İmparatorluğu'nun donanmasını yenilgiye uğrattı, ardından Rusya'ya karşı zafer kazandı; böylece bölgenin hükümranı haline geldi. Daha sonra Japonya, ABD'nin sağlam deniz gücüne kafa tutmak istedi ancak yenildi ve işgale uğradı, nihayetinde ABD deniz gücünün ileri karakolu haline geldi. Her durumda iki ülkedeki egemen siyasi ideolojiler uzun süredir birbiriyle uyumludur.

Güney Kore yıllardır Japonya'nın bölgedeki başlıca rakibidir. Birleşmiş bir Kore, nüfus, askeri ve endüstriyel yeterlik bakımından Japonya'yla baş edebilecek hale gelebilecektir. Fakat şimdilik Güney Kore, en önemli ticaret ortağı olan Çin'e yönelmiş durumdadır ve iki ülke kendi serbest ticaret anlaşmalarını imzalamışlardır. Güney Kore, olası bir birleşme meselesinde de eninde sonunda Çin'in yardımına ihtiyaç duyacaktır. Fakat güçlü bir Çin, Kore ve Japonya üçlüsü, Doğu Asya'da doğrudan ABD'yle rekabet halinde olacağı için birleşmiş bir Kore yarımadası ihtimali, ABD için pek cazip görünmüyor. Dahası, olası bir birleşme durumunda yeni Kore'nin, nihayetinde ülkenin ABD'den askeri olarak bağımsız olma arayışının önünü açacak olan nükleer gücünden vazgeçmek istemeyip istemeyeceği şüphelidir. Yani gö-

rünüşteki yakınlıklarına karşın ABD ve Güney Kore'nin uzun vadede çıkarlarının çatışmaması mümkün görünmüyor.

ABD'nin Asya'daki en yakın müttefiki Japonya bile kendi yolunda ilerleyebilir. Sermaye fazlasıyla başa çıkmaya çalışan Japonya, sanayi ihracatı için yeni pazarlar bulma telaşında. Bu nedenle ülkenin önde gelen şirketleri Japonya'nın er ya da geç AAYB'ye katılmasını ümit ediyor. Bu arayışlar yeni de değil. 1997'deki Asya finansal bunalımının ardından Japonya, Asya İstikrar Fonu kurmak istedi. Bu fon, Japonya'yı Asya'daki egemen finansal güç haline getirecekti ve ABD'nin vetosuyla karşılaştı. Japonya, Asya Kalkınma Bankası'nın öncülüğünü yapsa da nihayetinde ABD yönergelerine uymak zorundaydı. Bölgede yıllık 800 milyar dolar altyapı yatırımı talebi olmasına karşın AKB sadece 13,5 milyar dolarlık tutarı onayladı. Ülkenin askeri gücünü büyütme yönelimi nedeniyle Japonya'da iktidardaki Liberal Demokrat seçkinler hep ABD'nin arkasında durdu fakat uzun vadede Japonya'nın kendi bölgesel çıkarlarının Amerikan stratejisinin tabiiyetinde kalması sürdürülemez hale gelebilir.

ABD'nin tek süper güç konumunun meşruiyeti sarsıldıkça diğer ulusal blok ve ittifakların çıkarları da daha çeşitli hale geldi. ABD ve yakın müttefikleri arasındaki içsel çelişkiler günden güne derinleşiyor. Bu değişen küresel düzende kendisine en iyi yeri bulması için Çin'in dikkatli bir planlamaya ve ince bir stratejiye ihtiyacı var. Yirmi yıldan fazla bir süredir devam eden hızlı büyümesine karşın Çin, kendi büyüklüğü ve gücüne göre epey düşük bir diplomatik profil çizdi. Önümüzdeki yıllarda, Çin diplomasisinin yeni fikirlere ve yöntemlere ihtiyacı olacak.

Kalkınmanın Ötesinde, Toplumsal Adalete Doğru

1950'lerden 1970'lere kadar ABD, hem ekonomik hem de askeri çıkarlarına uyan bir endüstriyel kalkınma ideolojisini başarıyla ihraç etti. Bu Dünya Bankası güdümlü kalkınmacılığın gelişmekte olan birçok ülkeyi yoksullaştırmasının ve dış borç batağına sokmasının ardından 1980'lerde ABD'nin diplomatik söylemi, kurumların inşası, demokrasi ve özgürlüğe kaydı. Özellikle Birinci Körfez Savaşı'ndan sonra "özgürlük ve demokrasi" ülküsü, ABD'nin jeopolitik ideolojisinin ana fikrini oluşturdu.

Fakat yakın dönemde zincirleme bölgesel çatışmaların kıvılcımını çakan Irak ve Afganistan'daki emperyal maceralar, sadece muazzam ölçüde ölüme ve insanların yerlerinden edilmesine neden olmakla kalmadı; aynı zamanda IŞİD gibi örgütlerin yükselişine de sebep oldu. Özgürlük ve demokrasiyle ilgili -her zaman samimiyetten uzak olan- resmi söylem kesin olarak itibarsızlaştırıldı. "Güvenlik" ve "istikrar," artık ABD stratejisinin düsturu olmuştu; küresel barış ve refah gibi eski ülküler, ABD'nin felaket getiren müdahalelerine kurban gitti.

Bunun aksine, TKTY'nin arkasındaki resmi ideoloji; altyapı yatırımlarını destekleyen, ekonomik büyümeyi kolaylaştıran, işbirliğini teşvik eden ve çatışmayı asgari seviyeye indiren barışçıl kalkınmadır. Barışçıl kalkınmanın, Amerikan tarzı askeri "güvenlik"ten, aşırıcılığın yuvası olan yoksulluk ve adaletsizlikten daha makul ve daha sürdürülebilir olduğuna şüphe yok.

Diğer yandan "barışçıl kalkınma" söyleminin de Çin'in iç çelişkilerini yansıtan kendi kör noktaları bulunuyor. Örneğin, Dünya Bankası ve diğerlerinin çevreye ve yerli geçim kaynaklarına verdiği zararları AIIB nasıl önleyebilir? Çin, çeşitlilik ve sürdürülebilirlik içeren ve sadece ihracat şirketlerine olan ihtiyacına hizmet etmeyecek yerel kalkınma için altyapı yatırımlarını nasıl teşvik edebilir? Diğer bir deyişle burada mesele, AIIB ve İpek Yolu Fonu'nun, IMF ve Dünya Bankası'nın Doğu Asya'daki muadili olmamasını sağlamaktır. TKTY, Doğu Asya'daki kurumsal nüfuzun sağlanması için bir mücadele olduğuna göre burada başarı ya da başarısızlıktaki belirleyici etken, TKTY için yol gösterici olan söylemin rekabetçiliği olabilir. Çin, ABD'nin 1980'lerden bu yana zorladığı kurumsal geçişin yumuşak gücüne karşı toplumsal adalet ve adil kalkınmayı savunmalıdır.

Şurası çok açık ki lafla peynir gemisi yürümez. Çin; aşırı kapasiteyi, kır kültürünü ya da ekolojik sürdürülebilirliği hesaba katmayan hızlı şehirleşmeyle soğurmayı sürdürürse; hükümet de artan servet eşitsizliği, işçi-işveren anlaşmazlığı, çevresel bozulma ve resmi yolsuzluktan kaynaklı keskin toplumsal çelişkilere çözüm bulamazsa "altyapıya dayalı kalkınmacılık" sloganlarının ülke dışında ikna edici bir gücü olmayacaktır.

Son Söz: Kır Toplumundan Öğrenmek

Çing Hanedanlığı'nın (1644-1911) sona ermesinden bu yana Çin bir dizi ulusal bağımsızlık ve ulusal birlik için mücadelelere sahne olurken kır toplumu da devlet yapısının merkezini oluşturmuştur. Geleneksel yerel yönetim aygıtlarından biri, köylülerin ve köylerin geçim kaynaklarını tehdit eden bir saldırıya uğradığında kimi zaman köylü ayaklanmalarını kışkırtacak noktaya ulaşan ciddi toplumsal çatışmalar patlak vermiştir. Çing Hanedanlığı'nın çöküşünden Çin Cumhuriyeti'nin 1949'da sona ermesine kadar geçen sürede köylülerin başını çektiği şiddetli isyanlar çok yaygındı. Fakat kır toplumunun geleneksel toplumsal ve ekonomik kurumlarının etkili bir şekilde kullanılabildiği yerlerde, köylü toplulukları ülkenin kalkınmasının ayrılmaz bir parçasıydı. Özellikle sanayileşmenin son yıllarında Çin'in kırsal kesimi, "emek rezervi" kaynağı haline geldi. Bu da devlete, Çin'in son 60 yıldaki çalkantılı ama sürekli modernleşmesinin temeli olarak, köylülerin, köylerin ve tarımın "üç kırsalı" olarak adlandırılan *sannong*'a dayanma olanağı tanıdı.

Çin kır toplumu, -yeterince kabul edilmemiş bir üstünlük olan- doğayla ilişkisinin kuvveti sayesinde modernleşmenin risklerinin üstesinden gelebildi. Çin tarım toplumu, sulama ve afet önleme gibi ortak ihtiyaçlar temelinde oluşturulmuştur. Bu karşılıklı bağımlılık, toplumsal kaynakların paylaşımı ve dağıtımındaki temel birimin, bireysel köylü ya da aile yerine topluluk olarak ele alınması olarak şekillenen kolektif akılcılığın önünü açmıştır. Kolektif ihtiyaçların odakta olması, Batı'da bireysel çıkarlara yapılan vurgunun tam da karşısında yer almaktadır. Bin yıllardan fazla süredir Çin tarım toplumu, doğadaki çeşitlilikle organik olarak bütünleşmiş, bu da iç kökenli çok tanrılı dinlerin oluşmasına yol açmıştır. Sürdürülebilir kalkınma ve barışçıl ticaret tasavvurunu planlayan ve savunan Çin'in gelecek için rehber olarak kendi içine, bin yıllara dayanan toplumsal yapılara bakması gerekiyor.

Çeviren: Hüseyin Hayatsever

Sit Tsui, Çin'in Çongçing kentinde bulunan Güneybatı Üniversitesi Kırsal Kalkınma Enstitüsü'nde doçenttir. **Erebus Wong,** Hong Kong'da bulunan Lingnan Üniversitesi Kwan Fong Kültürel Araştırma ve Geliştirme Programı'nda kıdemli araştırmacıdır. **Lau Kin Chi,** Lingnan Üniversitesi Kültürel Çalışmalar bölümünde doçenttir. **Wen Tiejun,** Pekin'de bulunan Renmin Üniversitesi Kırsal Kalkınma Merkezi müdürüdür. Hepsi de Sürdürülebilirlik için Küresel Üniversite'nin kurucu üyeleridir.

Bu makale, Sit Tsui ve diğer yazarların küresel siyasi iktisattaki güncel meselelerle ilgili Çin bakış açısını anlatan üç ayrı makalesinin ikicisidir. *MR,* bu makalenin düzeltmesine yaptığı yardım nedeniyle Zhihe Wang'a teşekkür eder. Çince'den İngilizce'ye Alice Chan tarafından çevrilmiştir.

Notlar

1. Bu makale, Çin Ulusal Sosyal Bilim Vakfı'nın mali desteğiyle Pekin'deki Renmin Üniversitesi'nden Wen Tiejun'un yürüttüğü "Kapsamlı Ulusal Güvenliğin Temeli Olan Kırsal Kalkınmanın Yapısı ve İşleyişi Üzerine Bir Çalışma" başlıklı geniş kapsamlı projenin Güneybatı Üniversitesi'nden Sit Tsui'nin yürüttüğü "Küreselleşme Sürecinde Ulusal Güvenlik Hakkında Uluslararası Karşılaştırmalı Çalışmalar" başlıklı alt-projesinin bir ürünüdür. (No. 14ZDA064).

2. H. J. Mackinder, "The Geographical Pivot of History," Geographical Journal 23 (1904): 421-37.

3. H. J. Mackinder, Democratic Ideals and Reality: A Study in the Politics of Reconstruction (Washington, DC: National Defense University Press, 1996), 150.

Tekelci Finans Kapitalin Sultası

Çin'den Bir Bakış

SIT TSUİ, EREBUS WONG, LAU KIN CHI, WEN TIEJUN

İmparator Yoa ve İmparator Shun erdemle yönettiler, böylece halkları uyum içinde yaşadı ve uzun ömürlü oldu; İmparator Ji ve İmparator Zu gaddarca yönettiler, sonunda halklarının itibarı zedelendi ve kısa ömürlü oldular.

"Dong Zhongshu'nun Yaşamöyküsü",
Han'ın Kitabı (M.Ö. 111)

Küresel tekelci finans kapitalin sultası kısmen, askeri güçle desteklenen parasal jeopolitik olarak görülebilir. Yatırım planları aracılığıyla finans kapital, gelişmekte olan ülkelerin fiziksel ve kaynak ekonomilerindeki üretimin getirdiği kazanca doğrudan el koyar. Aynı zamanda sermaye piyasalarında uzun vadeli alımlar ve açıktan satışlarla finansal spekülasyona girişir. Sonuç toplumsal servetin yağmalanmasıdır. Çin de bu sultadan azade değildir. Bu makale, Çin'in finansal krizlerinin neden ve sonuçlarını incelemektedir - bu krizler büyük ölçüde Çin'in dışında yaşanan krizlerin yansımasıdır. Burada kritik olan, finans kapitalin - hem yerli hem yabancı - kar arayışı esnasında fiziksel ekono-

miden nasıl uzaklaştığını ve nasıl "yerelden koptuğunu" ortaya koymaktır.

Çin, 1950'lerde ilk ulusal sanayileşme programını yürürlüğe koyduğundan beri, ekonomisi peş peşe 10 kriz atlatmıştır. 1990'ların ortasından önce yaşanan yedi kriz, içerideki iktisadi sistemin yapısal dengesizliklerinden kaynaklanmıştır; diğer üç kriz ise (1997-98, 2008-09 ve 2015-16 krizleri) Çin'in küreselleşmiş bir ekonomiyle hızla bütünleşiyor olması ile ilişkilendirilebilir ve bu nedenle "ithal" kriz olarak değerlendirilebilirler.[1] Daha sonra, 2015 yazında, yerli ve yabancı finansal çıkarların eşzamanlı saldırısı borsada bir dizi çöküşe neden oldu. Yuan kuru şiddetli bir dalgalanmaya maruz kaldı ve Çin'in döviz rezervleri de keskin bir düşüş yaşadı. Açıkça görülebilir ki en son kriz, birbirinden ayrı iç etmenlerin sonucu değil, yerli ve yabancı finans sermayesi arasındaki bütün ayrımları ortadan kaldırmış bir küreselleşme sürecinin belirtisidir.

1980'lerden bu yana, merkez kapitalist ülkelerdeki ekonomik büyüme finans sermayesindeki devasa bir genişleme aracılığıyla sağlandı, bu genişlemeye sanayisizleşme de eşlik etti. Son yıllarda, bu finans sermayesinin tekelci gücü, giderek daha istibdat-vari nitelikler sergilemeye başlamıştır: büyümesini sürdürebilmek için gelişmekte olan ülkelerin giderek artan borcunun ve bağımlılığının devamına ihtiyaç duymakta, zengin ile yoksul arasındaki ayrımı derinleştirmekte ve halkın direnişini bastırmaya yarayan devlet şiddetini nihai olarak desteklemektedir.[2] Batı-egemen finans kapital çağında, askeri ve parasal güç işbirliği halinde, yeni gelişen ekonomilerdeki eşitsizlik ve istikrarsızlıktan kar sağlamaktadır.

Parasal Jeopolitiğin Kullanımı

Küresel ölçekte hareketli olan finans sermayesi, aşırı kar arayışı içinde gittiği her yerde devamlı olarak şu üç özelliği sergiler: likidite, kısa vadeli spekülasyon ve yoğunlaşma.[3] Bu eğilimler kaçınılmaz olarak balonlar ve krizler yaratırlar - bunların riskleri ve maliyetleri ise, onları yaratan çokuluslu şirket ve bankalardan uzak tutulur. Internet ve telekomünikasyondaki diğer yenilikler, muazzam bir "yüksek frekanslı ticaret" hacmini mümkün

kılmıştır; sanayinin onda birinde otomatik olarak gerçekleşen dijital işlemlerden oluşan, bütün dünyayı kuşatmış bir sistem yüksek finansa hakim olmuştur. Geleneksel bankacılık üretken altyapıya yatırım yapılmasını ve mevduat, kredi, döviz ve havale işlemlerini kolaylaştırarak fiziksel ekonomiye hizmet ederken, bugünkü finans sermayesi giderek daha da sofistike hale gelen finansal "aygıt" ve "ürünlerin" oluşturduğu büyük ölçüde sanal bir alemde iş görür.

Bu yerelden kopmuş, devletsiz finans sermayesi güçleri, kaynak açısından zengin bölgelerde askeri güçlerle işbirliği içindedirler - buralarda "kısa-uzun" spekülasyonlar büyük kar getirebilir, ancak bu süreçte şiddetli çatışmalar ortaya çıkmakta ve on binlerce insan yerinden yurdundan edilmektedir. Çinli iktisatçı Song Hongbing bu süreci "döviz savaşı" diye adlandırır.[4] Xu Yisheng ve Ma Xin ise bu süreçten "finansal yaptırım" diye bahsederler.[5] Liao Ziguang da benzer biçimde buna "finansal savaş" adını verir.[6]

Batılı hükümetlerin ve şirketlerin bu bölgesel çatışmalardaki rolü, "insan hakları" ve "demokrasi" adına temellendirilir - bu sloganlar on dokuzuncu yüzyıl sömürgeciliğinin "uygarlaştırma misyonunu" hatırlatmaktadır. Çinli araştırmacı Liu Fudui de bu süreci "finansal sömürgecilik" diye tanımlamıştır ve Çin'in savunma amacıyla bir "devlet finansal güvenlik ofisi" kurmasını önermiştir.[7] Benzer biçimde Samir Amin de tekelci finans kapitalizminin, son dönemde faşist hareketlerde küresel ölçekte yaşanan yükselişten sorumlu olduğu imasında bulunmuştur.[8]

Gücü bir parça azalmış olsa da Amerika Birleşik Devletleri hala finansal açıdan dünyanın hegemonudur. Bu parasal hakimiyet askeri güçle de desteklenmektedir: nasıl Amerikan doları döviz piyasalarını ve rezervlerini domine ediyorsa, Amerikan askeri güçleri de bütün dünyayı öyle kuşatmıştır. Sovyetler Birliği'nin çöküşünden sonra dünyanın "tek süper gücü" haline gelen Amerika Birleşik Devletleri, Irak'ta, Afganistan'da, Libya'da ve başka yerlerde düzenli olarak işgallere, hava bombardımanlarına ve başka müdahalelere girişmiştir. Beyan edilen sebepleri veya anlık hedefleri ne olursa olsun, bu eylemlerin nihai amacı "Dolar Gölü" adı verilen şeyi savunmak, sağlamlaştırmak ve genişletmektir.

Aslına bakılırsa, Amerika'nın borç krizi kötüye gittikçe askeri harcamaları artmıştır zira ülkenin rakipsiz gücü, mevcut borçların ödenmesinden kaçınmak için daha da fazla borç vermesini mümkün kılmaktadır - ABD demokrasisinin veya piyasalarının çok güçlü olması sayesinde değil, finans sermayesini destekleyen salt askeri güç sayesinde. Öyleyse, Birleşik Devletler'in 2015'teki askeri harcamasının, onu takip eden yedi ülkenin (Çin, Rusya, Suudi Arabistan, İngiltere, Fransa, Japonya ve Hindistan) toplam silah harcamasından daha fazla olması şaşırtıcı olmamalıdır.[9]

Modern tarihteki her ABD yönetimi, hangi partinin iktidarda olduğuna bakmaksızın, doların güçlü olmasının ulusun refahı ve güvenliği için elzem olduğunu savunmuş, herhangi bir ülkenin doların uluslararası rezerv ve ticaretteki takas birimi olarak önceliğine itiraz etmesini alttan alta men etmiştir. ABD'nin parasal hegemonyasının savunulması pek çok farklı biçime bürünür, askeri müdahaleden tutun da ideolojik baskıya, ekonomik yaptırımlardan "serbest ticaret" anlaşmalarına kadar. Küresel kapitalizm finansal evresine girerken, sistemin parasal jeopolitiği da büyük bir dönüşümden geçmektedir; Birleşik Devletler de potansiyel ekonomik rakiplerin yükselişine bir cevap vermek zorunda kalmıştır. 2015 Aralık'ında Uluslararası Para Fonu, Birleşik Devletler tarafından verilen kredilerin tamamının geri ödenmesini zorunlu tutan, ancak Rusya veya Çin'den alınan krediler için aynı zorunluluğu koşmayan bir düzenleme getirmiştir.[10] ABD'nin başını çektiği Trans-Pasifik Ortaklığı'nın ön müzakereleri 2015 Ekiminde sona ermiştir; ilginç bir biçimde dünyanın en büyük ekonomilerinden biri olan Çin, on iki kurucu üye ülke arasında yer almamaktadır. Birkaç ay sonra, Asya Altyapı Yatırım Bankası'nın açılışı büyük yeni bir bölgesel finans kurumuna resmiyet kazandırmıştır - ancak Amerika Birleşik Devletleri ve Japonya katılmayı reddetmiştir.

Yeni Gelişen Ülkelerin Çıkmazı

Küresel kapitalizmin finansal evresinde, finansal rekabet büyük ölçüde "merkezdeki" ileri ekonomilerin hakimiyetindedir ve finans kapitalin devasa karları ve spekülatif kapasitesi, tekelci konumdaki merkez ülkelerde kurulmuş ulusötesi şirketler

arasında paylaşılmaktadır. 2008-09 krizinden sonraki yıllarda, merkez ülkelerdeki merkezi bankalar, muazzam miktarda miktar kolaylaştırması aracılığıyla, kurumsal yatırımcılara sıfır faiz oranıyla sermaye sağlayarak, bu yatırımcıların sermaye piyasasından, kaynak özelleştirmelerinden, hammadde ve gıda maddeleri piyasalarından, bunların yanı sıra türev piyasalardan yüksek getiri elde etmelerine olanak tanımıştır - en son finansal çöküşü tetikleyen de buna benzer bir süreçtir. Dahası, sıfır faiz oranlı Amerikan doları, gelişmekte olan ülkelerin fiziksel ekonomilerinde denizaşırı yatırımları ve stratejik alımları teşvik etmiştir. Bir tahmine göre, Çin'in en büyük sanayi girişimlerinden yirmi birinin üçte ikisi yabancı sermayenin denetimindedir.[11] Uluslararası ticaretin temel emtia fiyatlarını yükseltmesiyle yurtiçi enflasyon kaçınılmaz olarak artmış, bu da işlem maliyetini yükseltmiştir. Enflasyona müdahale etmek yerli sermaye için maliyetlerin artması anlamına gelecek, küresel yatırım piyasasında düşük maliyetli denizaşırı yatırıma kıyasla yerli sermayenin rekabet gücü azalacaktır.[12]

Bunun aksine, ABD Federal Rezervi'nin miktar kolaylaştırmasını "daraltma" ve faiz oranını aşamalı olarak arttırma planı küresel finans piyasalarını sarsmıştır - özellikle de fiziksel ekonomileri yabancı sermayeye en fazla bağımlı olan yeni gelişen ülkeleri. Dış yatırımın manipüle ettiği "kısa-uzun" savaşını kaybetmek, son dönemde gelişmekte olan ülkelerin - özellikle de Çin'in - büyüme hızının düşmesine yol açan dış etmenlerden biridir.

Sık sık yaşanan finansal krizlerin maliyetini dışsallaştırmak için merkez ülkelerin buna uygun kurumsal düzenlemeler yapması beklenen bir hamledir. Bunlardan en görünür olanı, merkez ülkelerde sanallaşmış finansal sermayenin rolünü önemli ölçüde genişleten FED'in miktar kolaylaştırması (QE) politikasıdır. Ayrıca, finans sermayesinin Birleşik Devletler, Avrupa ve Japonya gibi merkezleri, kendi spekülatif yatırımlarının tetiklediği giderek kötüleşen bir finansal krizden kendi varlıklarını korumak için, kendi finans piyasalarına istikrar kazandıracak kurumsal reformlara girişmişlerdir. 2013 Ekiminde altı büyük gelişmiş ülkenin - Birleşik Devletler, Avrupa Birliği, İsviçre, İngiltere, Kanada ve Japonya, ortada da FED - merkez bankaları, bu merkez

ülkeler arasında kooperatif bir likidite ağı örecek uzun vadeli ve çok taraflı bir döviz takası anlaşmasına varmışlardır. Bu dışarıdan önemsiz görünen karar, aslında büyük bir kurumsal düzenlemeye, küresel kapitalizmin finansal evresi için "yeni bir merkez" oluşturulduğuna işaret etmektedir. Çinli iktisatçı Xu Yisheng, bu düzenlemeyi uluslararası para birimlerinin yeni "Atlantik Sistemi" diye adlandırmıştır. Para birimleri bu sisteme dahil olan ülkelerdeki - Amerikan doları, avro, yen, İngiliz poundu, Kanada doları ve İsviçre frangı -likidite desteğinin yanı sıra uluslararası sermaye tarafından belirlenen "alt sınır risk priminden" de faydalanacaklardır. Bu arada, sistemin dışındaki ekonomilerin döviz kuru oranları ve finans piyasaları dengesizliğe ve krize karşı savunmasızdır.[13] 2014 Ekiminde FED, miktar kolaylaştırması politikasının sona erdiğini resmen duyurdu. Japon Merkez Bankası ve Avrupa Merkez Bankası daha önceden harekete geçmiş ve kendi miktar kolaylaştırması politikalarını oluşturmuşlardı. 2015 Aralığında Birleşik Devletler faiz artırımlarına devam etti.

FED'in 2013'ün ortasında, küresel döviz ve finans piyasalarının çalkalanmasına neden olan bir kararla miktar kolaylaştırmasını daraltacağını duyurmasından bu yana, küresel finans kapital yeni gelişen piyasalardan kitlesel olarak çekilmiştir. Amerikan doları gücünü geri kazanmış ve yeni gelişen piyasalarda sarsıcı dalgalanmalara, para biriminde değer kaybına, varlık fiyatlarının düşmesine, büyümenin yavaşlamasına, hatta durgunluğa veya küçülmeye neden olmuştur. Bu etkiler, bu ülkelerde uzun süredir varolan yapısal sorunları açığa çıkarmıştır. Bunların arasında, döviz hareketini sınırlayacak veya sermaye akışını kontrol edecek mekanizmaları bulunmayan ülkeler - Brezilya gibi - en sert darbeyi almışlardır.

Haziran 2013'ten beri, miktar kolaylaştırmasının daraltılması tehdidi altındaki yeni gelişen piyasaların para birimlerinde büyük sarsıntılar yaşanmaktadır.[14S] 2013 Haziran'ından 2015 Eylülünün başlarına kadar, Amerikan doları bazında Brezilya'nın para birimi yüzde 73, Türkiye'ninki yüzde 55, Endonezya'nın yüzde 45, Güney Afrika'nın yüzde 34, Hindistan'ın yüzde 17 ve Çin'in para birimi de yüzde 5 değer kaybetmiştir. Görülüyor ki

katı sermaye denetimi uygulayan Çin haricinde bu ülkeler, küresel finansın süregiden kurumsal dönüşümüyle en fazla kayba uğrayacak ülkelerdir. Brezilya, Endonezya, Türkiye, Güney Afrika ve Hindistan iktisat alanında şimdiden "kırılgan beşli" diye anılmaktadır.[15]

2015 Temmuzuna kadarki on beş ayda, en büyük on dokuz ekonomiden net sermaye çıkışının toplam 940.2 milyar dolar olduğu tahmin edilmektedir. Fon akışlarını izleyen bir kuruluş olan EPFR'nin (*Emerging Portfolio Fund Research* / Yükselen Portfolyo Fonu Araştırması) tahminine göre 2015 Temmuzunun tek bir haftasında, yeni gelişen piyasalardaki yatırım fonu çıkışları 9.3 milyar dolara ulaşmıştır - bu, 2008-09 krizinden bu yana ulaşılan en üst noktadır. Bu fonların 7.1 milyar doları, Çin'deki yatırım fonlarından çıkmıştır - bu da son yedi yılda yeni gelişen piyasalardaki yatırım fonlarından yapılan en büyük çıkıştır.[16]

Çin'in İthal Krize Tepkisi

2000'den beri, yirminci yüzyılda Çin'de nadiren karşılaşılmış olan kapasite fazlası, diğer adıyla üretim fazlası sorunu resmi belgelerde giderek artan bir şekilde kendini göstermeye başlamıştır. Çin hükümeti fiziksel ekonomideki finansal yatırımları güçlendirecek politikaların yanı sıra "arz yönlü reformları" yürürlüğe koyarak buna karşılık vermiş olsa da, bu çözümler sorunun daha derinde yatan sebeplerine hitap etmemektedir: Çin'deki belli sanayilerin düşüşe geçmesiyle kaynakların azalması, bunun yanı sıra sermaye piyasalarının yüksek düzeyde kaldıraçlı finansal çıkarların güdümünde genişlemesi.[17]

Dolayısıyla, Çin'in küreselleşme deneyiminden çıkarılacak önemli dersler vardır. 2001'de Çin, Batı hakimiyetindeki Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) katıldığında, en kapsamlı piyasalaşma reformlarını çoktan büyük ölçüde tamamlamıştı. 1989'da Birleşik Devletler tarafından başlatılan Batı yaptırımlarının ortasında Çin hükümeti, 1992'de, "yeni bir sosyalist piyasa ekonomisi" kurma projesini ilan etmişti. Bundan önce, gıda ve diğer malların fiyatlarındaki denetimi zaten kaldırmış ve aşamalı olarak kupon sistemini kaldırıp para biriminde reforma gitmişti. 1993 Aralı-

ğında, Devlet Konseyi Çin'in finansal sistemini serbestleştirme kararını ilan ederek üç spekülatif sermaye piyasası açtı - menkul kıymetler, vadeli işlemler ve emlak.

Yeni binyılın ilk yıllarında, Çin'deki devlet bankaları 1998'de başlanan ticari bankacılık reformlarını tamamlamışlardı. Daha önceleri, dört büyük devlet bankası - Sanayi ve Ticaret Bankası, Çin Tarım Bankası, Çin Bankası ve Çin İnşaat Bankası - devletin doğrudan yönetimindeki uzmanlaşmış bankalardı. 1992'de piyasa serbestisi getirildiğinde, kamu finansı ve ticari finans birbirinden katı biçimde ayrıldı; bu dönemde Çin finansal sistemi bir kaos içindeydi, bankalara büyük miktarda sorunlu varlık yüklüyor, bu nedenle de ciddi sermaye yetersizlikleri yaşıyordu. Hükümet 1997'de Pekin'de Birinci Ulusal Finansal Çalışma Konferansı'nı düzenledi. Konferans katılımcıları dört varlık yönetim şirketi kurulmasını önerdiler: her banka için bir şirket - Huarong, Cinda, Great Wall ve Orient - kurulacak, sorunlu varlıkları alıp ticarileşme reformunun yolu açılacaktı. Daha sonra, Asya finans krizi sırasında, Çin'in iç bölgelerinde büyük çaplı altyapı yatırımları yapabilmek için genişlemeci mali düzenlemelere gidilerek, Çin'in dışından kaynaklanan bir krizle baş edebilmeleri için dört büyük bankaya verilen özel devlet tahvilleri güvence altına alındı.

Çin'in yerli sermayesini ve yerel para piyasalarını dış yatırıma henüz açmamış olduğu göz önünde tutulursa, "ithal" bir kriz karşısında devlet bankalarının sermayesini güçlendirmeye yönelik bu önlemler, doğrudan "uzun vadeli alımlarla" yapılan resmi bir konjonktürel müdahale anlamına gelmekteydi. Bunun sonucunda Çin, bölgedeki finansal çöküşün en kötü etkilerinden kendini koruyabildi.[18] Ancak konjonktürel düzenlemeler yapmayı içeren, özünde Keynesçi bu ulusal mali politika, Batılı ülkeler tarafından "sermaye akışına" ters bir tür "sermaye denetimi" olarak görüldü. Dolayısıyla Batı, taleplerini genel olarak "piyasayı" serbestleştirme zorunluluğundan finansı serbestleştirme vurgusuna doğru kaydırdı.

2008'de Batılı finans piyasaları paniğe kapılmadan önce, Çin dört büyük devlet bankasında halka açık işlemler için gereken

reformları büyük ölçüde tamamlamıştı. DTÖ'nün yabancı sermayeyi ülkeye sokma talebine karşılık, 2002'de toplanan İkinci Ulusal Finansal Çalışma Konferansı'nda devlet bankalarının yeniden yapılandırılarak ticari bankalara dönüştürülmesi ve devletin bu bankalarda hakim hisse sahibi olmaya devam etmesi resmi politika haline getirildi. Süreç içinde, bu dört bankanın hisseleri, Şangay A-Hisse Payı Piyasası'nda ve Hong Kong H-Hisse Payı Piyasası'nda halka arz edildi.

Böylece, finans kapitalin Çin'de oynadığı rol, on yıl içinde gerçekleşen iki büyük sistemsel reformla dönüşmüş oldu: piyasa reformu ve bankacılık reformu. Bu iki reform, Çin'in küreselleşme sürecine tam olarak katılabilmesi için gereken kurumsal şartları oluşturdu. Bundan kısa bir süre sonra, 2009'da, küresel kriz patlak verdiğinde, finans sermayesi reel endüstrilerden uzaklaştı. Hükümetin 4 trilyon Yuanlık dev aktarımıyla parasal kredilerdeki büyüme GSYH'dekini aştı. Sınai katma değer ve M2, yani toplam sosyal finansmandaki büyüme oranları arasındaki makas açılmaya başladı. Ek kredi fonu, fiziksel ekonomide bir genişleme yaratmadı. Bunun yerine, finansman elde eden pek çok finansal olmayan kuruluş, düşük kar getiren birincil endüstrilerden çekildi ve finansal sektöre girerek kredi veren, varlık fonu yöneten vs. işler kurdular.[19] Daha genel olarak, yurtiçi emlak piyasasındaki büyümenin yavaşladığı 2011'den bu yana, Çin'in ekonomisi Batılı küreselleşmiş finans kapital modeline doğru büyük bir kayma göstermiştir. Emlak yatırım fonları, sigorta ve internet finansmanı gibi sanal alanlara girmiştir. Aynı zamanda, gölge bankaların sayısı artmış ve finans piyasası hızla genişlemiştir. Son yıllarda, Çin'in kalkınmadaki önceliklerini reel ekonomiden uzaklaştıran finansal sermaye grupları, onlara destek veren devlet görevlileriyle birlikte, türev malların geliştirilmesini kolaylaştıran bir dizi ticaret aracını hayata geçirmiştir - kredili menkul kıymet işlemleri, vadeli finansal işlemler, tezgah üstü piyasalar vb. Bütün bunlar, yabancı ve yerli finans kapitale Çin ekonomisini açıktan satışa çıkarmak için nadir bir fırsat ve tarihsel bir işbirliği sunmaktadır.[20]

Borsa Çöküşleri ve Döviz Kurunda Dalgalanmalar

Nesnel olarak bakıldığında, 2015'te Çin'de yaşanan çok sayıdaki borsa çöküşü ve Yuan kurundaki dalgalanmalar, küresel kapitalizmin finansal evresinin tipik bir özelliği olan "kısa-uzun" savaşının bir parçasıdır. Çin finans sermayesinin küreselleşme sürecine dahil olması, bu savaşı mümkün kılmıştır - ilk bakışta Çin devlet sermayesinin "uzun vadeli alımı" ve özel sermayenin "açıktan satışı" gibi görünmesine rağmen.

2015'in başlarında, elverişli politikalar beklentisindeki borsa yükseldi. Nisan ayında Çin Menkul Kıymetler Düzenleme Komisyonu bir dizi yeni hisse endeksi ve tam "açıktan satış" için bir mekanizma oluşturdu. Tezgah üstü finans kuruluşlarındaki uzmanların tahminlerine göre, tezgah üstü finans hareketleri 1,7 ila 2 trilyon Yuan arasındaydı - bu Komisyon'un tahmininden çok daha fazlaydı. Bloomberg verilerine göre, 2015 Haziran'ında Birleşik Devletler'de Yuan bazlı hisseleri takip eden en büyük borsa yatırım fonu, Çin hisselerini "açıktan satma" eğiliminin dolaşımdaki toplam hisselerin %16'sına yükseldiğini gördü - bu yeni bir rekordu.[21] Klasik bir borsa paniği için bütün koşullar sağlanmıştı.

Haziran'dan Temmuz'a kadar, peş peşe gelen borsa çöküşleri Çin ekonomisini sarstı. Şangay Borsası Bileşik Endeksi 5178'lik bir zirveden 3300'a düştü, ancak sonunda toparlandı. 18 trilyon Yuanlık piyasa değeri neredeyse bir gecede buharlaştı. 6 Temmuz'da, Şangay-Hong Kong Borsa Bağlantı Programı her iki yönde net "satış" yaptı: Şangay'da 13,4 trilyon Yuan ve Hong Kong'da 14,6 trilyon Yuan.[22] Denizaşırı fonlar birbiri ardına Çin borsasından kaçtı.

27 Haziran'da Çin Merkez Bankası faiz oranlarını yüzde 0,25 düşüreceğini duyurdu ve aynı zamanda belirli bankaların zorunlu rezerv mevduat oranlarını düşürdü. Bu alışılmadık işlemler, en son 2008 krizinin tepe noktasında bir arada uygulanmıştı - bu da hükümetin meseleyi ne kadar ciddiye aldığını gösteriyordu. Bir hafta sonra, Devlet Konseyi başka olası önlemleri görüşmek üzere bir toplantı yaptı; hükümetin piyasayı tam olarak kurtarmak adına 1,7 trilyon aktardığı söylendi.

Goldman Sachs, Çin hükümetinin borsanın çökmesini engellemek için 140 milyar dolara yakın harcama yaptığını tahmin etmektedir. Diğer sektör uzmanları -sosyal güvenlik, Çin Menkul Kıymetler Finans Şirketi ve diğer kurumsal yatırımcılar da dahil olmak üzere- piyasayı kurtarmanın toplam maliyetinin 2-3 trilyon Yuan olduğunu tahmin etmektedir.

2015 Ağustos'unda, Yuan döviz kuru reformunu takiben, Çin'in para birimi bir değer kaybı döngüsüne girdi. O zamandan beri, offshore Yuan döviz kuru aşırı bir dalgalanma yaşamaktadır. Çinli yetkililer, yabancı ve yerli yatırım fonlarındaki koordine açıktan satış etkinliğine karşı koyabilmek için tekrar tekrar para birimine ve finansal piyasalara müdahale etmiştir.

İktisatçı Zhang Ming'in hesaplamalarına göre, 2014 Haziranının sonlarındaki zirveye kıyasla, Çin'deki yabancı rezervler 800 milyar dolar kadar azalmıştır; bunun 500 milyar doları, döviz piyasalarına müdahale etmek için merkez bankası tarafından kullanılmıştır. 2015 Kasımından 2016 Ocak'ına kadar, aylık düşüş 100 milyar dolara yakındır, bunun çoğu döviz piyasalarına müdahalede harcanmıştır. 2016 sonunda, Çin'in döviz rezervlerinin değeri 3,01 trilyon dolardı. Rezervlerdeki bu eksiltme, 2016 sonlarında yükselen dolara kaşı %7 değer kaybeden Yuanın istikrarını korumak için gerekliydi.[23]

Batılı finans kapitalin çoktandır Çin sermaye piyasasını zor duruma düşürmeyi amaçladığı sır değildir.[24] Ancak daha önceki girişimleri, Çin'in finans sermayesi yabancı yatırıma büyük ölçüde kapalı olduğu için başarısızlığa uğramıştı. Ama bu defa, piyasanın kaynakların dağılımındaki karar verici rolünü hayata geçirebilmek için Çin, ekonomik serbestleşmesini hem yerli hem de dış finans endüstrisinin sınırlarını kaldırmayı içerecek bir biçimde genişletmişti.[25]

2015 reformlarından önce, Çin'in yabancı yatırımlara yönelik tek resmi koşulu, Nitelikli Yabancı Kurumsal Yatırımcı politikasıydı.[26] Görece yeni yabancı yatırımcılar bu politikaya göre onay aldığı için, spekülatif finans sermayesinin Çin'de sıkıntı yaratma olanağı olmuyordu. Elbette bu politika spekülatif yatırımcıları ülkeden uzak tutmuyordu; ama finans devleri fonlarını

Hong Kong'un açık piyasasında değerlendirmeyi tercih etmiş ve Hong Kong borsasını 2014 Eylül'ünde altı yılı bulan 25.000'lik bir yükselişe itmişlerdi.[27] Bu da Hong Kong ekonomisini sermaye piyasalarına bağımlı kılmakta ve bunun yanı sıra da Çin ekonomisine asalak gibi yapışmasına neden olmaktaydı. Amerika Birleşik Devletleri'nde ve diğer Batılı uluslarda olduğu gibi, giderek finansallaşan bir ekonomi kitlesel işsizliğe çözüm üretmekten yoksundur; dolaysıyla gençlerin zaten karanlık olan gelecekle-rini daha da karartır. Ters bir tepki kaçınılmazdı. 2014'te gençlerin başını çektiği Şemsiye Hareketi'nden başlayarak 2016'da Mongkok'taki çalkantıya kadar, Hong Kong'un son dönemde yaşadığı toplumsal kargaşanın ana nedeni, serbest seçimlerin veya hukukun üstünlüğünün olmaması değil, yabancı finans sermayesinin kontrolsüz bir şekilde artmasına izin verilmiş olmasıdır. Bu durum ülkenin fiziksel ekonomisinin içini boşaltmış ve toplumu zenginler ve yoksullar şeklinde kutuplaştırmıştır.

Ulusötesi finans kapital, nihayet Çin'i zor duruma düşürmek için uzun zamandır kolladığı fırsata kavuşmuştu. Bu fırsat nereden kaynaklanmıştı? 2008'den bu yana, Amerikan hükümeti büyük bankaları iflastan kurtarıp miktar kolaylaştırmasını başlattıktan sonra, sıfır faiz oranının maliyeti likiditeyi küresel ölçekte arttırmıştı. Vadeli emtia piyasalarına giden fazladan fonlar hammadde, doğal kaynak ve temel gıda fiyatlarını yükseltmiş, ithalat yapan ülkelerde enflasyonun artmasına neden olmuştu.[28]

Dünyanın en büyük enerji ve hammadde ithalatçısı olan Çin, böylece kontrol altına alınamayan yüksek enflasyon oranlarına maruz kaldı. Bu da içerde faiz oranlarını yükselterek ekonomideki kar marjlarını daralttı ve ekonominin görece kötüye gitmesine neden oldu.[29] Aynı zamanda, Amerika ve Çin'deki faiz oranları ters orantılı olma eğilimi gösterdiğinden, ucuz yabancı sermayeye erişmeye hevesli kamusal ve özel sektörlerin iştirakiyle yabancı "sıcak para" Çin'e akmaya devam etti. Çin'in yeni burjuvazisi "sermaye piyasalarını açma" çağrılarında bulundu; bu da Şangay-Hong Kong Borsa Bağlantısı, Shenzen-Hong Kong Borsa Bağlantısı ve Şangay Serbest Ticaret Bölgesi gibi bir dizi serbestleştirme politikasının ortaya konmasına neden oldu.

Şangay- Hong Kong Borsa Bağlantısı'ndan sonra başka politikalar da önerildi, mesela Nitelikli Yabancı Kurumsal Yatırımcı politikasını ve Yuan Nitelikli Yabancı Kurumsal Yatırımcıları genişletmek ve Çin A-hisselerini uluslararası borsa endekslerin sokmak gibi. Şangay'da 2013 Eylülünde kurulan bölgesel serbest ticaret alanının bir parçası olarak, 2014 Nisanından itibaren hem yerli hem denizaşırı para birimlerini içeren serbest ticaret hesaplarına finansal hizmetler sunuldu. Diğer kıyı şehirleri ve hatta bazı büyük iç bölge şehirleri de Şangay'ı izledi. Büyük bir "kısa-uzun" savaşına zemin oluşturan şey, sermaye piyasalarını açan bu projelerdi. Aslında bu piyasa açma denilen şey, temelde kıyı bölgelerden gelen kurumsal "merkezsizleşme" talebini karşılama hedefi güdüyordu. Böylece ucuz yabancı sermaye ile devlet mülkiyetindeki yerel şirketler arasında, resmi geri ödeme yükümlülüklerinden azade doğrudan bağlantı kolaylaştırılmış olacaktı.[30]

Çin'in 2015'teki borsa krizinden sonra, ülkenin finans ve para otoriteleri bir dizi daha "konjonktüre uygun" politika oluşturdu. Öncelikle, internet finansının gelişmesini kolaylaştıracak yeni reformlar planlandı.[31] İkinci olarak, borsa getiri oranlarını iyileştirmek için nakdi temettülerin teşvik edilmesi önerildi.[32] Bu öneriler, krizi kendi lehine çevirebilmiş olan finans kapitalin çıkarlarının kesin bir zaferine işaret etmektedir. Ancak finansın kazancı, Çin halkının kaybıdır.

Çin'de "Uzun Vadeli" Önlemler

Küreselleşmenin yarattığı zorluklarla karşı karşıya kalan Çin, düzenli olarak "toplam talebi" arttıracak aktif önlemler almıştır. 1998'den beri, Çin sürekli "uzun vadeli" alımlarda bulunmuştur. Bu politikalar arasında, çoğunlukla ulusal kredilerle desteklenen, ekonomik büyümeyi hızlandıracak büyük çaplı stratejik yatırım projeleri vardır. 1999'da ülkenin batı bölgelerinin kalkındırılmasına 3,6 trilyon Yuan, 2001'de kuzeydoğudaki eski sanayi bölgelerinin yeniden canlandırılmasına 2-3 trilyon Yuan, 2003'te orta bölgelerin kalkındırılmasına 2-3 trilyon Yuan, 2006-2015 arasında Yeni Sosyalist Kırsal Kesim Yaratma Politikası'na 10 trilyon

Yuandan fazla ve 2008'de Sichuan bölgesinde deprem sonrası yeniden inşa çalışmalarına 2 trilyon Yuan ayrılmıştır. Bunların yanı sıra acil piyasa kurtarma paketleri için de 4 trilyon Yuan harcanmıştır. İthalat ve devlet yatırımı sayesinde, geriye dönülüp bakıldığında 2002-2012 yılları arası Çin için hızlı büyümenin ve kalkınmanın sağlandığı bir "altın dönem" gibi görünmektedir.

Bu "uzun vadeli" önlemler, yerli finans piyasaları üzerinde sıkı bir denetim olduğu sürece yıllar boyunca etkili olmuştur. Bu dönemde, en azından ulusal düzeyde para yönetimi ile finansal yatırım arasında güçlü bir ayrım olmadığından, merkezi hükümet finans sermayesini sıkı bir denetim altında tutarak Çin'i 1997'deki Doğu Asya finans krizinden ve daha sonra 2008'deki küresel finans paniğinden koruyabilmişti. Aynı nedenlerden ötürü, geçtiğimiz yirmi yılın büyük bir bölümünde uluslararası finans kapital, Çin'i "açıktan satmaya" dair açık etmiş olduğu amacına ulaşmaktan men edilmişti.[33]

Bu durum 2013'te miktar kolaylaştırması politikalarının "daraltılması", Batılı finans kapitale sermaye spekülasyonuna girişmek için bahane verip Brezilya, Hindistan, Rusya ve diğer gelişmekte olan ülkelerde şiddetli piyasa dalgalanmaları ve parada değer kayıpları yaratınca sona erdi. Neyse ki, Çin sermaye piyasalarını daha da açma niyetini ifade etmiş olsa da bu reformlar 2013'te henüz tamamlanmamıştı, böylece ülke bu sarsıntılardan kendini sakınabildi.

Ancak, o zamandan bu yana Çin, Batılı finansal kapitalizm modelini benimsemiştir. Merkezi hükümet, türev piyasaların geliştirilmesini ve işlem görmesini kolaylaştırmak için kredili menkul kıymet işlemleri, vadeli finansal işlemler, tezgah üstü piyasalar vb. yeni finansal araçları teşvik etmiştir. Aynı zamanda, emlak krizi gibi nesnel koşullar da spekülatif emlak fonlarını borsaya yöneltmiştir.

Çin'de 2007'de yaşanan borsa kriziyle yapılacak bir karşılaştırma faydalı olabilir. Daha Amerika'daki yüksek riskli mortgage krizi Wall Street'teki çöküşü tetiklemeden önce, Çin borsası zaten dökülüyordu. Şangay Borsası Bileşik Endeksi 5.500'den

2.500' düşerek 700 milyar Yuanlık serveti yok etmişti. Bu rakamlar şimdi küçük görünebilir, ancak Çin'de piyasayı düşüren bir hava yarattılar - son dönemde ülkeye girmiş olan "sıcak paranın" neredeyse tamamının önüne set çekip Birleşik Devletler'e ve diğer Batılı finans merkezlerine akmasını engellediler. Mortgage krizi esnasında, küresel finans krizine yol açan likidite darlığının nedenlerinden biri buydu. Bunun tersine, sekiz yıl sonra, 2015 Haziranında Çin'de ikinci bir borsa krizi bu sefer 7 trilyonluk kayıp yarattı ve yine büyük miktarda denizaşırı sıcak paranın içeride kalmasına neden oldu. Ama bu sefer Çin'in istikrarsızlığı Amerikan borsasında yalnızca ufak bir düşüş yarattı, bu da hızlıca toparlandı. Bu iki krizin apayrı sonuçlara yol açmasının ardında yatan belirleyici etmen, 2013 Ekiminde Amerika Birleşik Devletleri ile finans kapitalin merkez ülkeleri arasında varılan ve pürüzsüz piyasa geçişleri yapmalarına olanak tanıyan yeni döviz takası anlaşmasıydı.

2015'ten bu yana gerçekleşen bir dizi borsa istikrarsızlığı, elbette yabancı yatırımcılarla Çin'in yerli sermayesinin ortak hareket etmesini gerektirmiştir. Ancak bu, Çin piyasalarındaki kırılganlığın küresel finans seçkinlerinin giriştiği bir komplonun sonucu olduğu anlamına gelmez. Daha ziyade, küresel ekonomi-politikteki daha geniş nesnel eğilimlere uygun bir gelişmedir. Çin'in finans sermayesinin temsilcileri ve müttefikleri, yalnızca "piyasanın" yönlendirici ilkesini vurgulayarak, uzun zamandır Çin'in makroekonomi politikalarını yönlendiren konjonktür karşıtı önlemleri alttan alta reddetmişler; dahası, hükümetin sözde "derinleştirilmiş reforma" girişmesini talep etmişlerdir. Büyük miktardaki para fazlasını soğurma kapasitesine sahip türev ürünlerin piyasaya sürülmesinden sonra, yerli ve yabancı finans sermayesinin çıkarları Batı-tarzı bir sanallaşmış finans kapitalizminde ortaklaşacaktır. Böyle bakıldığında, Çin'in fiziksel ekonomisinin zayıflamasını ve finans piyasalarının kırılganlığını açıklamak için bir komplo teorisine ihtiyaç yoktur. Şangay'da veya New York'ta bir kelebeğin kanat çırpması, yani her bir açıktan satış işleminin birikimli sonucu yeterli olacaktır.

Finans Kapital Çökecek mi?

Çin piyasasının çöküşünün yarattığı felaket, finansal kapitalizmin mevcut evresinde yerli ve yabancı finansal aktörlerin açtığı küresel "uzun-kısa pozisyon" savaşının bir bölümüdür. Merkezi hükümetin konjonktüre karşı "uzun vadeli" politikalarını ortadan kaldırmaya çalışan yerli özel sermayenin yanı sıra ve devlet mülkiyetindeki işletmelerin üst düzey yöneticilerinden bazıları, aslında yabancı sermaye bloklarının çıkarlarını temsil etmektedir. Çin'in 2013'ten bu yana yürüttüğü neoliberal reformlar, finansal küreselleşmenin daha geniş örüntüsünü takip etmiştir, ancak kale yalnızca içeriden fethedilebilir.

Eğer Çin'in düzenleyici kurumları buna engel olmak için gerekli adımları atmazlarsa, borsa çöküşleri Çin'in reel ekonomisine darbe indirmeyi sürdürecektir. Korporatif yerel hükümetlerin reel ekonomide yıllardır biriktirdiği servetten - gerçi işçilerin haklarını görmezden gelerek, ücretleri düşük tutarak ve çevreyi kirleterek biriktirilmiştir - geride hiçbir şey kalmayabilir; 1991'de Rusya'daki "500 günlük özelleştirme planında" olduğu gibi.[34]

Finans kapital nihayetinde kara bir deliktir. Uzun vadede, finans kapital reel ekonomideki her şeyi ele geçirdikçe kendi yıkımına koşuyor olabilir.[35] "Uzun-kısa pozisyon" savaşlarını yürütmek imkansızlaşınca kendi içine doğru patlayacaktır.[36] Ancak şimdilik, finans kapitalin her zaman kazandığı bir dünya ekonomisi, dibe doğru küresel bir yarışı giderek daha çok andırmaktadır.

Çeviren: Ezgi Kaya

Sit Tsui Chongqing Güneybatı Üniversitesi Kırsal Yeniden İnşa Enstitüsü'nde doçenttir. **Erebus Wong** Lingnan Üniversitesi Kwan Fong **Kültürel Araştırma ve Kalkınma Programı'nda araştırmacıdır.** Lau Kin Chi Lingnan Üniversitesi Kültürel Çalışmalar Bölümü'nde doçenttir. **Wen Tiejun** Pekin'deki Renmin Üniversitesi Kırsal Yeniden İnşa Merkezi'nin başındadır. Yazarların tümü Küresel Sürdürülebilirlik Üniversitesi'nin kurucu üyeleridir.

Bu makale, Sit Tsui ve diğer yazarların küresel ekonomi politiğin güncel meseleleri üzerine Çin merkezli bir perspektif sundukları üç makalelik bir dizinin sonuncusudur. **Çin Ulusal Sosyal Bilimler Vakfı'ndan araştırma desteği alınmıştır (14ZDA064).** *Monthly Review* bu makalenin düzenlenmesindeki yardımlarından ötürü Zhihe Wang'a teşekkürlerini sunar. Metin **Çince**'den **İngilizce**'ye Alice Chan tarafından çevrilmiştir.

Notlar

1. Wen Tiejun vd., Eight Crises: Lessons from China, 1949-2009 (Beijing: Dongfang, 2013).

2. Bkz. Michael Hudson, Killing the Host (ISLET, 2015); Eric Toussaint, Your Money or Your Life (Chicago: Haymarket, 2005); Maurizio Lazzarato, Governing by Debt (Cambridge, MA: MIT Press, 2015); Joseph E. Stiglitz, The Great Divide (New York: Norton, 2015; and Christian Marazzi, The Violence of Financial Capitalism (Cambridge, MA: MIT Press, 2010).

3. Wang Jian, "National Security in the Era of Virtual Capitalism," 4 Haziran 2015, http://macrochina.com.

4. Song Hongbing, Currency War (Beijing: CITIC, 2011).

5. Xu Yisheng ve Ma Xin, Financial Sanctions: The New Unequal Global Power of the US (Beijing: China Economic Publishing, 2015).

6. Liao Ziguang, Financial War: How China Can Break out from the U.S. Dollar Hegemony (Beijing: Central Compilation and Translation Press, 2008).

7. Liu Fudui, Financial Colonialism (Beijing: CITIC, 2011).

8. Samir Amin, "The Return of Fascism in Contemporary Capitalism," Monthly Review 66, no. 4 (Eylül 2014): 1-12.

9. Deidre McPhillips, "U.S. a Global Leader in Military Spending," U.S. News, 11 Kasım 2016, http://usnews.com.

10. Michael Hudson, "The Three Economic Stories of 2015," 3 Ocak 2016, http://michael-hudson.com.

11. Ning Lei, "China Has Been Dominated by Foreign Investment in Industry," Share the Mountain blog, 3 Ağustos 2015, http://blog.sciencenet.cn.

12. Wen Tiejun, Gao Jun, ve Zhang Junna, "Double Export by China to the US and its New Changes," Economic Theory and Business Management 7 (2015).

13. Xu Yisheng, "From 'Jamaica System' to 'Atlantic System,'" Yicai, 2 Aralık 2013, http://yicai.com.

14. Frontier Strategy Group, "FRG's Events to Watch: Extreme Currency Volatility in 2015," 18 Aralık 2014, http://blog.frontierstrategygroup.com.

15. Risky Times for Fragile Five Currencies," South China Morning Post, 25 Haziran 2014, http://scmp.com.

16. Josh Noble, "Emerging Markets Suffer Biggest Weekly Outflow in 7 Years," Financial Times, 12 Haziran 2015.

17. "Xi Jinping Hosted the 11th Meeting of the Central Financial Leading Group," Xinhua, 10 Kasım 2015, http://news.xinhuanet.com.

18. Wen Tiejun, Ji Han, Zhang Junna, "Central's Risk and Local Competitions," Journal of Chinese Academy of Governance 4 (2015).

19. Chen Daofu, "The Situation and Causes of the Rift between Monetary Finance and the Physical Economy in China," Journal of Development Research 10 (2013).

20. Wen Tiejun vd., "China's Stock Market Crash and Alternatives," Hong Kong Lingnan Üniversitesi'nde seminer tartışması, 6 Temmuz 2015; trnaskript için: http://our-global-u.org.

21. San Feng, "Crash of a Share: The Phantom of Soros Looming in the Financial War," Deep Observation Think Tank, 4 Temmuz 2015.

22. Şangay Hong Kong Borsa Bağlantısı, Şangay Menkul Kıymetler Borsası ile Hong Kong Borsası'nın geliştirdiği, her iki

şehirdeki yatırımcıların yerel menkul kıymetler komisyoncuları aracılığıyla diğer şehrin borsasında - belli sınırlar gözetilerek - yatırım yapmasına olanak tanıyan bir mekanizmadır. 2014 Kasımında başlayan uygulama, Çin'in sermaye piyasalarının dış yatırıma açılmasının önemli bir bölümünü oluşturur.

23. News Analysis: China's forex reserve drop narrows in 2016, pressure remains," Xinhua, 7 Ocak 2017.

24. "Road Map of Five-Step China-Shorting," Ifeng, 2 Aralık 2012, http://news.ifeng.com.

25. Bkz. "18. Çin Komünist Partisi Merkez Komitesi Üçüncü Genel Oturumu"nda kabul edilen "Kapsamlı ve Derin Reformlarla İlgili Temel Meselelerdeki Kararlar", Kasım 2013.

26. Nitelikli Yabancı Yatırımcı Sistemi, nitelikli yabancı yatırımcıların Çin'e belli miktarda döviz sokmasına ve bu dövizi yerel para birime çevirerek, katı bir biçimde denetlenen özel hesaplar aracılığıyla yerel menkul kıymet piyasalarına yatırmasına izin verir. Sermaye dönüşleri, borsa karları vs. sonra dövize çevrilerek Çinli yetkililerin izniyle havale edilebilir.

27. "Hong Kong Stocks Closed above 25000 Barrier for the First Time in Six Years," China News Service, 19 Eylül 2014, http://chinanews.com.

28. Han Huishi, "The Export of Inflation under Quantitative Easing—from the Perspective of US Capital's Outflow," Shanghai Finance 5 (2011).

29. He Zhengquan, "Analysis of the Impact on China's Inflation due to US Policy of Quantitative Easing," Journal of Finance and Economics 10 (2012).

30. "Devlet şirketi"nin iki türlü anlam ve yorumu vardır. İlki Çinli araştırmacıların "korporatif devlet" dediği yapıdır: yerel otoriteler, halkın çıkarlarına aykırı olarak karı artırmaya çalışırlar. İkincisi ise, hükümet yetkililerinin yetki alanlarını kendi özel şirketleri gibi kullanarak yasadışı yollarla kazanç elde ettikleri bir yapıdır.

31. 18 Temmuz 2016'da, Çin Halk Bankası, Sanayi ve Bilişim Teknolojisi Bakanlığı, Kamu Güvenliği Bakanlığı, Maliye Bakanlığı, Sanayi ve Ticaret Devlet İdaresi, Devlet Konseyi Hukuk Birimi, Çin Bankacılık Düzenleme Komisyonu, Çin Sigortacılık Düzenleme Komisyonu ve Ulusal Internet Ofisi, "Internet Finansının Sağlıklı Gelişimini Teşvik İçin Kılavuz Düşünceler" başlıklı ortak bir bildiri yayınladılar.

32. 31 Ağustos 2016'da dört ana devlet dairesi (Menkul Kıymetler Düzenleme Komisyonu, Maliye Bakanlığı, Devlete Ait Varlıkların Denetim ve İdaresi Komisyonu ve Bankacılık Düzenleme Komisyonu) tarafından "Kayıtlı Şirketleri Birleşme ve Yeniden Örgütlenme, Nakdi Kar ve Hisse Alımı Konusunda Teşvik Etmek İçin Bildiri" başlıklı ortak bir açıklama yayınlandı. Bildiri, yönetişimi basitleştirmek, güçlendirmek, kayıtlı şirketler için birleşme ve satın alımları teşvik etmek, kayıtlı şirketlerin nakdi kar ödemelerini teşvik etmek, kayıtlı şirketlerin hisselerini geri almalarına yardımcı olmak, yenilikçi ödeme ve finans araçları geliştirmek, satın alım kredileri, denizaşırı ve yerli konsorsiyumlar vs. aracılığıyla kayıtlı şirketlerin ulusötesi alımlar yapmasına yardımcı olmak gibi önerilerde bulunuyordu.

33. Çin'i "açıktan satışlarla" zor duruma düşürmeye yönelik ilk girişim, Sovyetler Birliği'nin dağılışını takip eden sözde Çin Çöküşü'ydü - bu girişim 1997 Doğu Asya Finansal Krizi sırasında zirveye ulaştı, ancak 2001'de Amerikan finans sermayesi teknoloji balonunun yarattığı krizden kurtulmaya çalışırken geriledi.

34. Bu şok terapisi planı, 1 Ekim 1990'dan başlayarak 500 gün içinde Sovyet ekonomisinin tüm temelinin ve yapısının serbestleşmesini, istikrarlı hale getirilmesini ve özelleştirilmesini, yüzünü piyasaya ve temelde kapitalizme dönmesini öngörüyordu.

35. Immanuel Wallerstein vd., Does Capitalism Have a Future? (Oxford: Oxford University Press, 2013).

36. Samir Amin, The Implosion of Contemporary Capitalism (New York: Monthly Review Press, 2013).

1949 Devrimi'nden Tek Kuşak Tek Yol'a Çin

HAYRİ KOZANOĞLU

1949 Devrimi Çin için çok önemli bir dönüm noktasıdır. Devrimin başarısını anlamak için biraz daha geriye gitmek gerekir. Çin, 1830'larda Büyük Britanya'yla yapılan ve kaybedilen Afyon Savaşları'ndan sonra büyük bir gerileme dönemine girmiştir. Çin 4 bin yılı aşan bir süredir aynı coğrafyada ve aynı etnik yapıda istikrarlı bir imparatorluk konumundadır. Çinliler tarih boyunca Çin'i dünyanın merkezi olarak görmüşler, zaten Çin de "merkezi krallık" anlamına geliyor. Kendilerini böyle görürken, Batılı ülkelere savaşta yenilmek büyük yaralar açıyor Çinlilerde. Asıl olarak Japon işgallerini de içlerine sindiremiyorlar. 1895'te Japonya'ya karşı büyük bir yenilgi yaşıyorlar. 1931'de Japonlar Çin'in kuzeyini işgal ediyor. 1937'de "Büyük Nanking Tecavüzü" denilen ve 300 bin kişinin öldürüldüğü, bir çok kadının tecavüze uğradığı olay ise Çin kolektif bilincinde en fazla yer eden hadisedir. Çin, 1945'e kadar Japon işgalinde kalıyor.

Şanghay'ı İstanbul'a, Pekin'i Ankara'ya benzetebiliriz. En kozmopolit, en güzel ve canlı hayatın yaşandığı, gece kulüplerinin, eğlence hayatının, burjuva kültürünün olduğu yer Şanghay, ama Çin'in kırsal kesimi tarafından da kirlenmenin, yozluğun merkezi olarak görülüyor. Çin'in Bizans'ı yani... Geçen yüzyıl başında tüm büyük devletlerin yatırımı var Şanghay'da. Burada Çinliler

aşağılanıyor, bazı restoranların kapısında "köpekler ve Çinliler giremez" yazıyor. Bunlar Çin kültüründe derin yaralar açıyor.

Aslında Çin'de cumhuriyet 1912'de ilan ediyor, ama gerçek ulusal birliğin yaratıldığı, 150 yıllık gerilemenin sona erdiği eşik tarih 1949.

1949 Devrimi'nden Kültür Devrimi'ne

1949 bir sosyalist devrimden öte anti-emperyalist bir devrimdir. Çin ulusal onurunun kurtulduğu tarih olarak nitelersek hem tarihe karşı daha doğru bir saptama yapmış oluruz hem de bugün Çin toplumunun ruh halini daha iyi açıklayabiliriz.

Mao merkezi planlamaya yatkın biri değil ama devrim sonrasında Çin, Rusya'nın etkisiyle tam anlamıyla sovyetik planlama ve sanayileşme sürecine giriyor. Bunun getirdiği monolitik de bir kültür de oluşuyor. Mao, sınıf mücadelesine inanan devrimci biridir. Bunun hem olumlu hem de olumsuz yanları var. Olumsuz tarafı, sürekli devrim yapmak ihtiyacı doğrultusunda istikrarlı toplum yapıları ve uzun vadede sonuç alabilecek süreçler Mao'ya göre değil.

1956'da Mao meşhur "*Yüz Çiçek Açsın, Yüz Fikir Yarışsın*" kampanyasını başlatıyor. Bu Cumhuriyet'in ilk demokratikleşme hamlelerine benzetilebilir. Mustafa Kemal çok partili hayata geçişte ilk adımın atıldığı zaman gerçekten cumhuriyet dönemine o kadar muhalefet olduğunu muhtemelen tahmin etmiyordu. Ciddi reaksiyonu görünce geri adımlar atıldı. Çin'de de böyle oluyor. Eleştiri serbestliği tanınınca bir anda Çin Komünist Partisi (ÇKP), Mao ve mevcut yönetim salvoya tutuluyor. Bu sürecin sonunda Mao "İleriye *Doğru B*üyük Atılımı" başlatıyor. Mao'nun merkezi yapılarla entelektüel çevreler arasında sorun çıktığı zaman hemen halka dönmek gibi bir eğilimi var. Bu da öyle bir durum. Büyük atılım sürecinde Mao "İki yıl içinde Britanya'nın çelik üretimini geride bırakacağız" gibi aşırı ihtiraslı hedefler koyuyor. İnsanlar evlerindeki tencere tavalarını, çatal bıçaklarını eritilmeye verip ülkenin demir çelik ihtiyacını karşılamaya katkı sağlamaya çalışıyorlar.

1949 devrimiyle birlikte propaganda araçları insanlarda açlıkların kıtlıkların sona erdiği umudu yaratıyor. Gerçekten de 10

yıl kadar işler fena gitmiyor, ama 1959-61 arasında üç yıl arka arkaya çok kötü mahsul alınıyor ve ciddi nüfus kayıpları oluyor. Bunun sorumlusu olarak görülen Mao bundan sonra biraz geri çekiliyor. O sırada Sovyetlerle ilişkiler de iyice gerginleşiyor ve bu da biraz Mao'nun kişiliğine bağlanıyor. Ve kültür devrimine kadar Mao'nun adını çok fazla duymuyoruz.

1966'da Mao ülkede kapitalizm tehlikesi olduğu tespitiyle geniş kitleleri, öncelikle gençleri harekete geçmeye, isyana çağırıyor. Bu da demokratik gelenekleri olmayan bir toplumda kişi kültü yaratıyor. Bu "Kültür Devrimi" dönemi bir kaos dönemi olarak hatırlanıyor dünya tarihinde. Ama olumlu dersler de ihmal edilmemeli.

Çin kültüründe Konfüçyusçu anlayış çok önemli yer tutar. 1949 Çin devriminin en önemli çabalarından biri Konfüçyus teorilerindeki o sert hiyerarşileri aşmaya çalışmaktır. Kültür devrimi de bu hiyerarşileri aşmaya çalışıyor. Kültür devriminin her şeyden önce insanları siyasallaştırması, özellikle gençleri politik süreçlere dahil etmesi açısından olumlulukları olduğunu düşünüyorum. Ayrıca bilen bilmeyen arasındaki ayrımı kaldırmak, teknokratların, bürokratların sıradan insanlar üzerindeki hegemonyasını sorgulamak ,kırla şehir arasındaki kopukluğa neşter vurmak açısından da olumlu yönleri vardır. Ama demokrasi geleneği olmayan toplumlarda böyle hızlı gelişen devrimci atılımlar bazen ciddi olumsuzluklar da getirebilir. İş bambaşka bir hale bürünüyor, tersten hiyerarşiler yaratıyor. Öğrencilerin öğretmenleri dövmesi, çocukların babalarına annelerine şiddet kullanması gibi olaylar yaşanıyor.

70'li yıllarda insanlarda kültür devriminin yorgunluğu var. İnsanlar kültür devriminin ve kavga döneminin son bulmasını, huzurlu bir döneme geçilmesini istiyorlar.

1949-1979 arası dönem, Konfüçyüs kültüründe yeri olmayan kadınların eşit bireyler olarak en azından resmi anlamda aktif kılındığı bir dönemdir. Eğitimin sağlığın kamusal bir hizmet olarak kitlelere ulaştırıldığı bir dönemdir. Kamunun istihdam ettiği insanlar düşük ücretler alsalar dahi çocuklarını kamunun okuluna gönderiyor, hastanesinden yararlanıyor, kamunun yaptığı konutlarda oturuyorlar. Hiçbir zaman açlık çekmek gibi bir so-

runları yok. Çocukları iyi eğitiliyor, sağlıklı oluyorlar .Bu model "*demir pirinç kasesi*" olarak adlandırılıyor". İşte Çin kapitalistleşme döneminde bunun meyvelerini yiyor. Çünkü okur yazar oranı artmış, insanların eğitim düzeyi yükselmiş, sağlıkta mesafeler kat edilmiştir. Benzer gelir düzeylerine sahip ülkelerle, örneğin 80'li yılların başındaki Hindistan'la göstergeleri karşılaştırdığımızda Çin çok daha eğitimli, çok daha sağlıklı, altyapısı o zamanın teknolojisine göre büyük gelişmiş bir toplumdur. Bu kapitalistleşme dönemine büyük katkıda bulundu.

Deng ve Serbest Piyasa Ekonomisi

Mao 1976'da öldükten sonra Mao'nun karısı Çiang Çing'in de aralarında olduğu, "dörtlü çete" olarak bilinen partinin radikal kanadı iktidarı bir süre ele geçiriyor. "Dörtlü çete" daha radikalleşmek, sınıf mücadelesini şiddetle sürdürmek planındadır. Ancak işler istedikleri gibi gitmez, kısa bir Hua Guofeng döneminin ardından ve Mao'nun da eski yoldaşlarından," ılımlığın" sembollerinden Deng Xiaoping iktidarı ele geçirir. "Mao'nun yaptıklarının yüzde 70'i doğru, yüzde 30'u yanlıştı" diye bir formül bulur. Daha doğrusu Mao'nun Deng için geliştirdiği formülü kendine uygular. "Yüzde 70 iyiydi" formülü bir yandan yapılanların çoğunun iyi olduğunu söylerken diğer yandan ise yüzde 30 kontenjanından her türlü eleştiriye imkan verir.

Deng döneminde insanlara geçmişten beri işledikleri toprakları işleme hakkı veriliyor, yani kolektif komünal yapıların yerine bireysel topraklara geçiliyor. Çin bugün hala kırın ağırlıkta olduğu bir toplum. Ki o zaman toplumun yüzde 70'i kırda yaşıyor. Bu yüzden bu uygulama genel olarak kabul görüyor. 80'li yıllarda "Köy ve Kasaba Girişimleri"nin arazilerden aldıkları ürünü pazarlama şansı doğuyor. Köylerde tarım ürünlerini işleyen ya da küçük çaplı sanayi üretimi yapan işletmeler kuruluyor. 80'ler insanların yaşam standardının yükseldiği dönemler. Ne zamanki büyük işletmeler küçükleri yutmaya başlıyor, enflasyon ve işsizlik yükseliyor, Tiannanmen Katliamı'na varan süreç başlıyor. Çin'in bugün gördüğümüz anlamda serbest piyasaya açılması Tiananmen olaylarından sonra oluyor. Deng bir kavşak noktasına gelindiğini fark ediyor çünkü.

Deng neyi ifade ediyor? Kapitalizm ya tam uluslararası piyasaya eklemlenmiş olacak ya da olmayacak. Kitlelerin de mevcut durumdan huzursuz olduğunu görüyor ve meşhur "Güney Turu"na katılıp dünya piyasalarına açılma mesajı veriyor. Bundan sonra serbest bölgeler kurulmaya başlıyor. İlk iki serbest bölge, Tayvan'a yakın Fujiyan'a ve Hong Kong'a yakın Kanton'a kuruluyor. Bu sayede hem Tayvan ve Hong Kong'daki Çin diasporasının serbest piyasa deneyimlerinden faydalanmayı amaçlıyorlar. Yani Çin'in kapitalizme gerçekten adım attığı tarihi 1992 olarak verebiliriz.

Çin sonunda otoriter bir toplum ama bildiğiniz boğucu, kasvetli bir otoriterlikten söz edemeyiz. Güç sadece Komünist Parti yöneticilerinde, cumhurbaşkanında, başbakanda falan değil bir kere. Yerel yöneticilerin çok önemli bir gücü var. Şu anda Çin cumhurbaşkanı ve başbakan toplumdaki eşitsizliklerden rahatsızlar. Daha eşitlikçi adaletli bir topluma adım atılmadığı sürece partinin riske gireceğinden endişeliler. Ama ekonomik kaynaklar büyük oranda yerel yöneticilerin elinde. Onları mali olanakları daha eşitlikçi bir toplum için kullanmalarına ikna etmekte güçlük çekiyorlar.

Dünyadaki idamların yarısı Çin'de gerçekleşiyor. Ama buradan Çin'de tamamen totaliter, tartışmaların önünün tamamen kapandığı bir yönetim var anlamı çıkarmamak lazım. Yani Kamboçya'daki Kızıl Kmerler iktidarı gibi, Kuzey Kore gibi bir toplum değil. Çin'de bir kere farklı düşünce akımları var, onların yayınları var. Kendine solcu ya da sağcı diyen kendine birileri var. Mesela New Left Rewiew'a benzer Duşu dergisi 20 küsur yıldır varlığını sürdürüyor. Batıdaki küreselleşme ve Marksizm tartışmalarının takip edildiği, bu derginin temsilcilerinin kamu üniversitelerinde öğretim üyeliği yaptığı, batıya gidip konferanslar verdikleri bir ülke. Bunlar Çin'in solcuları. Komünist Parti'yi meşru zeminde eleştirebiliyorlar. Bir de liberal kesimler var. Parti politikalarını liberal bir yerden eleştiriyor, küreselleşme ve pazar mekanizmalarının toplumun dokularına layıkıyla yayılmadığını savunuyorlar.

İşin ilginç tarafı liberaller serbest piyasa ekonomisi istikrarını sürdürdükçe tek parti yönetiminden yanalar. Politik demokrasi-

yi talep edenler de Çin'in sol kesimi. Ama bunlar da marksizmle bağlantıları da olsa sosyal demokrat ya da sol Keynesyen diyebileceğimiz bir kesim. Daha çok eğitim sağlık ve sosyal hakların olmasından, gelir dağılımının düzeltilmesinden yola çıkarak taleplerini dillendiriyorlar. Bazı yerlerde demokrasi daha yaygın, şehirleşmenin ilerlediği Şanghay ve Pekin'de daha canlı bir tartışma ortamı var.

2004 yılından beri işadamları, işçiler ve köylüler gibi partide temsil ediliyorlar. Buna iki cepheden bakmak lazım. Kapitalizme geçildiğini söyleyip eleştirenler kapitalistlerin parti içinde giderek daha fazla güçlendiğinden şikayetçi. Piyasa ilişkilerinin yaygınlaşmasını, daha fazla kapitalistleşmeyi savunanlar ise partideki işadamlarının sembolik olarak temsil edildiğini, merkez komite ve politbüroya işadamı alınmadığını söylüyor.

Çin'de ekonomik büyüme çok önemli, çünkü burjuva demokrasisinin geçerli olduğu yerlerde halkın memnuniyetsizliği hükümetin değişikliğiyle sonuçlanır. Ama Çin gibi ülkelerde iktidar demokratik yoldan el değiştirmediği için yöneticiler daha fazla endişeleniyor "Bizi yarın nasıl bir akıbet bekliyor acaba"diye.

Çin'de geçmişten beri ekonominin can damarını nehirler oluşturur. İmalat sanayinin de yoğunlaştığı üç bölge var. Şanghay'a uzanan Yangtze Nehri, Pekin'e uzanan Sarı Nehir ve Kanton bölgesindeki İnci Nehir deltası.

Küresel krizden en çok etkilenecek bölge Kanton bölgesi, çünkü bizim kafamızdaki Çin karikatürünü oluşturan, yani oyuncak üretiminin, tekstilin yoğunlaştığı, insanların çok uzun saatler çok düşük ücretlere çalışmak zorunda olduğu, bir kasabanın kravat, bir kasabanın düğme, bir kasabanın toplu iğne ürettiği bölge burası. Büyük ölçüde ihracata dayalı Çin kriz döneminde iç piyasaya yönelse, tüketimi artırırsa bile ülkenin emebileceğinden çok fazla üretim var bu bölgede. Şanghay'daki Yangtze Nehri bölgesi, büyük ölçüde otomotiv ve elektronik üretiminin yapıldığı yerler. Burası krizden daha az etkilenecek, çünkü Çin'de henüz karşılanmamış bir tüketim açlığı var. Ülke içinde insanlara daha fazla otomobil, plazma televizyon satıp krizi hafif atlatabilirler.

Pekin civarındaki Sarı Nehir bölgesi ise Çin'in "Silikon Vadisi" niteliğindedir. Daha yüksek katma değerli, bilgiye dayalı üre-

tim yapıldığı, Çin'in en elit üniversitelerinin bulunduğu, en elit işgücünün, araştırma enstitülerinin yoğunlaştığı, bir anlamda Çin ekonomisinin sinir merkezi. Burası henüz ABD başta olmak üzere Batı'yla rekabet sürecinde istediği atılımı yapamamış, ama gelecekte bunu yapma potansiyeli taşıyan bölgesidir.

Çin tahmin edilenin aksine eğitim ve sağlık gibi, yani bizim sosyalist toplumlarda ilk bekleyeceğimiz hizmetlerin büyük ölçüde özelleştirildiği, özellikle kırsal kesimlerden gelenlerin eğitim ve sağlık hizmetlerinden yararlanamadığı bir ülkedir. Çocuğu hastane kapısında ölen, kendisi hastane kapısından geri çevrilen insanların tepkileri de protestolara yol açıyor. Ayrıca sosyalist bir ülkede olmayacak bir şey daha var, kır ve şehir arasında çok büyük fark var. Oturma izniniz neredeyse ona göre yaşam standardınız değişiyor. Örneğin kırsal kesimden biri şehirde çalışsa bile şehirlinin haklarına sahip olamıyor. Yani çocuğunu oradaki okula gönderemiyor, hastaneden, konut hizmetlerinden faydalanamıyor. Orada çalışıp işi bittiği anda kırsal kesime dönmek ya da sokak satıcılığı gibi marjinal işler yapmak zorunda. Kırsal kesimde yaşayan birinin şehirli bir yurttaş olma hakkı yok. Şehirli olmak bir ayrıcalık ve büyük eşitsizlik yaratıyor. Bir de Çin sanıldığının aksine Gayrı Safi Milli Hasıla'nın (GSMH) içinde bütçenin payının çok düşük olduğu bir yer. Yani kamu otoritelerinin elindeki harcama imkanı da çok kısıtlı. Büyük ölçüde kapitalist pazar ekonomisi belirliyor her şeyi. Ayrıca Çin, Nepal'dan sonra Asya'da en kötü gelir dağılımına sahip ikinci ülke. ABD'den sonra en çok dolar milyarderi Çin'de. 2007 rakamlarına göre 106 tane milyarder var. 250 bin dolar milyoneri var ve bu dolar milyonerleri nüfusun binde 4'ünü oluştururken servetin yüzde 70'ini ellerinde bulunduruyor. Yani inanılmaz bir gelir dağılımı bozukluğunun olduğu bir yer. Bir anlamda bir çelişkiler ve tezatlar ülkesi.

Çin, ABD ve Küresel Ticaret Savaşları

Çin, ABD'nin gerilemesinden rahatsız. Doğrudan doğruya ABD'yle çatışmak gibi bir planı yok. Ekonomideki büyümesi böyle giderse 2020-2030 arasında ABD ekonomisini geçmesi gerekiyor. Bu konuya kafa yoranların başında "Adam Smith Pekin'de"

adlı kitabın yazarı Giovanni Arrighi'nin geliyor. Arrighi'nin temel tezi şu, "Yükselen güç, mevcut hegemonun hem askeri hem ekonomik gücünü elinden alır ve yerine geçer." Tarihte hep böyle olmuştur. Çin bunu ABD gibi ezen bir güç olarak kullanırsa yeni bir Amerika yaratılmış olabilir, ama bunu daha eşitlikçi, paylaşımcı kullanırsa daha adil bir dünya yaratılabilir. Arrighi, "Çin'in elinde bu potansiyel var" diye belirtiyor.

Ticaret savaşları gündemine ilişkin gündelik tartışmalardan biraz sıyrılıp, yaygın ifadeyle *"büyük resme"* bakarsak, küresel hegemonya mücadelesinin muharebe alanında bulunduğumuzu söyleyebiliriz. Ufkumuzu Donald Trump'ın çılgın Tweetleriyle daraltmadığımız takdirde, küresel hegemonya mücadelesinin dış ticaretteki yansımasıyla karşı karşıya bulunduğumuzu fark edebiliriz.

Hatırlanırsa, Japonya'nın artan ekonomik gücü karşısında 70'lerden başlayarak ABD panik yaşamış, özellikle Japon otomotiv endüstrisine karşı milliyetçi bir tepki yükselmişti. 80'lerin sonunda Japonya ekonomisinin derin bir durgunluğa girmesiyle bu tartışma biraz küllenmişti.

90'lar ise, ABD ile AB arasında ticaret gerilimlerine sahne oldu. Ne var ki müzakereler daha çok DTÖ zeminlerinde yoğunlaştığı için teknik bir tartışmanın ötesine geçemedi.

Çin'in 2001'de DTÖ'ye kabul edilmesi, kapitalist küreselleşmenin yeni coğrafyalara yayılması, kapitalist olmayan piyasalara da nüfuz etmesi için bir fırsat olarak algılandı. Zaman içerisinde Çin sadece düşük ücretler sayesinde tüketilen mallarında boy gösteren *"ikincil bir güçten"*; *"ABD, AB, Japonya'nın"* oluşturduğu *"kolektif emperyalizmi"* farklı cephelerde tehdit eden küresel bir rakip haline gelince, işin rengi değişti.

2017 Aralığında Trump'ın *"Ulusal Güvenlik Stratejisinin"* Çin ve Rusya'yı *"küresel rakipler"* diye nitelemesi, işin ciddiyet kazandığının en büyük kanıtı. *"Ticaret Savaşları"* kapsamında Trump'ın Kanada'dan, AB'ye; Japonya'dan, Meksika'ya tüm müttefiklerini hedef alması ise, basit değerlendirmelerin yetersiz kalacağını gösteriyor.

Kotz'a göre, Trump'ın AB, Kanada ve Meksika'ya karşı hamleleri, sağ milliyetçi politikalarından besleniyor. Bu anlayış dış

ticareti *"sıfır toplamlı"* bir ilişki olarak tanımlıyor. Böyle bir yaklaşım, ABD'nin uzun süredir egemen olduğu, *"serbest ticarete"* dayalı küresel düzen tasarımına da ters düşüyor. Hem liberaller hem de muhafazakarlar küresel sermayenin; düşük ücretler, düşük vergiler, gevşek çevresel düzenlemeler peşinde dünyayı arşınladığı sistemin herkesin yararına olacağını savuna gelmişlerdi. İstatistikler, ticaret sisteminin ABD'nin aleyhine çalışmadığını, aksine Kanada ve AB'de gümrük vergilerinin daha düşük düzeyde bulunduğunu gösteriyor. Kotz böyle bir çatışmadan kimsenin karlı çıkmasının olanaklı olmadığını düşünüyor.

ABD-Çin çatışmasına gelince, iş daha ciddi görünüyor. Bir yandan ABD şirketleri büyük bir pazar olan Çin'de ciddi karlar elde edebiliyorlar. 2017'de Apple'ın satışlarının yüzde 20'si, Intel'in yüzde 23'ü, Qualcomm ise yüzde 65'i Çin pazarında gerçekleşmiş. Öte yandan Çin yüksek teknolojili sektörlerde ABD'yi ciddi bir şekilde tehdit ediyor. Bu sadece ekonomik değil, askeri boyutlarıyla da Washington'da endişe yaratıyor.

ABD'nin zaman zaman Almanya, Finlandiya gibi göreceli küçük ülkelerin ekonomik hamlelerini görmezden gelebileceğini söylüyor. Ancak iş Çin'e gelince, *"gelişmiş ülke"* statüsüne yükselme yolunda, güçlü kurumsal yapılara sahip " meydan okuyan " bir güç olarak durdurulması gerekir.

Burada Soğuk Savaş'taki gibi iki farklı sistem, *"kapitalizm ve devlet sosyalizmi"* arasında bir çatışma söz konusu değil. ABD'nin bu kez rakibi, büyük ölçüde kapitalist, öte yandan devlet sosyalizminin belli pratiklerini sürdüren bir ekonomi. Bu özelliğiyle de, Birinci Dünya Savaşı arifesinde, önde gelen kapitalist devletler arasındaki gerginliğe benzer bir durum söz konusu.

Amerikalı sosyalist düşünüre göre, kısa vadede artan küresel gerilimlerin müzakere ve uzlaşmayla çözümü için gayret göstermeliyiz. Uzun vadede ise, zengin bir azınlığın kar etmesi yerine insani ihtiyaçların karşılanmasını temel alan, yeni teknolojilerin bedelsiz herkesin kullanımına açık olduğu, bir ulusun ekonomik ilerlemesinin diğer uluslara bir tehdit gibi algılanmadığı, küresel ekonomide işbirliğinin rekabetin yerini aldığı bir sosyalist gelecek için mücadele etmeliyiz.

Tek Yol Tek Kuşak

Tek Yol Tek Kuşak (TYTK), 2013'te Xi Jinping tarafından ismi ilk dile getirilen bir projedir. Avrasya ülkelerini birbirine bağlamayı amaçlayan antik İpek Yolu'nu ihya etmeye yönelik altyapı projeleri aslında çok önceleri başlatılmıştı. Jinping ışıltılı bir marka altında bunları birleştirdi ve kapsamını Orta Asya ve Afrika'ya kadar genişletti. Bu anlamda TKTY hem Çin'in dünya jeopolitiğine ağırlığını koyuşunun dönüm noktası, hem de Jinping'in tarihsel liderliğini ilanının sembolü kabul edilebilir.

Pekin Üniversitesi'nin Uluslararası ve Stratejik Araştırmalar Enstitüsü'nün geçenlerde yayımladığı bir rapor, başlangıçta TKTY'nin Avrasya hinterlandındaki 65 ülkeyi şu üç amacı gerçekleştirmeye yönelik birleştirmeyi umut ettiğini vurguluyor: Renminbi'nin en azından bölgesel olarak yaygın kullanımı, ABD ve Avrupa'nınkinin yanında Çin'in başını çektiği uluslararası bir piyasa kurulması ve uluslararası ekonomi gündeminin belirlenmesine daha fazla ağırlık koyulması. Ancak son yıllarda projenin kapsamının öngörülenin de ötesine geçtiğinin, küresel büyümenin yavaşladığı bir ortamda TKTY Kapsamındaki Çin yatırımlarının II. Dünya Savaşı sonrası gündeme gelen Marshall Planı'nın benzeri bir misyon yüklendiğinin altı çiziliyor.

Rapora göre, Çin'in kamu işletmeleri TKTY kapsamında 185 ülkede 3116 proje üstlenirken, imzalanan sözleşmelerin değeri 500milyar doları aşıyor. Böylelikle Çin'in deniz aşırı varlıklarının toplam miktarı da 1 trilyon doların üzerine taşınmış oluyor. Araştırma bu denli büyük harcamaların ülkenin döviz rezervlerini tükettiğine ve sürdürülemez bir noktaya doğru ilerlendiğine vurgu yapıyor.

Bilindiği gibi Çin Devleti'nin temel stratejisi yüksek ekonomik büyümeye dayanıyor. İnşaat odaklı büyüme hem bu hedeflerin tutturulmasına katkı sağladı, hem de konut sahibi olma özlemlerini okşayarak rejime kitle desteğini güçlendirdi. Bu kanalın tıkanmasının, büyük şehirlerin konut denizine dönüşmesinin bir sonucu olarak da ÇKP yurtdışı altyapı hamlelerine yöneldi.

International Viewpoint sitesinde TKTY üzerine bir makale kaleme alan Qian Benli bu inisiyatifin sade yurttaşa bir katkı sağlamadığını öne sürüyor. Döviz rezervleri tüketilirken, istih-

damda ve yaşam standartlarında kayda değer bir ilerleme gözlenemediğini söylüyor. Buna karşın yolsuzlukların yaygınlaştığına dikkat çekiyor.

TKTY projesine katılan ülkelerden de son dönemlerde şikayetler yükselmeye başladı. En çok üzerinde durulan konuların başında, imzalanan altyapı sözleşmelerinin zamanla az gelişmiş ülkeleri bir "borç kapanına" düşürmesi geliyor. Malezya ve Tayland bazı projelerin kapsamını daraltırken, Etiyopya borçlarını yeniden yapılandırmak zorunda kaldı. Pekin bu noktada geri adım atarak, uzlaşma yoluna gideceğinin işaretini verdi. Ayrıca TKTY kapsamındaki yatırımların yüzde 42'sinin kömür üretimine yönelik olması ekolojik sürdürülebilirlik açısından eleştiriler alıyor.

Nisan 2019'da toplanan TKTY projesinin ikinci zirvesi, başta Rusya devlet başkanı Vladimir Putin, Çin'in jeopolitik müttefiklerini bir araya getirdi. Türkiye Çin'in Uygur politikasına eleştirileri nedeniyle toplantıyı pas geçti. ABD'nin tüm engelleme çabalarına karşın, İtalya ve Yunanistan'ın projeye aktif biçimde katılımıyla Batı İttifakı'nda gedikler açıldığı gözlendi. Washington'la hep "özel yakınlığı" bulunduğunun altını çizen Birleşik Krallık'ın Maliye Bakanı Philip Hammond da Çin'in Güney Çin Denizi'ndeki faaliyetlerini eleştirmeyi askıya alacaklarını, bu altyapı hamlesinin özellikle finansmana yönelik bacağında yer alacaklarını açıkladı. Aynı günlerde Britanya'nın 5 G altyapısının bazı sınırlarla da olsa Çin iletişim devi Huawei'ye açılacağının ilanı da Pekin'in küresel sahnede ağırlığını hissettirmesinin diğer bir kanıtı kabul edilebilir. Çünkü küresel hegemonya mücadelesinde, ABD Çin'i özellikle "Çin yapımı 2025" teknoloji atılımını engelleyerek durdurmaya çalışıyor. "Havacılık, robotik, yapay zeka, bilgi teknolojileri" gibi boyutları bulunan bu stratejik plan Pekin'i "imalat sanayinin süper gücü" haline getirmeyi amaçlıyor. ABD karşı hamlesinin koçbaşı olarak dünyanın önde gelen iletişim ekipmanı üreticisi, 5G ve akıllı telefon konusunda küresel lider Huawei firmasını seçmiş görünüyor. Bu anlamda Londra'nın Huawei'ye kapılarını açması büyük önem taşıyor.

Çin'in "emperyalist ülke" suçlamalarını kolay kabullenemeyeceği, kendi tarihsel mücadelesi de hatırlanırsa açıkça görülüyor.

Tartışma bu kulvara sürüklenince pişkinlik göstermiyor, açıkça geri adım atıyor. Gelgelelim TKTY gücü artan bir ulusal devletin tüm ilişkilerine bu asimetrik gücü ister istemez yansıtacağını da bir kez daha kanıtlıyor. Çin'e komünizm ideallerinin somut karşılık bulduğu, bir "işçi devleti" gözüyle bakmak isteyenler için, hayal kırıklığına uğramak kaçınılmaz. Ne var ki artık ABD'yle her konuda boy ölçüşebilen başarılı bir ulusal kalkınma örneğiyle karşı karşıya olduğumuz da ortada...

Hayri Kozanoğlu, İstanbul Altınbaş Üniversitesi Uluslararası Ticaret Bölümü›nde profesördür. *Küreselleşme Heyulası* (İstanbul: İthaki, 2003), *Küresel Krizin Anatomisi* (İstanbul: Agora, 2009), *Yuppieler, Prensler ve Bizim Kuşak* (İstanbul: İletişim, 1993), *Uç*(ur) *amayan Balon: Finans* (İstanbul: Ayrıntı, 2011), *50 Soruda Teknolojik Gelişmeler ve Hayatımız* (İstanbul: Altınbaş Üniversitesi Yayınları, 2018) başta olmak üzere çok sayıda eserin yazarı ve editörlüğünü üstlenmiştir. BirGün gazetesinde köşe yazarlığı yapmaktadır.

Çin Ekonomisinin Yedek İşgücü Ordusu, 1991-2015

FUSHENG XIE, XIAOLU KUANG VE ZHI LI

Çin'in 1980'lerdeki piyasa yönelimli reformları ve açılım politikaları, ülkenin "Büyük Dönüşüm'ünün" başlangıcına işaret eder. Katı ve verimsiz bir sistem olarak gösterilen planlı ekonomi yıkılmış, yerine piyasa koordinasyonu getirilmiştir. Acımasız piyasalaşma süreci sadece sayız devlet işletmesini özelleştirmekle kalmadı, istihdam ilişkilerini de temelden değiştirerek yaşam boyu istihdam ve belirli ücretler içeren eski istihdam ilişkilerinin yerine piyasaya ve geçici sözleşmelere dayalı yeni ilişkiler getirdi. 1990'ların sonunda, Çin dünya ekonomisine yarı-çevre bir ülke olarak eklemlendiğinde, dünya kapitalizmi tarafından sömürülmeye hazır tam veya yarı-proleterleşmiş dev bir ucuz emek havuzu ortaya çıkmış oldu.

Bu ucuz emekçiler Çin'in ekonomik gelişiminin arkasındaki birincil güçtür. Ancak, on yıllarca süren hızlı büyümeden sonra, işgücü kıtlığı ciddi bir sorun oluşturmaya başlamıştır. Çalışma çağındaki nüfusun hem mutlak rakamları hem de ülkenin toplam nüfusu içindeki payı azalmaya devam etmektedir.[1] Güneydoğu kıyılarında ücretlerin artmasıyla beraber "köylü işçi kıtlığı" ile ilgili yakınmalar sürekli hale gelmiştir ve imalat işletmeleri daha düşük ücretle işçi çalıştırabilecekleri ülkelere kaçmaktadır.[2] Ancak Çin sahiden de yeni bir işgücü kıtlığı dönemine mi girmiştir?

Bu soruya odaklanan yakın dönemli çalışmalar temelde, çalışma çağındaki nüfus payının ekonomik büyümeyi olumlu etkilediğini vurgulayan demografik fırsat teorisi ile sanayileşme sürecinde tarımsal artık emek aktarımına odaklanan Lewis dönüm noktası teorisine dayanmakladır. Bunun sonucunda, tartışma esas olarak demografik değişimin demografik fırsatı ortadan kaldırıp kaldırmadığı ve Lewis dönüm noktasının gelip gelmediği sorularına yoğunlaşmıştır.[3] Ancak bu tartışmalar iki önemli sorunu göz ardı etmektedir. Bunlardan ilki, artık nüfusun teknolojik evrim tarafından üretildiği sermaye birikim sürecinin içsel dinamiklerinin göz önüne alınmamasıdır. İkincisi ise, işgücü kıtlığı değerlendirmelerinin emeğin sermaye birikim süreci için "görece" yetersiz olup olmadığına dayanması gerekirken, mutlak olarak değerlendirilmiş olmasıdır. Karl Marx'ın yedek işgücü ordusu kuramı bu sorunlara yanıt olacağından, Çin'deki işgücü kıtlığı problemini tartışmak için daha uygun bir çerçeve sunmaktadır.

Bu makalede, diğer Marksçı araştırmacıların yedek işgücü ordusunu ölçmek için kullandığı yöntemleri temel alınarak, Çin'de 1991'den 2015'e kadar yedek işgücü ordusunun büyüklüğünü ve hareketini hesaplamak için makroekonomik istatistikler ve birkaç mikro veritabanı birleştirilmiştir. Sonuçlar, tarımdaki artı emeğin azalmasına bağlı olarak, yedek işgücü ordusunun büyüklüğünde de bir azalma eğilimi göstermektedir. Ancak mevcut yedek işgücü ordusunun ölçeği oldukça büyüktür. Ayrıca, tarımdışı sektörlerin kırsal kesimden aktarılan emeğin tümünü soğurmayı başaramadığı sonucuna da varılmıştır. Bu bulgular, Çin ekonomisinin yapısal bir işgücü kıtlığından muzdarip olduğunu iddia eden mevcut literatürün sorunlu olduğunu göstermektedir.

Yedek İşgücü Ordusu: Kuramdan Ampirik Araştırmaya

Marx'ın kuramı, sermaye birikiminin sermayenin organik bileşimini arttırmaya devam edeceğini, değişken sermayenin göreli oranının düşeceğini ve sonuç olarak da ortaya göreli artık nüfusun, yani yedek işgücü ordusunun çıkacağını ortaya koyar. Kapitalizmde yedek işgücü ordusunun temel işlevlerinden biri, reel ücretlerdeki ısrarlı artışın önüne geçmesidir geçmektir. Yedek işgücü ordusu üç kısımdan oluşur: yüzergezer, örtük ve atıl. İlk

grup, yerlerini makinelere kaptırdıkları için işsiz kalan işçilerden oluşur. Örtük kesim, bireysel zanaatkarlar gibi kapitalist üretim tarzının dışında kalan işçileri içerir. Son olarak, atıl yedek işgücü ordusu aşırı düşük ücretlerle, güvence veya sigorta olmadan çalışan güvencesiz işçileri içerir.

1940'larda iktisatçı Paul Sweezy, yedek işgücü ordusu ile aktif işgücü arasındaki dinamikleri işin içine katarak Marx'ın kuramını zenginleştirmiştir.[4] Sweezy'nin çerçevesi sınai istihdama sürekli girip çıkan altı grup içerir: (1) anında iş bulan yeni işçiler; (2) iş bulamayan ve yedek işgücü ordusuna katılan yeni işçiler; (3) yerine başkası bulunan ve böylece yedek işgücü ordusuna katılan işçiler; (4) yedek işgücü ordusundaki tekrar işe alınan işçiler; (5) iş aramayı bırakan ve emek piyasasından tamamen çekilen işsizler; (6) üretken çalışma hayatlarına son verip emekliye ayrılan işçiler. Emek piyasasındaki yeni işçileri oluşturan ilk iki grup, aktif işgücü ile yedek işgücü ordusuna dahil olurlar; üçüncü ve dördüncü gruplar yedek işgücü ordusuyla aktif işgücünü birbirine bağlarlar; son iki grup ise emek piyasasından çekilmiştir. Sweezy'nin analizi, yedek işgücü ordusunun, kendisi ile aktif işgücü arasında gidip gelen işçilerden nasıl etkilendiğini netleştirir.

Marx'ın kendisi de dahil olmak üzere, Marksist iktisatçılar da kapitalist ekonomide yedek işgücü ordusu üzerine ampirik araştırmalar yapmışlardır. Marx, 1855 ile 1864 arasında, servet ve sermaye birikimi devasa boyutlara çıkarken, resmi yoksul listesinin yüzde 19,5 artarak(,) toplam nüfusun yüzde 4,6 kadarına ulaştığı sonucuna varmıştı. Benzer koşullar İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki on yıllarda Amerika Birleşik Devletleri'nde de görülmüştür. 1973'te yaptığı çalışmasında Harry Braverman, sosyal yardıma ihtiyacı olan "yoksulların" Amerikan nüfusunun yüzde 7'sini, hatta daha fazlasını oluşturduğu sonucuna ulaşmıştı.[5] Bu olgunun temel nedenlerinden biri, makineleşme ve otomatizasyonun işgücü talebinde yarattığı yapısal değişiklikti. Teknolojik evrim yeni düşük ücretli işler yaratmış ve geleneksel endüstrilerdeki işgücü talebi düşmüştü. Erkek işçilerin yerini makineler almıştı ve kadın işçiler de atıl yedek işgücü ordusunun saflarına katılmaya başlamışlardı. Neredeyse yarım yüzyıl sonra, kapitalist emek sürecinin tüm dünyada yeniden yapılanmasıyla, kapita-

list üretim tarzı yeni bir evreye girmiştir.[6] John Bellamy Foster, Robert W. McChesney ve R. Jamil Jonna, hem uluslararası işgücündeki artışın, hem de küresel Güney ve küresel Kuzey arasındaki iş aktarımı ile düşük ücretli uluslararası rekabetin yoğunlaşmasının birincil nedeni olarak, kitlesel küresel yedek işgücü ordusuna işaret etmektedirler. Bu yazarlar Uluslararası Çalışma Örgütü'nün verilerine dayanarak, 2011'de küresel yedek işgücü ordusunun 2,4 milyar, aktif işgücü ordusunun da 1,4 milyar insandan oluştuğu tahminini yürütmektedirler.[7]

Sweezy'nin modelinden yola çıkan Deepanker Basu, Güncel Nüfus Sayımı'nı ve Adalet İstatistikleri Ofisi'nin verilerini kullanarak savaş sonrasında Amerika Birleşik Devletleri'ndeki yedek işgücü ordusunun sayısı ve hareketi hakkında ölçümler yapmıştır.[8] Basu'nun araştırmasında dört ölçüt kullanılmıştır: (1) işsizler, (2) işsizler ve yarı zamanlı çalışanlar, 3) ikinci gruba ek olarak işgücüne kıyısından bağlı çalışanlar, (4) üçüncü gruba ek olarak hapiste olan nüfus.[9] Yedek işgücü ordusu hareketliliğine yönelik ölçümler; çalışan işçiler havuzu, işsiz işçiler havuzu ve işgücü dışına çıkanlar arasındaki geçişlere dayalıdır. Basu'nun bulguları, ABD'nin yedek işgücü ordusu sayısında, özellikle de ekonomik kriz dönemlerinde hızlı bir artış olduğunu göstermektedir. Mutlak seviyeler 1950'lerde 5-6 milyondan 2011'de 25-30 milyona doğru istikrarlı biçimde artmıştır. İşçilerin yedek işgücü ordusu ile aktif işgücü arasındaki hareketliliği de, 1990'lardan 2010'a kadar 10 milyon kadar artmıştır. Bu iki hareketin toplam işgücü içindeki oranları da dalgalanmalar olmakla birlikte aşağı doğru bir eğilim göstermiştir.

Bizim Çin'deki yedek işgücü ordusunun sayısı ve hareketliliğine dair ölçümlerimiz, yukarıda bahsedilen yöntemlere, özellikle de Basu'nun çerçevesine dayalıdır - bu yöntemler ülkeye özgü ekonomik koşulları ve veri sınırlılıklarını yansıtacak şekilde düzenlenmiştir. Çin'in kentleşme süreci devam etmektedir ve hanehalkı kayıt sistemi emekçilere farklı toplumsal kimlikler yüklemekte, bu nedenle de emekçiler emek piyasasının sınırlılıklarına farklı tepkiler vermektedir. Toplumsal kimliklerine ve istihdam edildikleri yere (kentsel veya kırsal) göre Çin'deki yedek işgücü

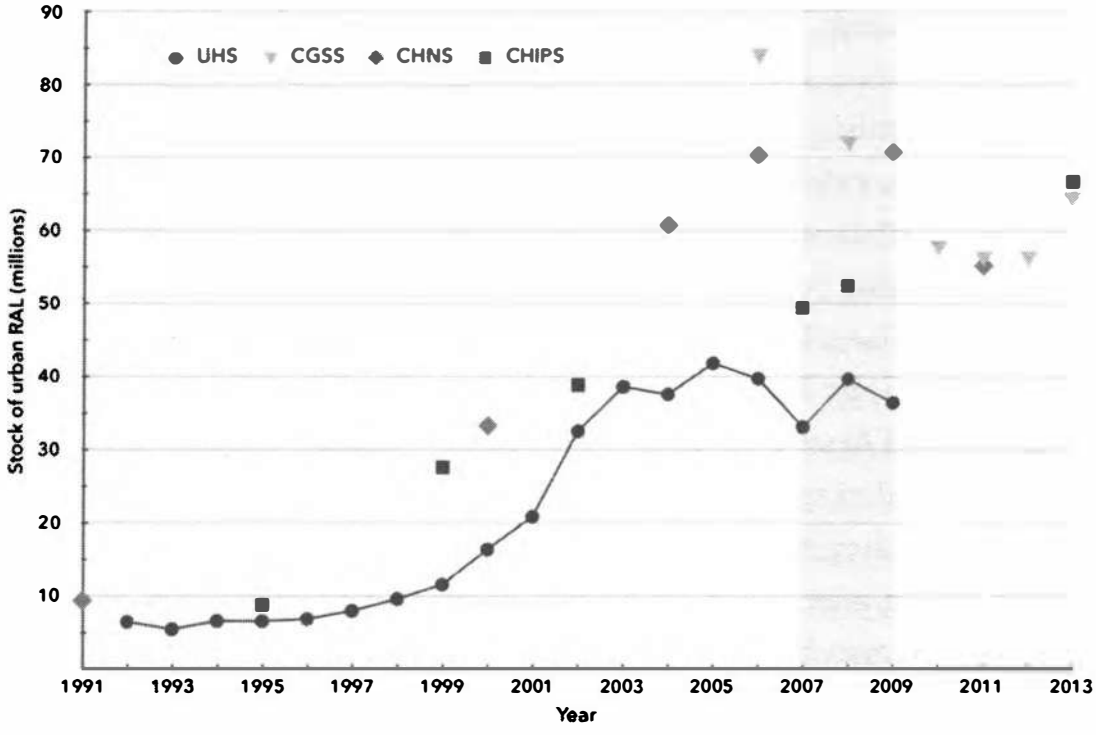
ordusu kentli emekçilerden, göçmen işçilerden ve kırsal emekçilerden oluşmaktadır.[10] Yedek işgücü ordusunun büyüklüğü her grup için ayrı ölçülmüştür.

Çin İstatistik Yıllığı'nda her yıl yayınlanan rakamlar ve diğer makroekonomik veriler, yedek işgücü ordusuna dair hesaplamalar yapmakta kullanılamaz, zira bu kayıtlar farklı toplumsal grupların istihdam durumu ile ilgili güvenilir veriler içermemektedir. Bu yüzden başka veri kaynaklarının yanı sıra, ayrıntılı personel istihdam durumunu gösteren mikro veritabanlarından da faydalanıldı. Sonuçları daha güvenilir hale getirmek için dört farklı veritabanı kullanıldı: Kentli Hanehalkı Anketi (KHA), Çin Hanehalkı Gelir Projesi Anketi (ÇHGPA), Çin Genel Toplumsal Anketi (ÇGTA) ve Çin Sağlık ve Beslenme Anketi (CHNS).[11] Ölçüm yöntemleri ve kullanılan veri kaynakları ile ilgili ayrıntılı bir tartışmaya, derginin çevrimiçi arşivi olan http:// archive.montlyreview.org adresinden erişilebilir. Aşağıda, Çin'deki yedek işgücü ordusunun büyüklüğü ve hareketliliğine dair ölçümlerimizi sunmaktayız.

Çin'de Yedek İşgücü Ordusunun Büyüklüğü ve Hareketliliği

Grafik 1 kentli yedek işgücü ordusu tahminimizi göstermektedir. Bazı genel eğilimler göze çarpmaktadır.[12] 1991 ile 2013 arasında kentli yedek işgücü ordusu 9-10 milyondan 60-70 milyona çıkmıştır ve kentli yedek işgücü ordusunun çalışma çağındaki kentli nüfus içindeki oranı da yüzde 5,9'dan yüzde 17'ye yükselmiştir.[13] 1999'dan 2002'ye kadar en hızlı artan grup kentli yedek işgücü ordusu olmuş, oranı yüzde 40'tan yüzde 180'e çıkmıştır. Bu artış sermaye-emek ilişkilerinin piyasalaşmasının yanı sıra, Çin'in 2001'de Dünya Ticaret Örgütü'ne girmesiyle de eşzamanlıdır. Büyük Durgunluk'un etkisi 2007 ve 2008 arasında kentli yedek işgücü ordusuna da yansımıştır. Ancak, kentli yedek işgücü ordusu krizden sonra hızla azalmaya başlamıştır. 2008'den 2011'e kadar kentli yedek işgücü ordusu yüzde 22 azalmıştır. ÇGTA'nın işaret ettiği eğilime göre, bu düşüş 2013'te tersine dönmüştür. Kentli yedek işgücü ordusunun çalışma çağındaki

kentli nüfus içindeki oranı da benzer bir örüntü sergileyerek, nüfus artışının yedek işgücü ordusu üzerinde çok sınırlı bir etkisi olduğunu düşündürmektedir.

Grafik 1. 1991-2013 arasında Kentli Yedek İşgücü Ordusunun Büyüklüğü

Kaynaklar: Kentli Hanehalkı Anketi, Çin Hanehalkı Gelir Projesi Anketi, Çin Genel Toplumsal Anketi ve Çin Sağlık ve Beslenme Anketi. https://monthlyreview.org/wp-content/uploads/2018/09/Zhi_Chart_1.png

Göçmen işçilerin işleri genellikle geçici ve istikrarsız olduğundan, göçmen işçilerin yedek işgücü ordusu tahminleri, Tablo 1'de görülebileceği üzere kullanılan veritabanına bağlı olarak büyük farklılık göstermektedir. Genel olarak, 2013'te köylü işçilerde işsizlik oranı yüzde 5'in altındadır ve göçmen işçilerin yedek işgücü ordusunun büyüklüğü 5,18 milyonla 7,73 milyon arasında değişmektedir. Üç ölçümün her biri hem işsizlik oranında hem de göçmen işçilerin yedek işgücü ordusunda, dönüm noktası Büyük Durgunluk olan U-şekilli bir değişim göstermektedir. 2008 öncesinde ikisi de aşağı doğru bir eğilim, ve sonrasında ise yukarı

doğru bir eğilim sergilemiştir. ÇGTA'ya dayalı bulgular, göçmen işçilerin yedek işgücü ordusunun 2011'den 2013'e kadar düzenli bir biçimde arttığına işaret etmektedir.

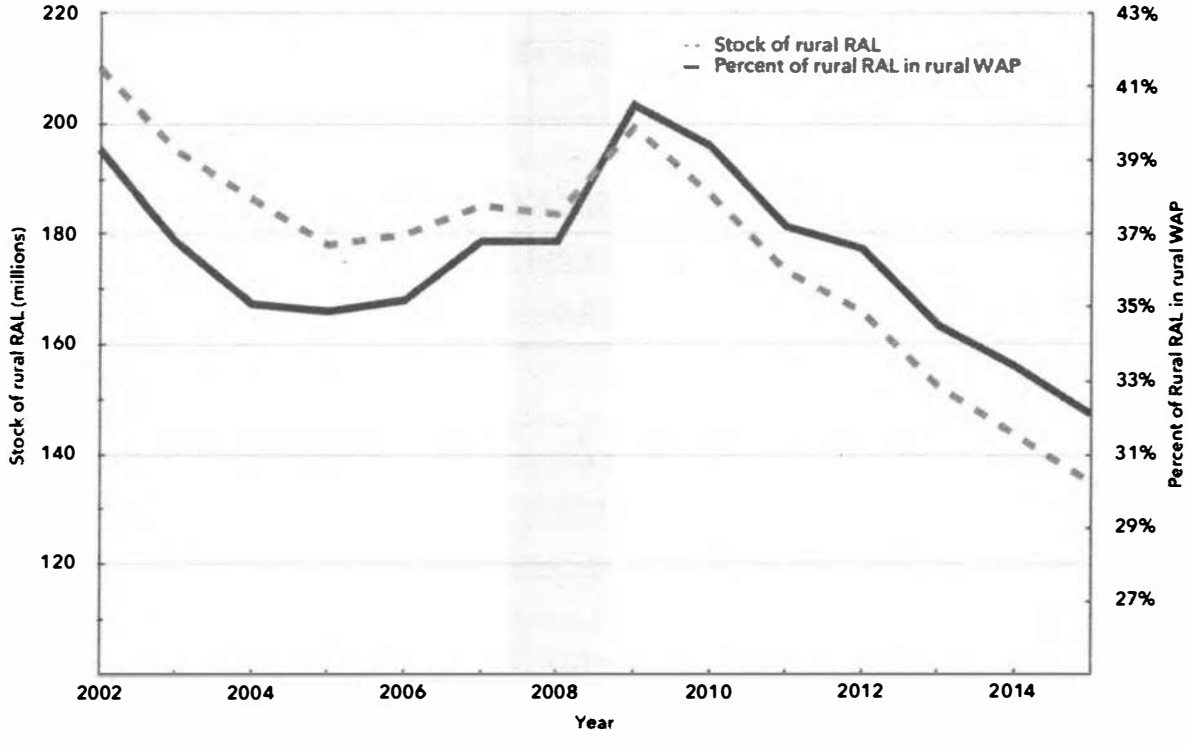
Tablo 1. Göçmen İşçilerin Yedek İşgücü Ordusu, 2000-2013

Yıl	Göçmen İşçilerin Yedek İşgücü Ordusu, milyon bazında			Göçmen işçilerde işsizlik oranı		
	CHIPS	CGSS	CHNS	CHIPS	CGSS	CHNS
2000			4.3			4.5
2001						
2002	2.8			2.7		
2003						
2004			9.2			7.8
2005						
2006		9.9	6		7.5	4.6
2007	1.7			1.2		
2008	2.6	8.7		1.9	6.2	
2009			8.1			5.6
2010		4.8			3.1	
2011		4.5	8.9		2.9	5.6
2012		6.5			4.0	
2013	5.2	7.7		3.1	4.7	

Kaynaklar: Bkz. Grafik 1.

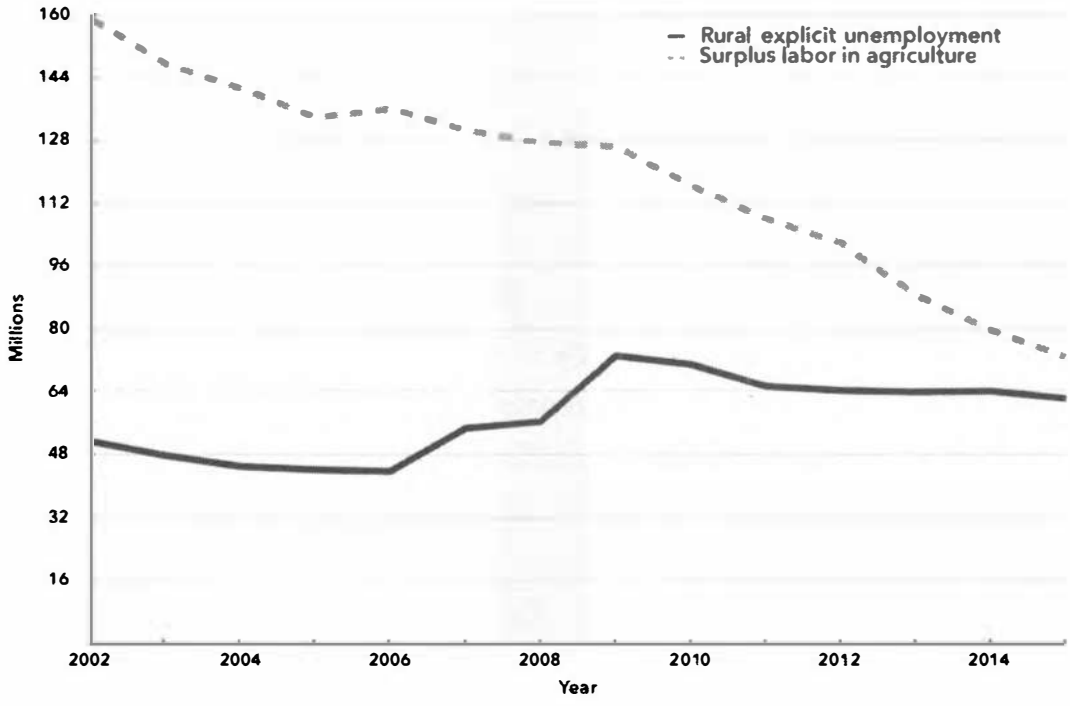
Grafik 2 kırsal yedek işgücü ordusunda biraz dalgalı ama açıkça azalmakta olan bir eğilime işaret etmektedir. Mutlak rakamlarda yüzde 35.8'lik bir düşüş ve kırsal yedek işgücü ordusu-

nun çalışma çağındaki kırsal nüfus içindeki oranında 18,3'lük bir düşüş vardır. 2002 ile 2005 arasında kırsal yedek işgücü ordusu 20 milyon azalmıştır; bu eğilim 2005'ten sonra bir parça tersine dönmüştür. 2008'de daha da fazla bir düşüş yaşanmıştır; ancak Büyük Durgunluk sayıyı önemli ölçüde arttırmış, 2008 ve 2009 arasındaki artış oranı yüzde 8,5 olmuştur. Kırsal yedek işgücü ordusu 200 milyonluk bir zirveyi gördükten sonra 2015'te 130 milyon civarına, yani 2009'daki seviyesinin yüzde 67,7'sine düşmüştür. Hesaplamalarımız nüfustaki değişimlerin kırsal yedek işgücü ordusu üzerinde sınırlı bir etkisi olduğunu göstermektedir; zira kırsal yedek işgücü ordusunun çalışma çağındaki kırsal nüfus içindeki payı, kırsal yedek işgücü ordusundaki değişime benzer bir eğilim sergilemektedir. Grafik 3'te kırsal yedek işgücü ordusunu açık kırsal işsizlik ve tarımdaki artık işgücü şeklinde daha da ayrıntılandırıyoruz. 2009 öncesinde, kırsal yedek işgücü ordusundaki değişimler ile açık kırsal işsizlikteki değişimler birbirine benzerdir, ancak sonrasında tarımdaki artık işgücündeki değişimler kırsal yedek işgücü ordusundaki değişimlere hakim hale gelmiştir.

Grafik 2. Kırsal Yedek İşgücü Ordusu, 2002-2014

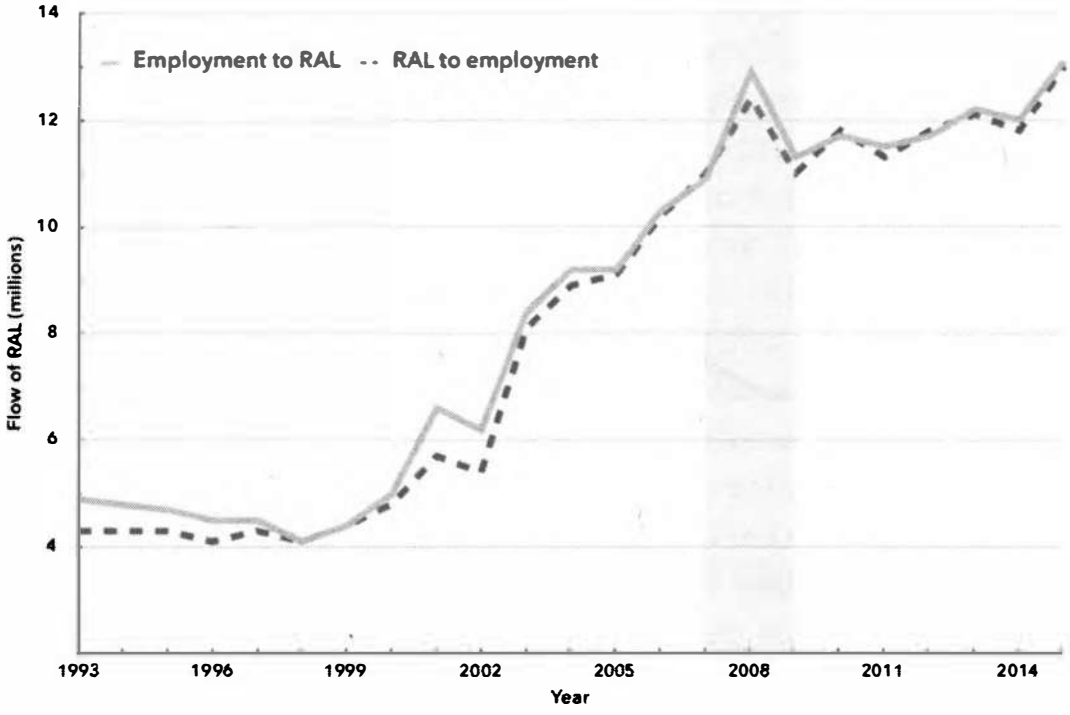
Kaynaklar: Bkz. Grafik 1. https://monthlyreview.org/wp-content/uploads/2018/09/Zhi_Chart_1.png

Grafik 3. Kırsal Yedek İşgücü Ordusunun Bileşimi, 2002-2014

Kaynaklar: Bkz. Grafik 1. https://monthlyreview.org/wp-content/uploads/2018/09/Zhi_Chart_3.png

Son olarak, Grafik 4 yedek işgücü ordusunun her üç bileşeni toplandığında ortaya çıkan sonuçları göstermektedir. Eğilim çizgisi 2002-2013 arasında yedek işgücü ordusunun, yine de devasa boyutlarda olmakla beraber, sürekli azaldığını ifade etmektedir. 2013'te yedek işgücü ordusunun mutlak boyutu 224 milyondur, bu da çalışma çağındaki toplam nüfusun yaklaşık yüzde 22,3'üne denk gelmektedir. En büyük bileşeni oluşturan kırsal artık işgücü, toplam yedek işgücü ordusunun yüzde 65 ila yüzde 85'ini oluşturmakta ve toplam yedek işgücü ordusundaki düşüş eğiliminin temelinde yatmaktadır. Yedek işgücü ordusunun çalışma çağındaki toplam nüfus içindeki payı da benzer bir eğilim sergilemekte ve nüfus artışının etkisinin sınırlı olduğunu bir kez daha göstermektedir.

Grafik 4. Yedek İşgücü Ordusu Hareketliliği, 1993-2014

Kaynaklar: Bkz. Grafik 1. https://monthlyreview.org/wp-content/uploads/2018/09/Zhi_Chart_5.png

Yedek işgücü ordusundan aktif işgücüne geçişteki hareketliliğin artması, ekonomik büyümenin tetiklediği işgücü talebindeki artışı yansıtmaktadır. Özellikle 2001-2008 arasında, dünyanın fabrikası işlevi gören Çin'in yedek işgücü ordusunu soğurma kapasitesi neredeyse üç katına çıkmıştır. Aktif işgücünden yedek işgücü ordusuna geçiş, yani tam zamanlı bir iş bulamayan emekçilerin sayısı 8 milyon artmıştır. Genellikle istihdamdan yedek işgücü ordusuna geçiş tersine geçişlerden daha fazladır, bu da giderek artan bir kentli yedek işgücü ordusu yaratmıştır. Yedek işgücü ordusunun hareketliliğinin çalışma çağındaki kentli nüfus içindeki oranı, her iki grup için inen-çıkan-tekrar inen bir dizilim göstermektedir. Bu örüntü yedek işgücü ordusundaki hareketliliğin; yedek işgücü ordusunun boyutunun tersine, nüfustaki değişimden etkilendiğini göstermektedir.

Tartışma ve Özet

Hesaplamalarımız, yedek işgücü ordusu işçilerinin sayısı geçen yıllarda 200 milyonu aşmış olsa da, Çin'deki yedek işgücü ordusunun boyutunda, tarımdaki potansiyel artık işgücünün azalmasıyla tetiklenen ciddi bir düşüş olduğunu göstermektedir. Bu sonuç, Mingi Li'nin Çin'in devasa ucuz tarımsal yedek işgücü ordusunun azalmakta olduğuna dair analiziyle de uyumludur.[14] Yedek işgücü ordusundaki düşüş, Çinli emekçilerin ücretlerinde sınırlı bir artışa yol açmıştır. Ancak bu gelişmenin gerçek boyutu şüphelidir; çünkü fazla mesai üzerinden sömürü hala, emek maliyeti sorununu "halletmek" için kullanılan güçlü bir araçtır. Düşme eğilimindeki bir yedek işgücü ordusuyla karşı karşıya kalındığında, "işçi sınıfının çalışan kesiminin fazladan çalışması, yedek işgücünün saflarını sıklaştırmaya devam eder" ve Marx'ın işaret ettiği gibi, "yedek işgücünün rekabet aracılığıyla çalışan işçiler üzerinde yarattığı baskı, çalışanları fazladan çalışmayı kabul etmeye mecbur bırakır ve onları sermayenin buyruklarına tabi hale getirir."[15] İşçiler Çin'in tüm endüstrilerinde ciddi şekilde aşırı çalışmaktadır. Emek piyasasının üst seviyelerindeki, görece daha vasıflı ve daha iyi kazanan beyaz yakalı işçiler arasında bile aşırı çalışma sorunu yaşamayanlar sadece yüzde 28,6'dır, yüzde 11'lik kesim ise haftada 20 saat fazladan çalışmaktadır. Bilişim teknolojileri sektöründe ortalama fazla mesai haftada 9,3 ek saati bulmuştur; bu tüm endüstrilerden daha fazladır.[16] "Dokuz-dokuz-altı", yani haftanın altı günü sabah dokuzdan akşam dokuza kadar çalışmak, beyaz yakalı işçiler için sıradan bir uygulama haline gelmiştir. Emek piyasasının diğer ucunda, madencilik, inşaat, imalat ve düşük seviyeli hizmet işlerinde çalışan göçmen işçiler vardır. 2012'de göçmen işçiler ayda ortalama 25,3 gün, günde ortalama 8,7 saat çalışmış ve yüzde 84,4'ü aşırı çalışmayla ilgili sorunlar yaşamışlardır. 2016'da da bu rakamlar neredeyse aynıdır: sırasıyla ayda 25,2 gün, günde 8,7 saat ve yüzde 84,4.[17]

Çinli işçilerin bu kadar uzun saatler çalışması, ülkenin küresel üretim ağında şu anda üstlendiği ayrıksı rolle ilgilidir. Öncelikle,

dünyanın fabrikası işlevi gören Çin, küresel üretim ağına katılarak üretilen değerden çok sınırlı bir pay almaktadır, çünkü Çin'de gerçekleştirilen temel etkinlikler hala düşük katma değerli etkinliklerdir ve pek çok sektördeki sermaye çok küçük bir kar marjı sağlamaktadır.[18] Emek zamanını arttırmak, sermayenin işçilerin daha fazla artı değer üretmesini sağlamakta kullandığı kaçınılmaz bir araç haline gelmektedir. İkincisi, mevcut esnek birikim rejimi, belirsizliğin maliyetini sermayeden alıp işçilere yüklemektedir.[19] Talepteki ani bir değişim uzun çalışma saatlerinin dayatılmasına neden olabilmektedir.

Küresel üretim içindeki tipik bir büyük ölçekli kapitalist girişim olan Foxconn, Çin'deki işçilerin durumunu örneklemektedir. Foxconn, Apple'a çalışan en büyük taşeron montaj firmasıdır. Montaj o kadar düşük katma değerli bir etkinliktir ki Foxconn'un son yıllardaki kar marjı yüzde 2-3'ü geçmemiştir.[20] Foxconn, daha fazla artı değer çıkarabilmek için, çalışanlarının çalışma süresini yasadışı olarak - hatta bazen zor kullanarak ve doğrudan şiddete başvurarak - insanlık dışı seviyelere yükseltmiş, monoton ve tekrara dayalı montaj işinde çok yüksek bir emek yoğunlaşması yaratmıştır. Bu dayanılmaz çalışma koşulları ve aman vermez baskılar, bir çok işçiyi intihara kadar sürüklemiştir.[21] Ayrıca Foxconn, Apple'ın talep ettiği "esnekliğin" maliyetini de işçilerine yüklemektedir. 2007'de, yeni iPhone'un piyasaya sürülmesine sadece haftalar kala, Apple üretimde kullanılmış olan ekranı değiştirmeye karar verdi. Yeni ekranlar fabrikaya gelir gelmez Foxconn işçileri geceyarısı yataklarından kaldırıldılar ve derhal çalışmaya zorlandılar.[22] Elbette, Apple'ın siparişini bu kadar kısa zamanda teslim edebilmek için korkunç bir fazladan mesai gerekiyordu. Trajik olan, bu sömürünün sadece imalat sanayine değil, Çin'deki bütün endüstrilere yayılmış olmasıdır. Bu sürekli aşırı çalışmanın en görünür sonucu, emek gücünün normal yeniden üretim sürecinin bozulmasıyla işçilerin sağlıklarının kötüye gitmesidir. Uzun saatler çalışma genel olarak anksiyete, uyku bozukluğu, koroner kalp rahatsızlıkları vb. sağlık sorunlarıyla ilişkilendirilmektedir.[23] Uzun süreler boyunca aşırı çalışan işçilerin sağlığının kötüye gideceği, hatta olağanüstü durumlarda Japonya'da *karoshi* (aşırı çalışma kaynaklı ölüm) ola-

rak bilinen olayların yaşanabileceği kesindir.[24] Bu sorunlar işçilerin aşırı sömürülmesine elvermemekte, kapitalistlerin işe alım tercihleri de bunu yansıtmaktadır. Örneğin, bu sağlık sorunları nedeniyle Çin'de işverenlerin yalnızca 18 ila 35 yaş aralığındaki, en fazla da 40 yaşındaki genç göçmen işçileri işe almak istedikleri söylenmektedir.[25] Bu koşulları sağlamayan emekçiler büyük ihtimalle henüz genç bir yaşta yedek işgücü ordusuna katılacaklardır. Kentli yedek işgücü ordusunda ve göçmen yedek işgücü ordusunda son dönemde gözlemlenen artış kısmen bu süreci yansıtmaktadır.

Çalışma saatlerini uzatmanın haricinde, emeğin yerine teknoloji ve sermayeyi geçirerek göreli artı değeri arttırma eğilimi de daima mevcuttur. Makine öğrenimi, Büyük Veri ve yapay zeka ile ilgili güncel tartışmalar bu dinamiğin en son ifadeleridir. Kapitalistler robotlar ile yapay zekanın bir birleşimi aracılığıyla üretim sürecini daha da otomatikleştirmek istediklerini açıkça göstermişlerdir. Örneğin, Çin'deki büyük bir e-ticaret şirketi olan JingDong, kullanılan insan emeğini asgari düzeye indirmek için robotlar tarafından işletilen insansız bir depo denemeleri yapmıştır.[26] Robotların ve yapay zekanın kullanılması, sermayenin organik bileşimini daha da arttırmayı ve Çin de dahil olmak üzere dünyanın her yerinde daha da fazla yedek işgücü ordusu yaratmayı vadetmektedir.

Bu analiz, Çin'in bir "işgücü kıtlığıyla" karşı karşıya olduğu iddialarının tartışmaya açık olduğunu göstermektedir. Hesaplamalarımız yedek işgücü ordusunun toplam boyutunun hala 200 milyondan fazla olduğunu, yani genel olarak emek arzında kıtlık olmadığını göstermektedir. İşgücü kıtlığı meselesi, yalnızca aşırı sömürü ve düşük emek maliyeti içeren üretim tarzı için genç emekçileri tercih eden yalnızca kapitalistlerin bakış açısından önem taşımaktadır. Bu sömürü tarzı işçileri istismar etmekte ve sağlıkları kötüleşince onları bir kenara atmakta, böylece kentli ve göçmen yedek işgücü ordusunu daha da genişletmektedir. Diğer bir deyişle, mutlak düzeyde bir işgücü kıtlığı yoktur, yalnızca aşırı sömürüye dayalı bir sermaye birikim süreci açısından bir işgücü kıtlığı vardır.

"İşgücü kıtlığı" sorununu çözmek için atılacak temel adım, bu sömürü tarzını ortadan kaldırarak emek gücünün normal yeniden üretim sürecine geri dönmesini sağlamaktır. Bunun için öncelikle emeğe yönelik yasal korumaları daha etkili hale getirmek gerekir. Hükümet tüm emekçiler için asgari geçim düzeyini güvenceye alacak asgari ücret yasaları getirmeli ve çalışma saatlerinin yasadışı bir şekilde aşırı uzatılmasını katı bir şekilde cezalandırmalıdır. Temel sağlık hizmetleri ve sosyal güvenlik gibi sosyal hizmetlere daha eşit erişim sağlamak için hanehalkı kayıt yasasında da reforma gidilmesi gerekir. Ayrıca, Çin'deki sömürü tarzı kapitalist dünya sisteminin mevcut durumuna içkin güç ilişkileri tarafından belirlenmiştir. Uluslararası olarak koordine edilen bir emek örgütünün, küresel üretim ağındaki mevcut asimetrik güç ilişkilerine karşı çıkmasına da ihtiyaç vardır, yoksa emeğin elde ettiği herhangi bir gerçek kazanım geçici ve sınırlı olacaktır.[27]

Çeviren: Ezgi Kaya

Fusheng Xie Renmin Universitesi (Üniversitesi) ve Çin Ekonomisi İçin Katılımcı Yenilik Merkezi'nde Marksist iktisat profesörüdür. **Xiaolu Kuan** Renmin Üniversitesi iktisat bölümünde yüksek lisans öğrencisidir. **Zhi Li** Utah Universitesi (Üniversitesi) iktisat bölümünde doktora öğrencisidir.

Notlar

1. Çalışma çağındaki nüfus 16-64 yaş aralığındaki insanları içerir.

2. "The Manufacturing Industry Is Flying to the Southeast, and Is There an Upgrade of Competition between China and ASEAN?" Ifeng, 3 Haziran 2016, http://finance.ifeng.com (Çince); "The Manufacturing Industry Is Flying to the Southeast, and 'Made in China' Is Challenged," Sohu, 2 Kasım 2012, http://business.sohu.com (Çince).

3. Cai Fang, "Demographic Transition, Demographic Dividend, and Lewis Turning Point in China," China Economic Journal 3, no. 2 (2010): 107–19; Cai Fang ve Du Yang, "Wage Increases, Wage Convergence, and the Lewis Turning Point in China," China Economic Review 22, no. 4 (2011): 601–10; Fung Kwan, Yanrui Wu, ve Shuaihe Zhuo, "Surplus Agricultural Labour and China's Lewis Turning Point," China Economic Review (2017); Zhang Xiaobo, Yang Jin, ve Wang Shenglin, "China has Reached the Lewis Turning Point," China Economic Review 22, no. 4 (2011): 542–54; Guo Han ve Ren Bao-ping, "Demographic Dividend Changes and Transformation of China's Economic Development Mode," Contemporary Finance & Economics 3 (2014): 5–13 (Çince); Li Gang, "Wage Rise, Labor Shortages and Illusion of Lewis Turning Point ," Population & Economics 6 (2012): 39–45 (Çince); Jane Golley ve Xin Meng, "Has China Run out of Surplus Labour?" China Economic Review 22, no.4 (2011): 555–72; Yao Wanjun, "Has China Become a Dual-Sector Economy?" China Economist 7, no. 3 (2012): 82–88.

4. Paul M. Sweezy, The Theory of Capitalist Development (New York: Monthly Review Press, 1956), 90.

5. Harry Braverman, Labor and Monopoly Capital (New York: Monthly Review Press, 1998), 277.

6. Terrence Mcdonough, Contemporary Capitalism and its Crises: Social Structure of Accumulation Theory for the 21st Century, (Cambridge: Cambridge University Press, 2010), 121–40.

7. John Bellamy Foster, Robert W. McChesney, ve R. Jamil Jonna, "The Global Reserve Army of Labor and the New Imperialism," Monthly Review 63, no. 6 (2011): 1–31.

8. Deepanker Basu, "The Reserve Army of Labor in the Postwar U.S. Economy: Some Stock and Flow Estimates," Science & Society 77, no. 2 (2013): 179–201.

9. İşgücüne kıyısından bağlı çalışanlar son on iki ayın bir döneminde iş aramış ancak son dört haftada aramamış olanlardır.

10. Bu makalede "kentli emekçiler", kentsel bölgelerde kayıtlı olan ve tarımdışı sektörlerde çalışan işçileri ifade etmek için kullanılmıştır. Kırsal bölgelerde kayıtlı olan işçiler genellikle "köylü işçiler" diye anılırlar: bu grup yerelde tarımdışı işlerde çalışan veya çalışmak için en az altı aylığına başka bir yere göçen işçileri de içerir. Dolayısıyla köylü işçiler grubu hem yerli hem de göçmen köylü işçilerden oluşur. Bu makalenin odağında, kentsel bölgelerde çalışan köylü işçiler vardır. Köylü İşçiler İzleme Raporu'nun verilerine göre, göçmen köylü işçilerin yüzde 99,6'sı kentsel bölgelere gitmektedir, dolayısıyla göçmen işçilerin kentsel bölgelerde çalışan köylü işçileri temsil ettiği söylenebilir. Bu makalede "kırsal emekçiler" ise yerel olarak, tarımsal veya tarımdışı işlerde çalışan kalıcı kırsal bölge sakinlerini ve işsizleri ifade etmekte kullanılmıştır. Yerel olarak tarımdışı işlerde çalışan köylü işçiler bu gruba dahil edilecektir.

11. Ulusal İstatistik Bürosu'nun kentsel sosyoekonomik anket ekipleri, KHA örneklemini tabakalı örneklem metodu kullanarak oluşturmuşlardır. KHA'nın örneklem boyutu 2001'de 4000 hane iken 15.000 haneye yükseltilmiş; 2008 ve 2009'da ise anket 30.000'den fazla haneyi kapsamıştır. Hem kır hem kent sakinlerini içeren ÇHGPA, hem UİB hem de Çin Sosyal Bilimler Akademisi İktisat Enstitüsü tarımsal anket ekipleri tarafından 1988, 1995, 1999, 2002, 2007, 2008 ve 2013'te ortak yürütülmüş; 1999 haricinde 15.000'den fazla haneyi ve en büyük bölgelerden ve şehirlerden bir çoğunu kapsamıştır. ÇGTA, Renmin Üniversitesi ve Hong Kong Bilim ve Teknoloji Üniversitesi Sosyal Anket Merkezi tarafından yürütülen kapsamlı bir toplumsal anket projesidir. Anketin zaman aralığı süreklilik arz etmekte, 2003, 2005, 2006, 2008, 2010, 2012 ve 2013'ü kapsamaktadır. Örneklem oluşturmakta kullanılan temel yöntem çok aşamalı tabakalı rastgele örneklemdir. Örneklemler yirmiden fazla bölgede ve özerk bölgede kent ve kır sakinlerini kapsamaktadır. Örneklem boyutu 2003'te 5894 hane iken 2013'te 11.438 haneye çıkarılmıştır; veri titizlikle toplanmıştır ve temsil gücüne sahiptir. 6000 haneyi kapsayan SBA, Chapel Hill'deki North Carolina Üniversitesi Carolina Nüfus Merkezi ile Çin Hastalık Kontrol ve Önleme Merkezi Ulusal Beslenme ve Sağlık Enstitüsü işbirliğiyle, 1989, 1991, 2000, 2004, 2006, 2009 ve 2011'de gerçekleştirilmiştir. Kır ve kent sakinlerine yönelik anket, çok aşamalı rastgele küme örneklemi kullanarak bir dizi bölgede kişisel özellikler ve istihdam durumu hakkında bilgi toplamıştır.

12. Bu makaledeki grafiklerde gölgelendirilmiş alan Büyük Durgunluk dönemini ifade etmektedir.

13. Sözcük sınırından ötürü bu sonuçları burada doğrudan veremiyoruz. Makalenin kalan kıs-

mında da yedek işgücü ordusunun çalışma çağındaki nüfus içindeki payı ile ilgili sonuçlar –kırsal yedek işgücü ordusu hariç – aynı nedenden ötürü verilmemiştir.

14. Minqi Li, "The Rise of the Working Class and the Future of the Chinese Revolution," Monthly Review 63, no. 2 (2011): 38–51.

15. Karl Marx, Capital, vol.1 (London: Penguin, 1982), 789.

16. Burada listelenen veriler 2015 Beyaz Yakalıların Sekiz Saatlik Yaşam Kalitesi Raporu'ndan (Zhaopin, Çincesine http://intel.cn adresinden ulaşılabilir) alınmıştır.

17. Veri son yıllarda UİB tarafından yıllık olarak yayınlanan Köylü İşçiler İzleme Raporu'ndan alınmıştır.

18. Abdul Azeez Erumban vd., "Making Room for China: A Global Value Chain Approach," DIME Final Konferansı bildirisi, Maastricht, 6–8 Nisan 2011, 8, http://researchgate.net adresinden ulaşılabilir.

19. Byasdeb Dasgupta, "Financialization, Labour Market Flexibility, Global Crisis and New Imperialism—A Marxist Perspective," Fondation Maison des Sciences de l'Homme Working Papers Series no. 34 (2013), http://halshs.archives-ouvertes.fr adresinden ulaşılabilir.

20. Wolfgang Müller, "Foxconn Economics: How Much Room for Better Pay and Working Conditions?" Jan Drahokoupil, Rutvica Andrijasevic ve Devi Sacchetto, (der.), Flexible Workforces and Low Profit Margins: Electronics Assembly between Europe and China (Brussels: European Trade Union Institute, 2016), 155–72.

21. Jenny Chan ve Ngai Pun, "Suicide as Protest for the New Generation of Chinese Migrant Workers: Foxconn, Global Capital, and the State," Asia-Pacific Journal: Japan Focus 8,. 37, no. 2 (2010).

22. Charles Duhigg ve Keith Bradsher, "How the US Lost Out on iPhone Work," New York Times, 21 Ocak 2012.

23. Akira Bannai ve Akiko Tamakoshi, "The Association between Long Working Hours and Health: A Systematic Review of Epidemiological Evidence," Scandinavian Journal of Work, Environment & Health 40, no. 1 (2014): 5–18.

24. Atsuko Kanai, "'Karoshi (Work to Death)' in Japan," Journal of Business Ethics 84, no. 2 (2009): 209–16.

25. "Life Is Hard for Peasant Workers 40–50 Years Old, Who Would Like to Take Drudgeries but Find Nothing," 163 News, 2 Temmuz 2013, http://news.163.com (Çince).

26. "The Debut of Jingdong's 'Personless Warehouse' Shows Modern Warehousing Using Artificial Intelligence," Xinhuanet, 27 Ekim 2016, http://xinhuanet.com (Çince).

27. Mark Anner, "Social Downgrading and Worker Resistance in Apparel Global Value Chains," Kirsty Newsome vd., (der.), Putting Labour in Its Place: Labour Process Analysis and Global Value Chains (New York: Palgrave Macmillan, 2015), 152–70; Neil M. Coe, "Labour and Global Production Networks: Mapping Variegated Landscapes of Agency," Putting Labour in Its Place, 171–92.

Çin Devrimi'nin 70 Yılı ve "Çin Rüyası"

KEREM GÖKTEN

Çin Halk Cumhuriyeti 70 yıldır tartışmaların odağında yer alıyor. Ülke, Soğuk Savaş döneminde daha çok sol içi tartışmaların öznesi halindeydi. Çin Komünist Partisi'nin (ÇKP) sosyalist devrim stratejisi, Üçüncü Dünya devrimci hareketleri ve hükümetleri üzerindeki etkileri öne çıkan konulardı. Soğuk Savaş'ın ardından, özellikle 2000'ler ile birlikte, reform ve dışa açıklık izlencesi uluslararası politik ekonominin gündemine yerleşti.

ÇKP rejimi, Çin'i son 40 yıllık süre zarfında küresel kapitalizme en kapalı coğrafyalardan biri olmaktan çıkarmıştır. Parti-devletin izlediği siyaset neticesinde ülke çok taraflı serbest ticaret anlayışının öncülüğünü üstlenmiştir. Bu kısa çalışmada başlangıcını 1978 yılına kadar götürmenin adet olduğu "reform ve dışa açıklık" izlencesinin başlamasında etkili olan dinamikler ve reformun 40 yılı sonunda izlenen birikim modelinin genel görünümü, önemli uğrakları üzerinde durulacaktır.

1970'lerin ortalarına gelindiğinde ülke önemli hesaplaşmaların eşiğindeydi. Kültür Devrimi'nin aşırılıklarının yarattığı tahribatın üstesinden gelinmeye çalışılıyordu. 1976 yılı, hem Mao'nun hem de reformcuların Deng Xiaoping öncesi lideri olarak görülebilecek Zhou Enlai'nin ölümlerine sahne olmuştur. Adı geçen tarihsel önderlerin ölümünün ardından ülke 1980 yılına kadar bir

geçiş süreci yaşamıştır. Mao'nun ölümünün ardından gücü beklenmedik biçimde ele alan Hua Guofeng, Mao'nun eşinin başını çektiği "Dörtler Çetesi"ni hızla tasfiye etmiştir. Ancak, 1978 sonrasında Deng Xiaoping önderliğindeki reformcu kanadın hamleleri karşısında aynı başarıyı gösterememiştir. Resmi görevlerini terk etmiş, ölümüne değin pasif konuma çekilmiştir.

"Reform ve dışa açıklık", Kültür Devrimi'nin son yıllarında Deng tarafından ortaya atılan "Dört Modernleşme" programında ilk önemli ifadesini bulmuştur. Buna göre Çin'in sanayi, savunma, bilim ve tarımda yaratıcılığı ve verimliliği arttıracak köklü değişikliklere ihtiyacı bulunmaktadır. Bu ihtiyaçlar kapsamında bilim ve teknoloji alanından başlayan bir dışa açılma önerilmiştir. Bilimsel ve teknolojik reformun içerideki ilk yansıması, Kültür Devrimi'nin anti-entelektüalizminin sona erdirilmesinin gündeme getirilmesi olmuştur. Deng'in önerileri arasında yer alan işletme ve yönetici özerkliğinin arttırılması gibi başlıklar Mao ve çevresini rahatsız etmekle birlikte, Kültür Devrimi'nin sonuçları ile yüzleşme önerisi Deng'in kısa süreli tasfiyesinde esas etkili unsur olarak görülebilir.

ÇKP içi mücadeleler ve bu süreçte kullanılan propaganda dili bir yana, Mao'lu yılların sonuna gelindiğinde işlerin yolunda gitmediğine ilişkin emareler çoğalmaktaydı. 1949-1978 dönemi kalkınma stratejisini tümüyle Mao'nun biçimlendirdiğini iddia etmek mümkün değildir. Ancak Mao'nun yönü sıklıkla değişebilen, seferberlik biçimini alan politikalarının otuz yılın sonunda ülkeyi getirdiği yer tatmin edici gözükmüyordu. ÇKP "Utanç Yüzyılı"na son verme, savaş lordlarını tasfiye ederek politik iktidar tekelini ülke geneline yayma başarısını göstermişti. Uluslararası güç dengelerinde yeniden hesaba katılan güçlü bir devlet ve kendine olan güvenini yeniden kazanmış bir toplum söz konusu idi.

İçeride ve dışarıda güçlü bir iktidar görünümü veren devrimci dönemin iktisadi başarımının aynı ölçüde yüksek olduğunu söylemek güç gözükmektedir. Sovyet tarzı sanayileşmenin öne çıktığı devrimin ilk on yılında, kişi başı gelir artış hızları Doğu Asya ülkelerinin önemli bir bölümünden yüksektir. Ancak "kapitalist Batı" ile olan farkın kapandığını söylemek mümkün değildir.

1950'lerin sonuna yaklaşıldığında gerek tarım sektörünün ihmal edilmesi gerekse Sovyetler ile baş gösteren ideolojik ayrışma nedeniyle kalkınma stratejisi değişikliğe uğramıştır. 1958-1960 "Büyük Yıkımı" ve sonrasında ÇKP içi hizip mücadelelerinin ve politik kampanyaların yarattığı tutarsız politikalar, ülke ekonomisini istikrarlı bir büyüme-kalkınma performansının uzağına düşürmüştür. Reform öncesi dönemde gerçekleşen kişi başı gelir artışı ortalama yüzde 2 dolayındadır. Kapitalist dünya ekonomisinden yalıtılan Çin ekonomisi, kapitalizmin Altın Çağı'na gerekli yanıtı verememiştir. Mao'nun sanayi üretiminde Batı Avrupa'yı geride bırakma hedefine erişilememiştir. Çin ile Güney Kore, Japonya ve Tayvan gibi hem komşusu hem de ideolojik hasmı olan ülkeler arasındaki kişi başı gelir farklılıkları sürekli açılmıştır.

Kuşku yok ki, Çin'in reform öncesi dönemdeki iktisadi performansı yalnızca parasal gelir düzeyindeki gerçekleşmeler üzerinden değerlendirilemez. Toprak üzerindeki feodal mülkiyet ilişkilerine son verilmiştir. Sağlık, barınma ve eğitim gibi temel gereksinimlerin karşılandığı, dolayısıyla piyasanın etki alanının dışına çıkarıldığı komün örgütlenmesi yaşama geçirilmiştir. Kentlerde güvenceli istihdama, garantili emekliliğe ve sosyal refah ödeneklerine olanak sağlayan çalışma ilişkileri egemen kılınmıştır. Ancak bu mutlak ilerlemeler, rejimin ortaya koyduğu iddialı hedefler ve rakiplerin performansı ortada durduğu sürece yetersiz görülmüştür. Maocu kalkınmacılığın, Kültür Devrimi'nin toplumda yarattığı düş kırıklıkları ve çalkantılar, ÇKP içinde bir şeylerin değişmesi gerektiği yönündeki kanıyı güçlendirmiştir.

1978'in son günlerinde gerçekleşen Merkez Komite oturumu, Deng önderliğindeki reformcu kanadın gücü fiilen ele geçirdiği, reform ve dışa açıklık izlencesinin başlatıldığı oturum olarak kabul edilmektedir. Reformcu kanat, uzun yıllar boyunca büyük kampanyalar ve iddialı hedeflerin egemen olduğu politik atmosferi yumuşatmak ve partinin toplumsal meşruiyetini güçlendirmek için maddi yaşam standartlarını iyileştirme, kurumsal yenilenme gibi öğeleri öne çıkarmıştır.

40 yılı geride bırakan reform sürecinin tekdüze ilerlediğini ileri sürmek mümkün değildir. Ülkenin ve dünya sisteminin geçirdiği

dönüşümler ve yaşadığı kırılmalar, Deng'den günümüzün beşinci kuşak liderliğine varana dek politika önceliklerinin değişmesini gerektirmiştir. 1990'ların başına değin ekonominin yeniden yapılandırıldığı, küresel kapitalizm ile olan ilişkilerin önemli bir hız kazanmadığı görülmektedir. Komünlerin lağvedilmesi, köy-kasaba işletmeleri ve işletme yöneticilerinin hareket alanlarını genişletmeye yönelik devlet işletmeleri reformu dönemin öne çıkan uygulamalarıdır. Başta tarımsal dekolektivizasyon olmak üzere tüm bu uygulamalar, mülkiyet biçiminde bir değişiklik anlamına gelmemekle birlikte, tarım ve sanayide piyasa ilişkilerinin önünün açılışını simgelemektedir.

Reformun ikinci dönemi Deng'in Güney Turu ile başlar. Deng, Tiananmen Olayları'nın politik sistemde ve uluslararası arenada yarattığı sarsıntılar nedeniyle yoğunlaşan iç tartışmalar karşısında ağırlığını reformcu kanattan yana koymuştur. Deng, tüm resmi pozisyonlarından ayrılmış olsa da reformcuların manevi önderliğini sürdürmüş, kariyerinin son kritik müdahalesi ile reformu adeta tersinmez kılmıştır.

Deng'in reform yanlısı müdahalesinin ardından izlenen politikalar ve yarattığı sonuçlar Jiang Zemin'e mal edilir. 2003 yılına değin ülkeye ve reform izlencesine yön veren üçüncü kuşak, 1980'ler ile kıyaslandığında küresel kapitalizme hızlı, oldukça istekli bir eklemlenmeyi temsil eder. Çin, o dönemin en önemli stratejik rezervi olan ucuz işgücü avantajını kullanarak küresel bir üretim üssü haline geliyordu. Ülke düşük katma değerli sektörlerde rekabet edilmesi zor bir güç olarak ortaya çıkıyor, ayrıca dolaysız sermaye yatırımlarına da ev sahipliği yapıyordu. Düşük emek maliyetlerine ve ihracata dayalı gelişme stratejisi, çalışan sınıflar açısından gelir artışı ile eşanlı gerçekleşen güvencesizleşme anlamına geliyordu. Özellikle küçük ölçekli kamu işletmelerinin mülkiyet yapısının "dönüştürüldüğü" bu süreçte, reform öncesi çalışma ilişkilerini sembolize eden demir pirinç kasesi (*danwei*) kırılıyor, bireysel sözleşme sistemi egemen kılınıyordu.[2] Toprağın kullanım hakkının kişi ve kurumlara devri kolaylaştırılıyor, kira süresi uzatılıyordu. Ülke üst üste çift haneli büyüme performanslarına imza atarken -Deng'in öğüdü tutuluyor- birilerinin önce zengin olmasına izin veriliyordu.

Reform izlencesinin son aşaması dördüncü kuşağa liderlik devrinin tamamlandığı 2003-2004 dönemi ile başlatılabilir. Hu Jintao ve Wen Jiabao liderliği, Zemin döneminde hızlanan ve "Üç Temsil Teorisi" ile temsil edilen reform politikalarının ortaya çıkardığı toplumsal maliyetler konusunda daha duyarlı olmuşlardır. Zemin'in doktrininin resmi metinlerde geri plana itilmesinin akabinde, "Ahenkli Toplum" ve "Kalkınmaya Bilimsel Bakış Açısı" döneme damga vuran ideolojik prensipler olarak kabul görmüştür. Toplumsal istikrarı güçlendirme ve toplumsal eşitsizlikleri azaltma hedefleri doğrultusunda eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, refah ve kırsal kalkınma harcamalarında yeterliliği ve kapsayıcılığı tartışmalı artışlar gerçekleşmiştir.[1]

Kuşku yok ki, Çin'in son on yılına ilişkin tek önemli gelişme gelir ve servet eşitsizliği sorunlarını hafifletme çabaları değildir. 2008 küresel mali krizinin yarattığı durgunluk, Çin ile başta ABD olmak üzere kapitalist merkezler arasındaki ortak yaşam ilişkisini tehdit etmiştir. Gelişmiş ülkelerin tüketim talebindeki düşüşler karşısında Çin'in üretici, gelişmiş ülkelerin ise tüketici rolünü üstlenerek vücuda getirdiği işleyişin sürekliliğine yönelik kaygılar ortaya çıkmıştır.

Bu gelişmeler karşısında, Mao'dan sonra ülkenin en güçlü lideri olma yolunda büyük mesafe alan Xi Jinping[3] öncülüğünde, yeni bir iktisadi modeli yerleştirme gayreti içine girilmiştir. Bu model çerçevesinde ekonomi iç talep doğrultusunda yeniden yapılandırmaya çalışılmaktadır. Söz konusu yapısal dönüşümü gerçekleştirmenin bilinen en sağlam yolu istikrarlı bir orta sınıf yaratmaktan geçmektedir. Ancak zaman isteyen bu dönüşüm sürecinde büyüme hızının belirli bir eşiğin altına düşürülmemesi gerekmektedir. Bu çerçevede küresel mali krizi izleyen dönemde 3 trilyon doları aşan, GSYH'nin yaklaşık yüzde 50'sini oluşturan rezerv pozisyonu devreye sokulmuştur. Böylelikle düşen ihracatın yarattığı yavaşlama sabit sermaye ve dev altyapı yatırımları ile telafi edilmiş, ayrıca mali varlıkların getirilerinin düştüğü bir konjonktürde mali sermaye fazlasına değerleme alanları yaratılmıştır. ÇKP liderliği, büyüme motorunu işler tutmak adına yalnızca kentlerin peyzajını değiştirmek ve yeni kentler inşa etmekle yetinmemiştir. 2013 yılında modern dönemin en büyük

yatırım bütçesine/taahhüdüne sahip uluslararası girişimi olan "Kuşak ve Yol" başlatılmıştır. "Kuşak ve Yol" girişimi ile, 2000'lerin başında başlayan dolaysız sermaye yatırımı hamlesi (*going out*) yeni bir evreye taşınmış bulunmaktadır. Dolaylı ya da dolaysız 60'ın üzerinde ülkeyi ilgilendiren "Kuşak ve Yol"un finansmanında Çin öncülüğünde kurulan paralel finansal kuruluşların (Yeni Kalkınma Bankası, Asya Altyapı Yatırım Bankası) etkin rol üstlendiği görülmektedir. Günümüz Çin'i, ucuz emeğe ve düşük katma değere dayalı ihracat yapısı ve dolaysız sermaye yatırımlarına yaptığı ev sahipliği ile değil; küresel üretim zincirinin daha yüksek kesimlerinde varlık gösterme, büyümede niceliği öne çıkaran üretim modelinin ötesine geçme çabası ile gündemdedir. 2015 yılı ile birlikte erişilen net sermaye ihracatçılığı konumu, ülkenin politik etkinliğinin artmasında ve hegemonik geçiş tartışmalarına konu olmasında doğrudan etkilidir.

1978 yılında Kanada'dan küçük, Japonya'nın beşte biri büyüklükte bir ekonomi iken günümüzde nominal GSYH açısından dünyanın ikinci, satın alma gücü paritesi cinsinden en büyük ekonomisi haline gelen Çin, yaygın başvurulan birçok iktisadi gösterge açısından etkileyici bir başarı öyküsüdür. 1979-2017 dönemi yıllık ortalama büyüme hızı yüzde 9,5'tir. Tarihin en hızlı ve kesintisiz büyüme performansının sonucunda, ülkede kişi başına gelir 1978'den bu yana 37 kat artmıştır.[4] Ülke, 1990'lara gelene değin, kapitalist dünya-ekonomisine en kapalı coğrafyaların başını çekerken, "hür dünya"nın lideri karşısında serbest ticaret fikrinin şampiyonluğunu üstlenmektedir. Bununla birlikte ÇKP liderliğinin izlediği sermaye birikim modeli bir dizi sorun ile karşı karşıyadır. Ülke için uzunca bir süre vaka-i adiyeden sayılan çift haneli büyüme rakamları on yıl öncesinde kalmıştır. Küresel büyümenin bir tür garantörlüğünü üstlenerek 2008 krizinin derinleşmesini önleyen bir iktisadi dinamizm artık görülmemektedir. Gerileyen üretkenlik ve yüzde 6'larda gezinen büyüme oranları, henüz önemli bir toplumsal huzursuzluk yaratmamış olsa da "Xi'nin rüyalarını"[5] gerçekleştirmesi için yeterli gözükmemektedir. Artan hanehalkı ve finansal sektör borçluluğu, kredi genişlemesi yoluyla büyüme hızının arttırılmasının önüne kısıtlar koymaktadır. Günümüzün Çin toplumu, en az

ABD toplumu kadar "borç refahı" batağına saplanmış bir görünüm sergilemektedir.[6]

Sonuç

Çin Halk Cumhuriyeti 70 yıllık serüveni neticesinde dinamik bir toplum yapısına sahip, yenilikçilik girişimlerinin karşılığını almaya başlamış bir ülke görünümündedir. Gelecekte bir hegemonik geçiş gerçekleşecek ise bunun en önemli, hatta tek adayı olarak görülmektedir. Küresel kapitalizme eklemlenme süreci, telkinlerle ya da Doğu Bloğu ülkelerinde olduğu gibi şok terapi yöntemleriyle gerçekleşmemiş; ÇKP rejimi tarafından denetimli biçimde içselleştirilmiştir. Piyasa ilişkilerinin yaygınlaşmasının neticesinde, 1978 öncesinin yoksul ama eşitlikçi ülkesi bunun tersi bir uca savrulmuşa benzemektedir. Artık ülke servet eşitsizliği ve çıkardığı dolar milyarderleri ile anılır olmuştur. Parasal gelir artmış, yüz milyonlarca kişi mutlak yoksulluk kapanından çıkmıştır. Ancak söz konusu gelir artışları, çalışma süresi artışları ile birlikte gerçekleşmiştir. Kapitalist üretim ilişkilerinin yerleştiği, eğitim, sağlık ve barınmanın metalaştırıldığı bir ekonomide; yaşam standartları gelir kadar hızlı artmamaktadır. Refahın azınlığın elinde toplanması ve göreli kazançlardaki dramatik farklılaşma, mutlak kazanımları gölgeleyen önemli bir toplumsal rahatsızlık dinamiğidir.

Artık yalnız işçi sınıfının değil, "bütün Çinlilerin" partisi olan ÇKP, hızlı ve kesintisiz büyüme bağımlılığı ile refahın yeniden paylaşımı arasındaki bağdaşmazlıklarla baş etmeye çalışmakta, sosyalizm için devrimin yüzüncü yılına randevu vermektedir.

Kapitalist restorasyon rotasından nasıl çıkılacaktır? Yöntem belirsizdir..

Kerem Gökten, Ömer Halisdemir Üniversitesi'nde iktisat doktorudur. Uluslararası iktisat, küresel ekonomi politik ve iktisat tarihi üzerinde araştırma ve çalışmalar yapmaktadır. Çin Yüzyılını Anlamak adlı bir kitabı da bulunmaktadır.

Notlar

1. Çin ve söz konusu ülke gruplarının kişi başı gelir artış hızlarını kıyaslamak için Maddison Project Database 2018'den yararlanılabilir. Bkz. University of Groningen, Maddison Project Database 2018, https://www.rug.nl/ggdc/historicaldevelopment/maddison/releases/maddison-project-database-2018 (30.01.2019).

2. Daha fazla ayrıntı için Kerem Gökten, "Kapitalizm için Çalışmak", Çalışma ve Toplum 4, (2012): 99-120 ve Kerem Gökten ve Çağatay E. Şahin, "Çin'de Emekçi Sınıfların Güncel Durumu Üzerine Bir Not", Sosyal Demokrat, no. 89-90, (2018): 50-52.

3. 19. Parti Kongresi'nde "Xi Jinping düşüncesi" ÇKP Anayasası'na eklenmiştir.

4. Söz konusu zaman diliminde ABD'de kişi başı gelir 5, Japonya'da 3,5, İngiltere'de 5,5, Türkiye'de 3,8 kat artmıştır. Kişi başı gelir rakamları için bkz. UNCTADstat veritabanı. Bkz. UNCTAD, UNCTADstat database, https://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html (08.02.2019).

5. Xi'nin rüyası "İki 100" hedefi ile betimlenmektedir. ÇKP'nin yüzüncü yılı olan 2021'de yoksulluğun ortadan kalktığı "orta halli varlıklı" toplum hedeflenmektedir. Çin Halk Cumhuriyeti'nin yüzüncü yılı olan 2049'da ise bütünüyle gelişmiş "modern sosyalist toplum"a ulaşma hedefi bulunmaktadır.

6. Ülke kıyaslamaları ve Çin'in büyüme oranı için UNCTADstat veri tabanından yararlanılmıştır. UNCTAD, UNCTADstat database, https://unctadstat.unctad.org/EN/Index.html (08.02.2019).

Modern Çin'de Kırsal Komüniteler ve Ekonomik Krizler

SIT TSUI, QIU JIANSHENG, YAN XIAOHUI, EREBUS WONG, WEN TIEJUN

Tian'ın yolu bellidir. Ne imparator Yao sayesinde yücelmiştir ne de. Kral Jie yüzünden düşmüştür. Bu yoldan ayrılmazsanız talihiniz açık olur, ama eğer yoldan çıkarsanız tanrı yardımcınız olsun. Köklerinizi sağlamlaştırın. Harcamalarınızı kontrol altına alın. Göreceksiniz Tian gücünü koruyacaktır. Suyunu gübresini eksik etmez, olgunlaşmadan toplamaya kalkmazsanız Tian asla hastalanmayacaktır.[1]

- Xunzi, "Treatise on *Tian* [Nature or Heaven]"

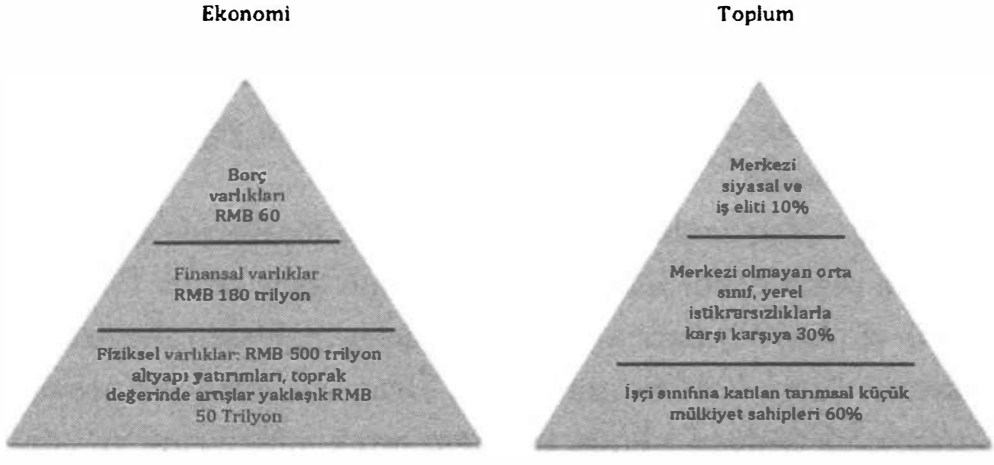
Çin'in 70 yıllık tarihi boyunca ortaya çıkan krizlerin yükü kırsal kesimin sırtına yüklenebildiğinde sermaye yoğun kent endüstrisi yumuşak iniş yapabildi ve kurumsal düzenlemeler ayakta kaldı. Ancak ne zaman kent sermayesi zarar görse mali düzenlemeler ve hatta köklü ekonomik reformlar yapıldı. Bizim iddiamız odur ki kırsal kesim bu süreçte ülkeyi 10 ekonomik krizden kurtardı. Bu nedenle, makroekonomik krizlere karşı Çinli liderler sannong adı verilen ve köylüler, kırsal toplum ve tarımdan oluşan tarımsal sektörün üçlü yapısını koruma sözü verdi ve toprak dağılımını küçük ölçekte tarım yapan köylüler lehine düzenledi.

Örneğin Mao zamanında toprak devasa ölçeklerde köylülere yeniden paylaştırıldı ve 40 milyon eğitimli genç nüfus 1960-62, 68-70 ve 74-76 yılları arasında üç dalga halinde çalışmak ve yaşamak üzere köylere gönderildi. Deng Xiaoping (Hanehalkı Sorumluluk Sistemi adında, toprağın ortak mülkiyetini ve köy-

lülerin toprağı işleme hakkını garanti altına alan, kırsal kesimin kalkınmasını destekleyen bir düzenleme yaptı. Bu düzenlemenin gerçekleşmesinde Kasaba ve Köy Girişimleri de önemli bir rol oynadı. Jiang Zemin de kırsalı destekleme geleneğini devam ettirdi. Sonra Hu Jintao, Yeni Sosyalist Kırsal Kesim adı verilen, 2002'de "kent ve kırın bütünleşmesini", 2004'te "bilimsel kalkınma görüşünü ve uyum içindeki bir toplumu", 2005'te "yeni kırsal inşayı", 2006'da "çok işlevli tarımı", 2007'de "Ekolojik Uygarlığı" ve 2009'da "kapsayıcı ve sürdürülebilir büyümeyi" içeren uzun vadeli bir girişim ilan etti. Xi Jinping yönetiminde bunu başka yıllık programlar takip etti: 2012'de Muhteşem Çin, 2013'te aile ocağı olarak köy nostaljisi, 2014'te yerel yetkililerce yeni yerel yönetim ve 2015'te nokta atışı yoksulluk giderme programlarının tanıtımı yapıldı. 2017'de Çin Komünist Partisi'nin On Dokuzuncu Kongresi'nde, ülke ekonomisi sınai üretim fazlasının ve finansal istikrarsızlığın yükünü çekmekteyken, Xi "kırsal yeniden canlanma" konusunda ısrarcı oldu ve köylülerin toprak kullanımı haklarının otuz yıl daha sürdürülmesi politikasına bağlılığını ilan etti.

Geçtiğimiz birkaç on yılda Çin, Şekil 1'de gösterilen iki piramit benzeri yapının gücü sayesinde nispeten istikrarlı bir dönemden geçti. Bugün de kırsal kesimdeki küçük toprak sahipleri, yüzde 60'la nüfusun çoğunluğunu oluşturuyor. Bu sadece toprak devriminin mirası değil, Çin toplumunun temeli ve ekonomik kriz dönemlerinde toplumsal bir istikrar sağlama görevi görüyor. Bu konuları aşağıda ayrıntılarıyla tartışacağız.

Şekil 1. Günümüzde Çin'de İstikrarın İki Piramidi

"Toprak Devrimi Bileşeni" - Eski ve Yeni Krizler

Halk Cumhuriyeti'nin ilk yıllarının (1949-52) ekonomik karmaşası, eski sorunlara yenilerini ekledi.[2] Ülkeye eski cumhuriyet döneminden beri rahat vermeyen yapısal yüksek enflasyona ek, ulusal kapitalizme giden yolda ilksel sermaye birikimine içkin çelişkiler nedeniyle ortaya çıkan yeni bir krizle de mücadele etmek gerekti. Başarısı kentleri işgal etmesiyle ölçülmüş bir devrimci rejime göre, modernleşmenin devasa kurumsal maliyeti ve kentlerdeki yüksek enflasyon, elbette eski iktisadi politikaları sürdürerek aşılamazdı.

Yeni yeni filizlenen Halk Cumhuriyeti, farklı bir yol izleyerek (Çing hanedanının son dönemlerinden beri süren yarım yüzyıllık modernleşme çabalarının sonucu olan) krizi geleneksel köylü ekonomisini tarım reformu aracılığıyla tamamen yeniden inşa etti ve böylece "toprak reformu bileşeni" olarak bilinen şeyi ortaya çıkararak aşmaya çalıştı. Bu durum halk arasında "dokuz köylü bir kentliye bakabilir" sloganıyla ifade edilmişti. Toprak reformu sadece geleneksel bir kurumu yeniden canlandırarak modernleşme krizini aşmayı değil, aynı zamanda devrimi kırsal tabanından çevredeki kentlere doğru yaymayı da amaçlıyordu. Dahası, kalıcılık sergileyen ikili bir kır-kent yapısında, kentli sanayi sermayesindeki krizi aşmanın bir yolu olarak üçlü tarımsal sektörün temellerini attı.

Çin'deki toprak devriminin özü, toprağın eşit dağıtılması ve vergi muafiyetidir, her kurucu imparator, hanedan değişimleri esnasında bunu hayata geçirmeye çalışmıştır. Yönetenler temel iktisadi kurum olan "toprak işleyenin" ilkesini idame ettirdikçe, kırsal toplum "iki yüzyıllık istikrarı hanedan döngüsü içerisinde güvence altına alabiliyordu". Bu tarihsel deneyim yirminci yüzyılda Çin topraklarında bir kez daha somutlaştı. İkinci Dünya Savaşı nedeniyle kesintiye uğrayan ve 1946-49'da devam eden toprak devrimi, Üçüncü Tarım Devrimi Savaşı olarak adlandırılabilir.[3]

Devrim sonrasındaki yeni hükümet tarımsal reformu tüm ülkede yürürlüğe koyarak nüfusun neredeyse yüzde 90'ına toprağın eşit dağıtılmasını sağladı. Yine de, merkezi hükümet sanayileşmeye aktarılacak tarımsal artı değeri elde etmek için, çoğu

yeni hanedanın anında yürürlüğe koyduğu vergi muafiyetini kasıtlı olarak erteledi.

Mülkiyet ilişkilerinin devrimci savaş yoluyla dönüştürülmesinin üç sonucu oldu. İlk olarak, geniş ve çeşitlilik arz eden bir maddi ekonomi oluştu. Kentte yaşayanların (o dönemde nüfusun yüzde 10 kadarı) iaşesi sağlanabilsin diye kırsaldaki 100 milyon hane geleneksel tarım yapılarına geri dönerek modernleşmeden koptu. Böylece, eski cumhuriyetin son yıllarından beri Çin şehirlerinde süregiden yüksek enflasyon büyük ölçüde düştü. İkinci olarak, köylüler toprak reformu ideolojisiyle harekete geçirilebildiği ölçüde, yeterli ürün toplanıp şehirlere nakledilebiliyordu; bu devlet sermayesinin devrimci mobilizasyon aracılığıyla özel sermayeye karşı kazandığı ilk zaferdi. Dönüşümün üçüncü sonucu ise devletin reel ekonominin iktisadi düzenlenişi için gereken mali ve finansal sistemi kurmasıydı. Süreç boyunca kazanılan deneyim, devletin asli iktisadi kurumlarının temelini oluşturdu. Dolayısıyla toprak reformu devrimin köylerden kentlere doğru ekonomik olarak çeşitlenmesini temsil ediyordu. Bu reform Çin'e özgü nitelikler taşıyan kırsal sosyalizmin kurumsal mirasıydı. Kırsal sosyalizm komünistlerin nihai zaferinden çok önce, "özgürleşmiş" bölgelerde kendi kendine yeten reel bir ekonomi geliştirerek biçimlenmişti.

Ancak Çin yeni bir krizle karşı karşıyaydı. Kuomintang'ın başını çektiği, gelişmekte olan ulusal kapitalizmin eski krizi henüz aşılamamıştı. Komünist hükümet, kendi ulusal kapitalizm modelini geliştirme çabası esnasında içsel bir krizle karşılaştı. Sonuç olarak yeni şapkadan da aynı tavşan çıktı ve yeni model de benzer sorunlara yol açtı. Emperyalist işgal baskısı altında daha önceki Çin hükümetleri de ideolojileri ne olursa olsun yollarından şaşmaksızın modernleşmeye çalışmıştı. Sanayileşme için gereken ilksel sermaye birikiminin kurumsal maliyeti dışarıya aktarılamadıkça, içsel krizlerin ortaya çıkması kaçınılmazdı.

İlan edilen, sözüm ona "Yeni Demokrasi" olarak adlandırılan şeyin toplumsal yapısı yeni hükümetin iddiasına göre Çin Halk Cumhuriyeti'nin ulusal bayrağında tam olarak temsil edilmekteydi. Bayrakta resmedilen büyük yıldız Komünist Parti önderliğini temsil ediyordu (partinin denetimindeki devlet

sermayesi de dahil olmak üzere). Diğer dört yıldız işçi sınıfını (nüfusun yüzde 5'inden azdı), köylü sınıfını (küçük ölçekli toprak sahipleri veya küçük kırsal mülk sahipleri, yüzde 88), kentli küçük burjuvaziyi ve ulusal sermayedarları temsil ediyordu. Devlet sermayesi, özel sermaye ve küçük mülk sahipleri ülkenin belli başlı siyasi kesimlerini oluşturuyordu. Klasik Marksizme göre sosyalist bir devrime önderlik edecek olan işçiler ve kentli yoksullar, tüm nüfusun yüzde 7'sinden daha azdı.

Kısacası, Çin uzun zamandan beri temelde coğrafi olarak tüm ülkeye yayılmış köylülerden oluşan bir tarım ülkesiydi. Dolayısıyla 1949'da yaşanan, prekapitalist bir köylü devrimiydi; Sovyetlerin önderliğindeki Komünist Enternasyonal'in ve Çin Komünist Partisi'nin iddiası da buydu. İkisi de Çin'in ulusal kapitalizmini (yani yabancı sermayenin hakimiyetinin aksine, ulus için ve ulusa ait kapitalizm) geliştirmesi gerektiği konusunda hemfikirdi. Ancak kitlesel sınai üretim kurulduktan sonra, Çin sosyalist bir ülkeye dönüşecekti.

Eski baskıcı sistemi şiddetli bir devrimle yıkarak doğmuş olan yeni hükümet, ulusal kapitalizmi açıkça savunmakla kalmadı (Mao'nun dediği gibi "Yeni Demokrasi Komünist Parti'nin önderliğindeki ulusal kapitalizmdir"); aynı zamanda tıpkı Çing hanedanının son dönemlerinden itibaren rejimlerin modernleşme peşinde koşması gibi, her koşulda sanayileşmeyi hızlandırmaya çalıştı. Dolayısıyla Çin, ideolojik açıdan nasıl sunulursa sunulsun, kıt kaynaklarla "sosyalist bir ilksel sermaye birikimi" elde etmeye çalışan köylü ülkesinin içsel çelişkileriyle kaçınılmaz olarak yüzleşmek zorundaydı.

Aslına bakılırsa yeni cumhuriyet, krizi, üç alanın - siyaset, ekonomi ve toplum - etkileşimi sayesinde hayata geçirilen üç kurumsal düzenleme ile aşmayı başardı. İlkin, genel toprak reformu köylülerin kentli modernleşme krizinden kopmalarına ve geleneksel köylü ekonomisine geri dönmelerine olanak tanıdı. Kırsal bölgelerde geniş kapsamlı ve olabildiğine farklılaşmış bir maddi üretim ekonomisi ortaya çıktı. Böylece Çin yüksek enflasyon krizini aşmayı başardı. Kırsal bölgeler, yukarıda bahsedilen türden bir ekonomik "yumuşak düşüş" için tercih edilen bir araç haline geldi. İkinci olarak, kırsal reel ekonomiye dayalı bir ulusal

mali-finansal sistem inşa edildi. Bu sistem maddi üretim ve arzın bölüşümü politikasına doğrudan bağlıydı ve hükümetin konjonktüre göre ekonomik düzenleme yapmasına imkan tanıyordu. Üçüncüsü, hükümet kentli özel sermayenin spekülatif hareketini bastırmak için, siyasal bir kampanyadan da faydalanarak, en düşük dolaysız maliyete sahip askeri araçları kullandı. Böylece, özel işletmelerin normal şartlarda ekonomik döngüyü takip ederek karlarını arttırma veya kayıplarını azaltma yoluna gitmeleri ve sonucunda da ekonomik krizi derinleştirmeleri başarıyla önlendi. Özetlemek gerekirse, devrimin zaferinden sonraki yıllarda Çin, sermayenin yoğunlaşmış olduğu kentlerde ciddi bir krizle karşı karşıya kaldı. Destekçileri arasında şehre göç eden pek çok köylünün de olduğu yeni bir rejim için bu büyük bir zorluktu. Hükümet, aynı zamanda köylü siyasetinin içsel bir krizi olarak görülebilecek olan bürokratikleşme ve kadrolardaki yolsuzluklarla ilgili siyasal sorunlarla da mücadele etti.

Sonraki siyasal kampanyalar da bu endişe verici durumu göz önüne alarak yola çıktı. Kısmen fazla para arzının üçte biri kadarının köylü hanehalkı ekonomisi tarafından soğurulması sayesinde bütçe açıklarından ve fazla para arzından kaynaklanan yüksek enflasyon hızla kontrol altına alındı. Ancak, bunun sonucunda kırsal ekonomi parasallaştı ve kutuplaştı; bu durum kooperatifçilik hareketi içinde sorunlara yol açtı.

"Kendi Kendine Yetmek" ve Üçüncü Cephe

Çin'de "aşırı-sol dönem" olarak bilinen 1960'ların sonunda, 1949 sonrasındaki sanayileşmeden beri üçüncü döngüsel kriz (1965-70) yaşandı. Genel ekonomik etkenlerin ötesinde, bu krizin kökenleri üstyapının ekonomik altyapıya olan tepkisinde yatmaktaydı. Çin, bu dönemde tam bir abluka altındaydı. Diğer yandan 50'lerde Sovyet ağır sanayi yönetim modeline göre kurulmuş olan idari yapı, emekçi kitlelere dayanan "kendi kendine yetme ve inadına mücadele" ilkesiyle ters düşmekteydi. Çin, ekonomisini Sovyet yatırımlarına bağımlılıktan kurtaracak ulusal özerklik modeline yöneltmeye çalışırken, dış jeopolitik durum ve iç bürokratik yapı buna engel teşkil ediyordu. Böylesi baskılar

altında ve devasa bir dış borç ödemesinden sonra, kentlerdeki ekonomi "mali açık artı işsizlik" biçiminde üçüncü bir krizle karşı karşıya kaldı. 1960'larin başında Sovyet yardımının kesilmesi nedeniyle İkinci Beş Yıllık Plan'ın terkedilmesinden sonra Komünist liderler üçüncü bir Beş Yıllık Plan'ı tartışmaya başladılar. Ekonomiyi yönetenlerin bir kısmı, Çin'in sınai yapısına askeri üretimin ve ağır sanayinin hakim olduğunu, ancak bu dönemde tarım ile hafif ve ağır sanayinin ekonomik kalkınmadaki ağırlıklarını dengelemenin ilke olarak plana kılavuzluk etmesi gerektiğini öne sürdüler.

Ekonomik yeniden yapılanmanın zorunluluğu göz önüne alınırsa, bu strateji gayet makuldü. Ancak, Çin'in karşı karşıya olduğu en yıkıcı sorun jeopolitik meselelerdi. Soğuk Savaş sırasında Çin bir dizi bölgesel "sıcak" çatışmaya karışmıştı: bunların arasında Tayvan'daki Kuomintang rejiminin karşı saldırı planı, Kore Savaşı, Çin-Hindistan Savaşı, ABD savaş gemileri ve uçaklarının Çin karasularını tekrar tekrar ihlal etmesi ve ABD ile Sovyetler Birliği'nin nükleer saldırı tehditleri vardı. Pek çok gözlemciye göre Çin, SSCB ve Batı'yla bir "sıcak" savaşın eşiğindeydi.

Çin'in ekonomik yapılanması üzerine farklı yaklaşımlar bulunuyordu. 1960'ların başında Mao'nun fikirleri bu politik tartışmalarda üstün geldi. Ona göre ülkenin bütün teknolojik gücünü nükleer bir bomba yapımına vakfetmesi gerekliydi. Bu arada gerçekleşebilecek askeri bir saldırının sonuçlarını en aza indirmek için, maliyeti yüksek olmasına rağmen, kıyı bölgelerindeki temel sanayi tesisleri iç bölgelere kaydırıldı. Ortaya çıkan resim bir savaş ekonomisiydi. Ulusal ölçekte, endüstrinin temel karakterine 3. Cephe damgasını vururken bölgesel ölçekler üç katmanlı alt cephelerden oluşuyordu

Üçüncü Beş Yıllık Plan'dan sorumlu Ulusal Planlama Komitesi'nde de değişikliğe gidildi ve SSCB'de eğitim almış resmi görevlilerin ve uzmanların önerisi olan dışarıdan planlanan ekonomi modeli rafa kaldırıldı. Sovyetlerin Çin'e yatırım yaptığı dönemde kurulmuş ekonomi daireleri tamamen işlevsiz hale getirildi. Yabancı yatırım veya dış piyasalara açılmanın mümkün

olmaması nedeniyle sistem yeni "kendi kendine yetme ve inadına mücadele" ilkesiyle çatışmaya başladı. Bu durum, Çin ekonomisinin farklı bir hatta yeniden inşa edilmesini gerektirdi.

Sonraki maliyet-verimlilik analizlerine göre, Üçüncü Cephe'nin inşası fazlasıyla maliyetliydi ve çok az iktisadi fayda sağlamıştı. 1965'ten 1975'e kadar (Dördüncü Beş Yıllık Plan dönemi) yurtiçi altyapı harcamalarının yarısı stratejik geri kalmış bölgelerin inşasına gitti. 1964'ten 1980'lere kadar Üçüncü Cephe'ye yapılan yatırımın maliyeti 205.2 milyar Yuan civarındaydı.[4] Oysa Üçüncü Cephe formülü ulusal sanayi yatırımlarını geri kalmış bölgelere ulusal ekonomik yapıyı değiştirmeden kaydırmayı öngörüyordu. Ancak, askeri kaygılar göz önünde tutularak, yeni sanayi tesislerinin iç bölgelerin derinliklerine ya da dağlık bölgelere aktarılması herhangi bir bölgede bütünlüklü bir sanayi zinciri kurmayı zorlaştırdı. 1960'larda altyapı maliyetleri aşırı derecede artarak daha fazla mali açık verilmesine neden oldu. Bu da ekonomik krize yol açacaktı. Bu nedenle maliyetler, sonuç olarak kırsal kesimin sırtına yüklendi.

Kırsal Kesime Giden Eğitimli Gençlik

1958-60'ta ulusal sanayileşme hareketinin başlamasından bu yana Çin, yabancı sermaye yatırımının yokluğunu telafi edecek yurtiçi kaynakları harekete geçirmenin bir aracı olarak ademi-merkeziyetçiliğe vurgu yapmaktaydı. Bunun sonucunda, görece yüksek bir birikim oranını ancak tutturabildi.

Bu dönemden edinilen deneyim, popüler "sınıf mücadelesi" fikri ve işlevsel "sürekli devrim" kavramı aracılığıyla tüm ulusun topyekûn harekete geçirilmesiydi. Köylüler, işçiler ve aydınlar, devlet memurları gibi ulusal sanayileşme sürecinde ilksel birikim bir parçasıydılar. Bu fazlasıyla azalan sermayeyi büyük ölçüde emekle ikame etmeye dayanan bir süreçti. Ulusal sanayileşme için gereken geniş ölçekli altyapıya büyük miktarda ekonomik kaynak ayrılıyordu; bu da devlet mülkiyetindeki makine ve donanım imalatını arttırıyordu.

Mao yönetiminde devlet, kolektifleştirilmiş bir kırsal ekonomiyi kurumsallaştırmak için henüz tam yerleşmemiş kırsal toprak sahipliği sistemini kullandı. Bu proje bir üretkenlik kay-

gısı içinde değildi, tek tek köylülerin çıkarını da gözetmiyordu. Ancak pratikte, kolektivizasyon ulusal sanayileşme için gereken ilksel birikimde beklenmedik bir artışa neden oldu. Kırsal bölgelerde kurulan "Çin'e özgü, bir köylü sosyalizmi" idi. Temel özelliği, bir teşvik mekanizmasından yoksun olsa da toprağın eşit ve dengeli dağıtılmasıydı. Geleneksel köy topluluklarının ve küçük köylülük sisteminin niteliklerini taşıyordu, böylece dışarıdan gelen riskler içselleştirilerek çözüme kavuşturulabiliyordu.

1968-70 arasında, kısmen şehirlerdeki yetersiz istihdam sorununu çözmek için milyonlarca eğitimli genç kırsal bölgelere gönderildi. Yeni istihdam askeri sanayi ve üç katmanlı cephe hattı yapısının inşasıyla sınırlıydı. Kıyı bölgelerindeki sınai ekonomi ilksel yeniden üretim tarzıyla sürdürülüyordu. Sonuç olarak, bütçe açığının neden olduğu üçüncü kentsel kriz bir kez daha artı emeği kırsal topluluklara aktararak "yumuşak düşüş" yapmanın yolunu bulmuştu.

"Köylü sosyalizmi" sistemi, yirmi yıl boyunca üç dalga halinde kırsal bölgelere gönderilen 40 milyon eğitimli genci kabul etti. Göçler sırasında Çin'in üçlü tarım sektörü (sannong), şehirlere odaklanmış devlet kapitalizmi sisteminin yol açtığı art arda yaşanan en az üç krizin devasa maliyetini sessizce sırtladı.

1962-63'teki ekonomik iyileşme, çoğunlukla varsayıldığı gibi kentli sanayinin büyümesi ve artan istihdam sayesinde olmadı. Daha ziyade köylülerin "sistemin dışında kalması" gerçeğiyle ilgiliydi. Kriz, hükümeti kolektivizasyon politikasını yeniden düzenlemeye mecbur bırakmıştı. Geleneksel köylü ekonomisinin, devletin sanayi sermayesine hizmet etmek için yüksek ölçüde kolektifleştirdiği ekonominin dışında kalmasına kısmen izin verilmişti.

İlk olarak, genel halk komünü sistemi üretim tugaylarına dayalı bir köy ekonomisine dönüştürüldü. Köyün temel muhasebe birimi olduğu üretim tugayları oluşturuldu. Bu, geleneksel köy ekonomilerinin ülke düzeyindeki kolektif ekonominin kısmen dışında kalabileceği anlamına geliyordu.

İkincisi, köylüler bir üretim tugayı içinde özerk üretime girişebiliyorlardı. Bu da geleneksel köylü hanehalkı ekonomisinin ögelerinin, katı bir şekilde kontrol edilen kolektif ekonomi-

den geri durmasına izin veriyordu. Devlet, pratikte, 1950'lerin "tamamen Sovyetleşme" politikasından beri köylüleri tabi tuttuğu kati denetimi gevşetmiş oldu. Köylüler, kullanımlarındaki tarıma elverişli arazinin yaklaşık yüzde 15'ini "korumalı arazi", "sınır arazisi" ve "avlu" gibi biçimlerde geri aldılar. Sonuç olarak tarımsal üretim devam etti ve randıman arttı.[5]

Kırsal Ekonominin Düzelmesi [6]

Devlet kırsal kesimden mali desteği çektiğinde, köylülere kırsal artı değeri ellerinde tutma hakkıyla beraber tarıma elverişli toprak ve emek gibi kaynak faktörlerini sermayeleştirme hakkını da tanıdı.

1980'lerin başında kırsal sanayi ve ticaretteki ilksel birikim temel olarak kırsal toplulukta ve köylü hanelerdeki içselleştirme mekanizmasına bağlıydı. Bu, kendi kendini sömüren işgücü üzerinden yoğun birikim sağlamaya dayalı, sermaye yerine emeğin kullanıldığı bir süreçti. Ulusal gelir ve kredi gerektiren, devlet mülkiyetindeki sanayi sektörüyle tam bir zıtlık içindeydi. 1980'lerde Çin piyasasında tüketim mallarına yönelik talep genellikle arzın üstünde seyrederek kırsal girişimlere büyüme alanı tanıdı. Kırsal ekonominin kapsamlı gelişimi köylü gelirlerini arttırdı ve ulusal ekonominin hızla düzelmesini sağladı. 1981'de devlet bütçe açığı bir yana 3,74 milyon Yuanlık bir bütçe fazlası bildirdi.

1981'de yeni bir kriz ortaya çıktığında, hükümet kentli işgücü fazlasını 1960'lar ve 70'lerde yaptığı gibi ideolojik mobilizasyon yoluyla köylere nakledemez haldeydi. Aksine, kırsal bölgelere gönderilmiş olan on milyonlarca eğitimli genç kentlere geri döndü. Aynı zamanda, Komünist Parti kırsal verimliliği artırmak adına kırsal reformlara da girişmişti. 1982'den bu yana özellikle de İKG'ler kentli sektörlerin çıkarlarına hizmet eden politikalarca bastırılmadan önce kırsal ekonomi hızla büyümüştü. Aslına bakılırsa, 1984'ten sonra İKG'ler ekonomideki düzelmenin temel itici gücü oldu.

Bu süreçte Çin toplumunun üç niteliği ön plana çıktı. İlki köylü nüfusuydu. Köylülerin nakdi gelirlerindeki artışa bağlı olarak yükselen alım gücü, kentli sektörlerdeki azalan talebi

telafi etti. Büyüyen kırsal ekonomi ulusal ekonominin bir bütün olarak su üstünde kalmasını sağladı. Reformun ilk başta sağladığı avantajlardan yararlanan köylüler, daha yüksek kazanç beklentisiyle yatırımı arttırdılar. Bu durum sanayi mallarına talebi arttırdı ve küçük ölçekli tüketim mallarının arzını sağladı. Fiziki emtia dolaşımındaki artış, öbür türlü enflasyona yol açacak olan parasal genişlemeyi ve mali açığı soğurdu.

İkinci etken köy topluluklarıydı. 1980'lerde köylerin üçte ikisi hala kolektif varlıkları ve kazancı bölüştürme hakkını elinde tutmaktaydı. Yeni yeni denetimlerine aldıkları üretim faktörlerini (kolektif sermaye, yüksek nitelikli işgücü ve toprak kaynakları) kullanan kırsal kolektifler, dışsal riskleri içselleştirerek düşük maliyetle sınai ilksel birikime başlayabiliyordu - bu, kır topluluklarının geleneksel bir özelliğiydi.

Üçüncü etken piyasaydı. Piyasa reformları ve Çin'in başlardaki iktisadi açılımları, ucuz tüketim mallarına yönelik talepte bir patlamaya neden oldu. Kentli sanayi bölgelerinde hala askeri ve ağır sanayi yoğunluktaydı; dolayısıyla bu talebi karşılayamazlardı. Böylece kırsal sanayi, büyük bir rakiple karşılaşmaksızın, ucuz tüketim malları üretimi pazarında büyük bir paya sahip oldu. Pek çok çalışma, Çin'in 1980'lerdeki reformlarının çok az düzenleme getirdiği sonucuna ulaşmıştır. Reform, mülkiyet ilişkilerini tamamen değiştiren toprak reformu veya ulusal bölüşüm yapısındaki değişiklikler de göz önüne alındığında maddi varlıklara yönelik bir düzenleme içeriyordu. Reform özünde, maddi varlıkların yapısında büyük bir değişim yaratmıştı.

Eğer bu sürecin sadece bir katkısından bahsedilecekse o da kentsel endüstrilere oranla kırsal kesime daha fazla yapılan yatırımların marjinal faydası olmalıdır. Yatırım ve sermaye desteği serbest bırakılsa, aynı miktarda mali katkıyla kırsal ekonomi kentli sanayiye kıyasla çok daha yüksek oranda getiri sağlayabilirdi.

Kentli sanayi lehine işleyen bir makroekonomik politikaya rağmen, özerk kırsal kalkınmanın kurumsal avantajı kısa sürede açığa çıktı. 1970'lerdeki kırsal sanayileşmeden 1988'e kadar İKG'lerden elde edilen gelir yıllık bazda yüzde 30'dan fazla arttı. Bu oran devlet mülkiyetindeki sanayiden de, üretimdeki genel

toplumsal brüt büyüme oranından da yüzde 10 kadar fazlaydı. Hem kırsal kalkınmanın hem de genel ulusal ekonomik büyümenin ardındaki itici güç buydu. Özet olarak, 1980'lerde kırsal bölgeler sanayileşme için gereken ilksel sermaye birikimini tamamlamışlardı. İlksel sermaye birikimi denen şey genellikle kanlı bir süreçtir. Ancak 1980'lerde Çin'deki kırsal sanayileşme süreci gayet zahmetli de olsa şiddet içermekten çok uzaktı. Bu dönemde bir şikayet dilekçesiyle bile nadiren karşılaşılıyordu. Zira köylülerin özerk kalkınma hakkı vardı ve bu da daha yüksek gelir elde etmelerini sağlıyor, ayrıca yurtiçi tüketimi de arttırarak kentli ekonomiye katkıda bulunuyordu. Dolayısıyla belli bir dönem süresince ülkenin ciddi bir kır-kent çelişkisi yaşamadığı söylenebilir. Ancak 1980'lerin sonuna doğru ve 1990'larda, yeni politikalar köylülerin özerk kalkınma haklarını aşındırmaya başladı.

Üç Ana Çelişkiyi Yeniden Dengelemek

Hükümetin kriz önlemleri bir kez daha kurumsallaşma maliyetlerinin kırsal topluma aktarılmasına dayanıyordu. Kıyıda ekonomik kalkınma stratejisi adına, İKG'lerin hammaddeleri denizaşırı yollarla ithal etmesi, dış piyasaya yönelik üretime odaklanması ve iç piyasaya dönük hammadde ve ürün pazarından çekilmesi isteniyordu. Borç batağındaki devlete ait kentli işletmeler böylece, borç yükü olmayan yeni kırsal işletmelerle rekabetten kaçınabildi. Ancak bu politika, hala kalkınmanın erken bir aşamasında olan İKG'ler için yıkıcı oldu. Dahası, eğitim, sağlık gibi kamu mallarına ve yerel yönetimler ile parti örgütlerine yapılan devlet yatırımları kesintiye uğradı.

1989'dan itibaren köylülerde kişi başına düşen milli gelir peş peşe üç yıl boyunca düştü. Kırsal emekçilerin büyük bir kısmı iş aramak için kentlere taşınmaya mecbur kaldı. 1993'te kırsal işgücü kaybı 40 milyonu bulmuştu. Aynı zamanda, yerel yönetimler ve halk örgütleri vergi ve icralar aracılığıyla maliyetleri köylülere aktarmıştı. Sonuç olarak, kırsal bölgelerdeki toplumsal çelişkiler yüksek oranda arttı ve gerilimler yoğunlaştı.

Kentli çıkarlara odaklanmanın önemli bir sonucu kırsal ekonominin önünün kesilmesi ve hala nüfusun büyük bir bölümünü

oluşturan köylülerin tüketiminin azalmasıydı. Bunun sonucunda ulusal iç talep azaldı ve ekonomik yapıdaki içsel çelişkiler kötüye gitti. Çin ekonomisi iç talepten ihracat odaklı büyümeye kaymak zorunda kaldı. Bu değişim, Çin'in 1990'larda neden küreselleşmeye ve küresel kapitalist ekonomiye eklemlenmeye bu kadar hevesli olduğunu kısmen açıklamaktadır.

Bu dönemde, Çin'in karşılaştığı asıl sorun ilk aşırı üretim dalgasıydı. Bu soruna karşı çözüm önerisi getiren ilk uzmanlardan biri, Pekin Üniversitesi'nden Justin Lin Yifu oldu. Yifu, daha 1997'de, Doğu Asya ekonomik krizi baş gösterdiğinde, Çin'in sorununun "çifte artı değerin (artı üretim ve artı emek) kısır döngüsü" olduğunu söylemişti. Sonuç olarak, 400.000 devlet işletmesi kapandı ve 40 milyon işçi işten çıkarıldı. Bu maliyeti yüklenenler ise kırsal kesimdeki köylüler ve kentli sanayi işçileri oldu.

Hükümetin bu krize tepkisi, Justin Lin Yifu, Ma Hung ve Lu Baifu gibi Çin'in önde gelen iktisatçılarının politika önerilerine dayanıyordu. İktisat politikalarından sorumlu Çinli yetkililer de sorunun ciddiyetinin farkındaydılar. 1998'den başlayarak güçlü önlemler alınmaya başlandı. Merkezi hükümet ekonomik büyümeyi istikrarlı hale getirecek yatırımları desteklemek için iç borçlanmaya gitti.

1998'de Çin ekonomisi, finansal kurumların ticarileşme reformları eliyle hızla yeniden şekilleniyordu. Dört büyük bankanın - Çin Bankası, Çin Tarım Bankası, Çin Sanayi ve Ticaret Bankası ve Çin İnşaat Bankası - hepsi, sermaye fonlarının üçte birinden fazlasına denk gelen şüpheli borçlara sahipti. Bankalar yatırımları finanse edebilecek fonlardan yoksundu. Bu nedenle merkezi hükümet, altyapı yatırımlarını desteklemek için doğrudan iç borçlanmaya gitmek zorunda kaldı. Örneğin Büyük Batı girişimine yapılan 3,6 trilyon Yuanlık yatırımın üçte ikisinden fazlası iç borçlanmayla finanse edildi.

Pek çok kişi Çin'in neden Asya'daki finans krizinden etkilenmediğini merak etmiştir. Aslında başta etkilendi. 1990'larda Çin'in büyümesini destekleyen, denizaşırı talebe dayalı ihracat odaklı ekonomi olduğu için, bu talepteki ani düşüş kriz tehlikesi yarattı. Krizi önleyen, sözde "Çin deneyimi" "devletin doğrudan

görünür eliyle" konjonktür değiştirici müdahalesinden başka bir şey değildi.

İlk aşırı üretim dalgasına karşı getirilen önlemler krizle mücadelede etkili olmanın yanı sıra dengesiz bölgesel büyüme meselesine de çare oldu. 1999'da başlanan Büyük Batı projesi toplam 3,6 trilyon Yuan yatırım aldı. Chongqing'in yükselişi, devletin dağlık bölgelere büyük ölçekli altyapı yatırımları olmadan mümkün olmazdı. Bugün Chongqing sadece Batı Çin'de değil, bütün ülkede GSYH artışında önde gelen bölgeler arasındadır. Bu büyüme Büyük Batı projesi sırasında yapılan devlet yatırımlarıyla mümkün olmuştur. 2001'de Kuzeydoğu Yeniden Canlandırma projesine toplam 2,4 trilyon Yuan yatırım yapılmıştı. 2003'te Wen Jiabao başbakan olduğunda ülkenin merkezi bölgeleri için yeni büyüme projeleri önerildi. Hükümetin yatırımları tümüyle eşitsiz bölgesel kalkınmayı düzeltmeye yönelikti.

2006 Sannong Yeni Düzeni

1990'ların sonunda makroekonomik dalgalanma kırsal yönetimlerin kötüye gitmesine ve krize neden oldu.[7] İktidar partisi, 2003'ten bu yana *sannong*'un önemini vurgulayarak ülkenin karşı karşıya olduğu en önemli sorun olduğunu söylemeye başladı. 2005'te Yeni Sosyalist Kırsal Kesim projesi, Çin'in gelecekteki kalkınmasının en temel stratejisi olarak gösterildi.

Bundan sonra bir dizi, kırsal kesimi destekleyen politika yürürlüğe kondu. Kırsal sektörlere toparlanma fırsatı verildi ve kırsal işgücü havuzunun düzenleyici işlevi kısmen yeniden kuruldu. Bu politikalar ulusal ekonomideki uzun süreli yapısal dengesizliği (sınai kapasite fazlası, fazla sermaye, artı emek, kıyı ve iç bölgeler arasındaki dengesizlik, kır-kent kutuplaşması ve gelir eşitsizliği) gidermede olumlu bir rol oynadı ve Çin'in kalkınmasının sürdürülebilirliğini sağladı. Politikalar bunu üç yolla gerçekleştirdi.

Birincisi, 2003-08'de kırsal sektördeki yatırım (tarım, ormancılık, sulama, meteoroloji, tarımsal altyapı, tarımsal teknoloji ve kırsal yardım dahil olmak üzere) toplamda 1.473,1 milyarın üstündeydi. 2003-2009 arasında üç tarımsal sektöre yapılan mali yatırım 3.096.752 milyardı - yani hane başına ortalama 15.000 Yuan. Bu yatırımlar kırsal sermaye havuzundaki sermaye stoku-

nu ciddi ölçüde arttırdı ve yerel tarım-dışı istihdam fırsatlarını büyük ölçüde arttıran altyapı yatırımları doğurdu. Kırsal emeğin daha önceleri zayıflamış olan düzenleyici işlevi böylece yeniden kuruldu.

İkinci olarak, kırsal odaklı yatırım kırsal tüketim talebini arttırdı. 2000-2003 arasında bölge altı kırsal tüketim malları piyasasında perakende satış hacmindeki yıllık artış ancak 100 milyar civarındaydı. 2004'te bu sayı iki katına çıkarak 231,2 milyar olmuştu. Yeni Kırsal Yeniden Yapılanma girişiminin, tüketim mallarının kırsal perakende satış hacmini yıllık 400 milyar arttıracağı, bunun da GSYH'de yüzde 2'den fazla bir artışa denk geleceği tahmin ediliyordu.[8]

Üçüncü olarak, kırsal sektörlere ciddi kaynak aktarımının yeniden başlaması köylüler ve kırsal yönetimler arasındaki gerilimleri azalttı. Artık asıl anlaşmazlık, kazancın kırsal topluluklara nasıl dağıtılacağı üzerineydi. Kırsal kesim daha istikrarlı hale geldi. Bu da gerekliydi zira bu kesim *sannong*'un toplumsal tabanını oluşturuyordu. Bunlar, Çin'in 2008'deki küresel krizle baş etmesi için fazlasıyla fırsat yaratan temel koşullardı.

1997 ve 2008 Krizlerine Verilen Tepkilerin Bir Karşılaştırması

1990'ların ortalarından sonra Çin giderek dış piyasalara bağımlı hale geldi. Ülkenin küreselleşme sürecine dahil olması esnasında yabancı sermaye, Çin sınai sermayesinin denizaşırı genişlemesinin yarattığı yapısal düzenlemelerde baskın bir etmen haline geldi. Hem 1997-98'deki Asya finans krizi hem de 2008'deki küresel finans krizi dışarıdan "ithal" edildi. Bu iki dışsal olayın belirtileri ve doğurduğu tepkiler de çok benzerlikdi.

Önce belirtilere bakalım. Her iki krizden önce, ulusal ekonomi ağırlıklı olarak ithalat odaklı büyümeye dayandı. Kriz patlak verince, ithalattaki ani düşüş anında büyüme oranında da bir düşüşe ve artan işsizliğe yol açtı. Resmi tepkiye bakıldığında, daha önceki krizlerde uygulanan deflasyonist önlemlerin tersine, 1997 ve 2008'de Çin hükümetinin, yatırımı arttırıp iç talebi canlandırarak ekonomik büyümede keskin bir düşüşün önüne geçme çabasıyla büyük ölçekli genişleme politikalarını hayata geçirdiği

görülecektir. Ancak 1997-98'deki kurtarma önlemleri, ekonomiyi başarıyla ayakta tutmasına rağmen, kentli çıkarlar lehine bir eğilim sergiledi. Bu da kırsal kaynaklara aşırı bir şekilde el konulmasına yol açtı. Kırsal bölgelerin kurumsal maliyetlerin çoğunu üstlenmesi toplumsal çatışmaları alevlendirmişti. Bunun tersine, 2008-2009'daki kurtarma önlemleri, hükümetin 2003'ten beri yürüttüğü *sannong* politikasının bir devamı olarak kırsal sektördeki yatırımlara ağırlık verdi. Üretimin üç etmeninden ikisi (yani sermaye ve emek) ciddi ölçüde kırsal kesime geri aktarıldı ve böylece kırsal işgücü havuzunun düzenleyici işlevi yeniden kuruldu. Dahası, ikinci bir sermaye havuzu (ilki kentli sektörlerdeydi) kırsal ekonomide bölgesel düzeyde inşa edildi.

Bu politikalar hem kentli hem de kırsal sektörlere fayda sağladı. Ancak, yine bu dönemde tüm toplumun ulusal sanayileşmenin devasa maliyetini sırtlanması gerekti. Çin'in kırla yarışta hep ikinci gelen kentli sanayisi ilk defa ulusal ekonominin yüzde 40'ından fazlasını kapsıyordu.

Çin'in krizle baş etme deneyimlerine bakıldığında, sannong'un makroekonomik çevrimsel dalgalanmaların yarattığı ekonomik ve toplumsal baskıyı göğüsleyen temel kesim olduğu açıkça görülebilir. Aynı zamanda ekonomik istikrarsızlığın düzene girmesini sağlayan şok-emici bir amortisör görevi de görmüştür. Sannong'un ekonomik güvenlik ve sürdürülebilir kalkınma açısından önemi sorgulanamaz. Ancak, daha önce iktisadi kalkınmanın istikrar sağlayıcı temeli ve düzenleyicisi olarak işlev gören kırsal Çin'deki sosyoekonomik yapı, geç sanayileşme aşamasında temelden değişti.

Kırsal Toprak Kaynakları

2003'ten sonra, merkezi hükümet tüm önemli ekonomik görevlerde sannong'un önemini vurguladı ve 2005'te Yeni Sosyalist Kırsal Kesim girişimini başlattı. Şu ana kadar proje 1 trilyondan fazla yatırım sağladı ve bunlar kalkınmadaki kır-kent dengesizliğini ortadan kaldırmada kullanıldı. Belli yoksul kısımlar dışında, kırsal bölgelerin yüzde 98-99'da yol bağlantısının yanı sıra artık elektrik, su, internet ve doğalgaz da var. Bunun sonucunda küçük ve orta ölçekli işletmeler serpildiler. Daha

önceleri köylüler, kente yerleşmek için kırsaldaki kazanımlarından vazgeçmeye çok heveslilerdi. Artık bu durum bazı açılardan değişti, pek çok kentli aile memleketlerindeki köylerine dönüp köylü kimliklerini ve kırsal hane kayıtlarını yeniden talep etmektedir. Hükümetin aşırı üretim sorununu çözmek için altyapıya yaptığı doğrudan yatırımlar fiziksel varlıkların değerini büyük ölçüde arttırdı. Benzer biçimde, devletin kırsal bölgelerde yol yapma ve hizmet ve iletişim olanakları sağlama yönündeki çabası aracılığıyla daha önce değerlenmemiş kaynak varlıkları parasal açıdan büyük değer kazandı. Ulaşıma ve iletişime erişim sağlanınca, turistik bölgelerin yanı sıra kırsal bölgelerdeki ürün, doğa ve kirlenmemiş çevre de daha değerli hale geldi, bu da fiziksel özelliklere değer kazandırdı. 1990'ların sonunda köylülerin elindeki reel emlağın toplam değeri 10 trilyon civarındaydı. Bugün ise 100 trilyonu geçti. Bu devasa artış toplumun daha alt kesimlerindeki köylüler dahil böyle varlıklara sahip olan herkesi etkiledi.

Maddi varlıkların değerindeki artış başka bir fırsat daha yarattı ve merkezi hükümete para arzını arttırma imkanı verdi. Varlık değerlerinde ve işlem hacmindeki artışın yanı sıra uluslararası ticaret ve yabancı yatırımdaki büyüme parasal genişlemeyi daha da kolaylaştırdı. Buna ek olarak, parasallaşmanın getirdiği para basma geliri merkezi hükümete gitmektedir. Çin'in sermaye hesaplarının dışarıya tamamen açık olmadığını da düşünürsek, gelen yabancı sermaye ancak üretimle ilişkili alanlara girebilmektedir. Doğrudan Çin'e girip para birimi ve sermaye piyasası üzerinden spekülasyon yapmasına izin yoktur.

Bu noktaya dikkat çekmek gerekir. Finans sermayesindeki iç artış, tam da ulusal para birimi ve sermaye piyasası açık olmadığı için mümkün oldu. Dünyadaki en büyük finansal işlem hacmi zaten Çin'dedir, dünyanın en büyük beş bankasından dördü de Çinlidir.

Pek çok Çinli, bu bankaların batabileceği düşüncesine şüpheyle yaklaşır. Zira bu dört büyük bankanın sermaye fonlarının yüzde 80'inden fazlası devletten gelir. Devlet güvencesini arkasına almış olan bu bankalar, uzun vadeli borç yükümlülükleri altına girebilmektedirler. Kamu finans sermayesi sistemi ile ilgili eleş-

tirilecek çok şey vardır, ama lehinde olan bir nokta istikrardır. Eğer sistem iflas ederse bu, devletin kredibilitesinin de iflas ettiği anlamına gelir.

1998'de Doğu Asya finans krizi patlak verdiğinde, bu dört büyük bankanın bilançosunun üçte birinden fazlası borçtu. Pek çok Batılı ülkede bu durumdaki bankalar, Basel Kriterleri'nin getirdiği yüzde 8'lik sermaye zorunluluğuna göre iflas etmiş sayıldı. Ancak Çin'de böyle olmadı. Merkezi hükümetin yürürlüğe koyduğu politikalar sayesinde, sorunlu varlıklar dört varlık yönetim şirketine devredilerek sorun olmaktan çıkarıldı. Daha sonra bankalara Basel Kriterleri'ni karşılamalarını sağlayacak yeni sermaye verildi ve finanse edilmek üzere borsada listelendiler. Finansal krize Çin'in yaklaşımı bu oldu.

Kırsal Özyönetim

"Ekolojik uygarlık" Çin'in yeni yüzyıldaki stratejik dönüşüm hedefi olarak resmi kesinlik kazanınca, ülkenin kalkınmasındaki süregiden dengesizlik ve eksiklik temel bir çelişki halini aldı.[9] Bu dengesizlik ve eksiklik kıyı ve iç bölgeler arasında, kır ve kent arasında, zengin ve yoksul arasında üç büyük çatışma biçimindeydi. Kır ve kent arasındaki ciddi dengesizlik 1990'larda uygulanan politikalardan kaynaklandı. Meselenin özü köylüler, özellikle de köylülerin haklarıydı. İşte bu nedenle 19. Kongre'nin dengesiz ve eksik kalkınmanın asıl çelişki olduğuna dair görüşü çok önemlidir.

Stratejik uyum ve yapısal yeniden düzenleme yeni dönem için zorunlu tercihlerdir. Zira yüksek borç ve ciddi çevre kirliliği sorunlarına ek olarak, Çin ayrıca ikinci bir aşırı üretim sorunuyla da karşı karşıyadır.

Yakın zamanda, Xi bu güçlüklerle baş edebilmek için iki ana ulusal stratejik politika önerisi getirdi. Birincisi, aşırı üretim krizini hafifletme amacı taşıyan Asya Altyapı Yatırım Bankası'nın kurulmasını da içeren Tek Kuşak, Tek Yol girişimidir.[10] Bu proje, Çin'i komşu ülkelere bağlamak, kaynak ve enerjide gelişim sağlamak için kara ulaşımı inşasını arttırdı. Bu nedenle gerekli endüstrileri ve teknolojileri azgelişmiş ülkelere aktarabilmek ve işgücü

açısından zengin ülkelerde tarım dışı istihdamı ve sürdürülebilir kalkınmayı arttırmak için altyapı yatırımları yapıldı. Ekonomik bütünleşmeyi kolaylaştırmak ve jeopolitik anlaşmazlıkları çözmek için kültürel değişim programları yürütüldü. İkinci temel politika, çevresel ve toplumsal krizi hafifletmek için "Güzel Çin" projesinin Ekolojik Uygarlık'la bütünleştirilmesidir. Proje, kırkent arasında olduğu kadar, bölgeler arasındaki ve yaşam standartlarındaki dengesizliği de azaltma amacı gütmektedir. Ayrıca, iyi düzenlenmiş bir toplumsal yönetişim sisteminin yanı sıra temel kamu hizmetlerine ve iyi bir yaşam ortamına eşit erişimi güvence altına almaktadır.

Dahası, 19. Kongre raporunda kırsal kesimlerde doğrudan seçim yerine verimli bir kırsal yönetişime geçiş yapılması yönünde bir vurgu oldu. Yönetim ve yönetişim arasındaki temel fark, ilkinin yukarıdan aşağı bir yürütme sistemi olması, ikincisinin ise çeşitli gruplar arasındaki dinamik, çok yönlü bir etkileşimi içermesidir. Sağlıklı bir yönetişim ancak farklı görüşlerin yeterince ifade edilmesi yoluyla sağlanabilir. Ancak bugün kırsal yönetişim üzerine çalışan pek çok araştırmacı merkezi bir kavram olarak "yönetim" kavramını kullanmakta, yasa ve düzenlemelerin güçlendirilmesi dışında bir şey önermemektedirler. İyi bir yönetişim, iklimsel, coğrafi ve diğer etmenlerden kaynaklanan doğal çeşitliliğe dayalı farklı ekonomik ve kültürel etkinlikler aracılığıyla, farklı toplumsal gruplar arasında yapısallaşmış ilişkilerin kurulmasını gerektirir.

Tarih boyunca, alt tabakaları oluşturan kırsal toplulukların yönetimi imparatorluğun üst kademelerine özgü merkezi denetim sisteminden temelde hep farklı oldu. İkinci kesim toplumsal denetimi ve işbirliğini büyük ölçüde sancak ve vilayetler aracılığıyla sağladı. Sancak ve vilayetlerden oluşan yönetim düzeyinin altındaki kırsal bölgeler ise kendi-kendine yeten bir özyönetim sistemi içindeydi. Sancak ve vilayetleri içeren sistem kurulduktan sonra, Çin'in kırsal kesimleri toplumsal istikrarın temel yapısı oldu. Toplumun üst kesimleri için biri hiyerarşik, diğeri daha alt kesimler için kırsal özyönetim olmak üzere iki sistem kuruldu. Bu iki sistem tarım toplumunun idari kurumlarının

ikili yapısını oluşturdu. Kırsal yeniden canlandırma açısından önemli bir görev, sistemin kırsal özyönetim tarafının yeniden canlandırılması olmalıdır.

Sonsöz

Tarım arazilerini kırsal hanelere dağıtma politikası uzun zamandır kentli krizleri çözmenin etkili bir yolu oldu. Bu politika sadece 1950'de Mao tarafından değil, bundan 30 yıl sonra Deng Xioping tarafından da kullanıldı. İkili kır-kent yapısının hala önemini koruduğu açıkça görüldü. Geçmişte toprak dağıtımı ve vergi muafiyeti politikası uygulayan hanedanlar da bu sayede uzun süre istikrarlarını korudular. Sadece Çin anakarasındaki neoliberal reformistler bu kurumu temelden değiştirmeye çalıştılar. Çin, küresel kapitalist sisteme eklemlendikçe, iktisadi başarısındaki kilit etmenler, merkezi hükümetin konjonktürel önlemleri yürürlüğe koyma kapasitesi ve alt düzey yönetimlerin "yumuşak bir düşüş" sağlayabilmek için kırsal tabanı besleme becerisi oldu. İşte bu yüzden Çin şu anda, sanayide ve tarımda arz tarafında reforma giderek ve devletin Ekolojik Uygarlık ve kırsal yeniden canlandırma gibi temel stratejilerini hayata geçirerek kalkınmasında hala varlığını sürdüren eksiklikleri gidermeye çalışmaktadır.

Çeviren: Ezgi Kaya

Sit Tsui Chongqing Güneybatı Üniversitesi Kırsal Yeniden İnşa Enstitüsü'nde doçenttir. **Qiu Jiansheng** Fuzhou'daki Fujian Tarım ve Ormancılık Üniversitesi Boğazların Kırsal Yeniden İnşası Enstitüsü'nde öğretim görevlisidir. **Yan Xiaohui** Hong Kong'daki Lingnan Üniversitesi'nde kültürel çalışmalar bölümünde doktora öğrencisidir. **Erebus Wong** Lingnan Üniversitesi Kwan Fong Kültürel Araştırma ve Kalkınma Programı'nda araştırmacıdır. **Wen Tiejun** Pekin'deki Renmin Üniversitesi Kırsal Yeniden İnşa Merkezi'nin başındadır. Yazarların tümü Küresel Sürdürülebilirlik Üniversitesi'nin kurucu üyeleridir. **Çin Ulusal Sosyal Bilimler Vakfı'ndan araştırma desteği alınmıştır (14ZDA064).** Metin **Çince'den İngilizce'ye** Alice Chan tarafından çevrilmiştir.

Notlar

1. Xunzi, "Treatise on Tian."

2. Wen Tiejun, Ten Crises: The Political Economy of China's Development.

3. Üçüncü Tarımsal Devrimci Savaş veya Kurtuluş Savaşı (1924-27), Birinci Devrimci Savaş veya Ulusal Kurtuluş Savaşı (1924-27) ile İkinci Devrimci Savaş veya Tarımsal Devrimci Savaş'ı (1927-37) takip etmiştir.

4. Caihua Li ve Jiang Dayun, "Historical Experiences and Lessons of the Policy of 'Construction of Third Front,'" Northeast Normal University (Philosophy and Social Sciences Edition) 4 (2005): 89.

5. Wen Tiejun, "An Analysis of Cyclical Economic Crisis and Its Responsive Policies."

6. Wen Tiejun, Dong Xiaodan, Qiu Jiansheng ve Du Jie, "China's Real Experience: The Crises with Subsequent Soft Landing after the Reform of 1978," China's Economic Dynamics: A Beijing Consensus in the Making? (New York: Routledge, 2014): 42-72.

7. Xiaodan Dong and Wen Tiejun, "Macro Economic Fluctuations and Crisis of Rural Governance," Management World 9 (2008): 67-75.

8. Huang Hui, "Building a New Socialist Countryside—The Countryside Is a Neglected Dynamic Element of Domestic Consumption," Outlook Weekly, 2005.

9. Wen Tiejun vd., "Ecological Civilization, Indigenous Culture, and Rural Reconstruction in China," Monthly Review 63, 9 (Şubat 2012): 29-35.

10. Sit Tsui vd., "'One Belt, One Road': China's Strategy for a New Global Financial Order," Monthly Review 68, 9 (Ocak 2017): 36-45.

Liberal kimseler Marksizmin ilkelerini soyut birer dogma olarak görürler. Marksizmi kabul ederler, ama onu uygulamaya ya da hakkıyla uygulamaya yanaşmazlar; liberalizmlerinin yerine Marksizmi koymaya yanaşmazlar. Bu kimselerde Marksizm vardır, ama aynı zamanda liberalizm de vardır. Marksizmden söz eder, liberalizmi uygularlar. Marksizmi başkalarına, liberalizmi kendilerine uygularlar. Bunlar her iki malı da dağarcıklarında bulundururlar ve her birini kullanacak yer bulurlar. Bazılarının kafası işte böyle işler.

Liberalizm, oportünizmin bir ifadesidir ve Marksizme tamamen aykırıdır. Olumsuzdur ve nesnel olarak düşmana hizmet eder; içimizde sürüp gitmesinden düşmanın hoşnut olması bundandır. Bu niteliğinden dolayı liberalizmin devrim saflarında yeri olmamalıdır.

Mao Zedung

